

Regeringens proposition

1977/78: 86

med förslag till lag om vissa rörledningar, m. m.;

beslutad den 19 januari 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

OLOF JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till lag om vissa rörledningar. I anslutning till detta förslag föreslås också vissa ändringar i miljöskyddslagen (1969: 387), vattenlagen (1918: 523) och lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Den föreslagna rörledningslagen innebär att rörledning för transport av bl. a. råolja, naturgas eller produkter av sådana ämnen inte får framdragas eller begagnas utan särskilt tillstånd (koncession). Koncession krävs dock inte för ledning som har en längd av högst 20 kilometer eller som är avsedd för vissa lokala behov. I övrigt upptas i lagförslaget de grundläggande bestämmelserna om förutsättningar för koncession, villkor för koncession och upphörande av koncession. Lagförslaget innehåller inte några regler om ianspråktagande av mark för rörledning, eftersom regler om detta finns i annan lagstiftning.

Koncessionsbeslut enligt rörledningslagen föreslås få viss bindande verkan vid en prövning av rörledningsföretaget enligt miljöskyddslagen eller vattenlagen.

Lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar föreslås bli tillämplig på rörledning som är koncessionspliktig enligt rörledningslagen.

Lagstiftningen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 maj 1978.

1 Förslag till

Lag om vissa rörledningar

Härigenom föreskrives följande.

Koncessionsplikt

1 § Rörledning för transport av råolja, naturgas eller produkt av råolja eller naturgas eller av annan vätska eller gas som är ägnad att användas som bränsle får ej utan särskilt tillstånd (koncession) framdragas eller begagnas.

Koncession kräves icke för ledning som

1. har eller avses få en längd av högst 20 kilometer,
 2. huvudsakligen skall nyttjas för tillgodoseende av enskilda hushålls behov eller
 3. uteslutande skall nyttjas inom hamn- eller industriområde.
- Regeringen får i visst fall medge undantag från koncessionsplikt.

2 § I ledning ingår för driften erforderliga tillbehör och anordningar.

3 § Fråga om koncession prövas av regeringen.

Ansökan om koncession ges in till statens industriverk. Den som söker koncession skall erlägga ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver.

Förutsättningar för koncession

4 § Koncession får meddelas endast om det från allmän synpunkt är lämpligt att ledningen framdrages och begagnas och sökanden finnes lämplig att utöva verksamhet som avses med koncessionen.

Villkor för koncession

5 § Koncession skall avse ledning med en i huvudsak bestämd sträckning och gälla viss tid. Giltighetstiden får bestämmas till längst 30 år.

6 § Koncession skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen eller enskild rätt.

Som villkor för koncession får föreskrivas att staten skall ha rätt att delta i verksamheten eller att koncessionshavaren skall utge särskild avgift till staten eller iakttaga annat liknande villkor.

Vidare får som villkor för koncession föreskrivas att ledningen skall vara färdigställd inom viss tid. Regeringen kan förlänga föreskriven tid, om särskilda skäl föreligger. Ansökan härom skall göras före utgången av den föreskrivna tiden.

7 § Uppkommer genom verksamhet för vilken koncession har meddelats enligt denna lag betydande olägenhet som icke förutsågs när koncessionen meddelades, får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk föreskriva villkor som är ägnat att förebygga eller minska olägenheten för framtiden.

Transport åt annan

8 § Koncessionshavare är skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, om det kan ske utan väsentligt förfång för koncessionshavaren.

Fråga om skyldighet enligt första stycket prövas av statens industriverk.

9 § Koncessionshavaren och den som har påkallat transport är skyldiga att på anfordran tillhandahålla statens industriverk de tekniska och ekonomiska uppgifter som behövs för prövning av fråga som avses i 8 §.

I fråga om denna uppgiftsskyldighet skall 4—7 och 12 §§ lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden tillämpas.

Rörledning inom område för trafikled

10 § Har ledning framdragits inom område för befintlig allmän väg, till fär väg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan vattentrafikled (trafikled), är koncessionshavaren skyldig att vid ändring av trafikleden vidtaga och bekosta de åtgärder beträffande ledningen som behövs för att ändringen av trafikleden skall kunna genomföras. Har sådan åtgärd vidtagits där ledningen korsar trafikleden, skall dock den som förvaltar trafikleden ersätta koncessionshavaren kostnaden för åtgärden.

11 § Föranleder ledning som har framdragits inom område för befintlig trafikled ökade kostnader för trafikledens underhåll, skall koncessionshavaren ersätta kostnadsökningen.

12 § Kan arbete med framdragande av ledning inom område för befintlig trafikled som ej är allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medföra ingrepp i trafikleden, skall, innan arbetet ingångsättes, anmälan göras hos den som förvaltar trafikleden. Denne meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag eller annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Kostnaden för arbetet åvilar dock koncessionshavaren.

Första stycket tillämpas även i fråga om arbete på redan dragen ledning inom område för annan trafikled än allmän väg, om arbetet kan inverka på trafiksäkerheten eller medföra ingrepp i trafikleden. Påkallas på grund av inträffad skada skyndsamt reparation av ledningen och skulle dröjsmål vålla avsevärd olägenhet, får arbetet påbörjas utan att anmälan har gjorts. Koncessionshavaren skall dock snarast underätta den som förvaltar trafikleden om arbetet.

I fråga om arbete med ledning inom område för allmän väg finns bestämmelser i 44 § väglagen (1971: 948).

Överlåtelse och upphörande av koncession

13 § Koncession får ej överlåtas utan medgivande av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av statens industriverk.

14 § Anmäler koncessionshavaren till regeringen att han vill frånträda sin rätt, upphör denna sex månader efter det att anmälan kom in, om ej annat följer av koncessionen.

15 § Åsidosätter koncessionshavare för koncessionen gällande villkor eller för ledningens drift gällande säkerhetsbestämmelse eller uppfyller han ej förpliktelse som åvilar honom enligt denna lag, får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk återkalla koncessionen. Detsamma gäller om koncessionshavare under tre år i följd ej har haft ledningen i bruk.

Borttagande av ledning, återställning m. m.

16 § Upphör koncession att gälla, är den som senast har innehaft koncessionen skyldig att taga bort ledningen och vidtaga andra åtgärder för återställning, om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt.

Frågan om skyldighet att vidtaga sådana återställningsåtgärder skall prövas av regeringen i samband med att koncessionen upphör. Regeringen får överlämna till statens industriverk att pröva sådan fråga.

Iakttagar den som har innehaft koncessionen icke vad som har ålagts honom, får myndighet som avses i andra stycket vid vite förelägga honom att fullgöra sina åligganden. Vitesföreläggande skall delges.

17 § Har någon framdragit ledning utan att inneha koncession, där sådan kräves, får statens industriverk förelägga honom att taga bort ledningen och vidtaga andra åtgärder för återställning, om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt.

Föreläggandet får förenas med vite. Vitesföreläggande skall delges.

18 § Kräves för vidtagande av återställningsåtgärder enligt 16 eller 17 § att annans mark tages i anspråk, får statens industriverk besluta att tillträde till marken skall lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärder skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt därtill eller statens industriverk lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd till sådan åtgärd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärder skall kunna vidtagas.

Föranleder återställningsåtgärder skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Tillsyn, handräckning, ansvar m. m.

19 § Statens industriverk utövar tillsyn över efterlevnaden av vad som i eller med stöd av denna lag föreskrives om framdragande eller begagnande av rörledning eller om vidtagande av återställningsåtgärder.

Koncessionshavare skall på anfordran lämna industriverket de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen. Industriverket får för visst fall meddela bestämmelser för att trygga efterlevnaden av vad som i eller med stöd av denna lag föreskrives i fråga om framdragande eller begagnande av rörledning eller om vidtagande av återställningsåtgärder.

Den som har att utöva tillsyn äger tillträde till anläggning, där verksamhet som omfattas av denna lag bedrivs, och får göra sig underrättad om förhållande av betydelse för tillämpningen av föreskrift eller villkor för verksamheten.

20 § Uppfyller koncessionshavare icke villkor som har meddelats med stöd av 6 § första stycket eller 7 § eller efterkommer han icke vad som föreskrives eller begäres med stöd av 19 § andra eller tredje stycket, får statens industriverk vid vite förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter. Vitesföreläggande skall delges.

Bedrives verksamhet på sådant sätt att uppenbar fara för allmänt eller enskilt intresse uppkommer, får statens industriverk förbjuda verksamhetens fortsatta bedrivande. Sådant förbud länder omedelbart till efterrättelse.

21 § Åsidosättes förbud som statens industriverk har meddelat enligt 20 § andra stycket, får överexekutor på ansökan av industriverket meddela handräckning för att åstadkomma rättelse.

I fråga om åtgärd av överexekutor enligt första stycket skall reglerna om handräckning i 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1) tillämpas.

22 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet framdrager eller begagnar ledning utan att inneha koncession, där sådan kräves, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Till samma påföljd dömes också den som vid fullgörande av uppgiftsskyldighet, som är förbunden med koncession eller som avses i 19 § andra stycket, lämnar oriktig uppgift, om detta sker uppsåtligen eller av grov oaktsamhet.

23 § Den som har deltagit i tillsyn enligt denna lag eller på annat sätt tagit befattning med ärende som avses i lagen får ej obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han därvid fått kunskap om.

Fullföljd av talan

24 § Mot beslut av statens industriverk i fråga som avses i 16 eller 17 § eller 18 § första stycket föres talan hos regeringen genom besvär. Mot beslut av industriverket i annan fråga som verket enligt denna lag har att pröva föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1978.

Lagen skall icke tillämpas på ledning som har framdragits före lagens ikraftträdande.

2 Förslag till

Lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)

Härigenom föreskrives att 2, 6 och 9 §§ miljöskyddslagen (1969: 387)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

2 §²

Utöver bestämmelserna i denna lag gäller om miljöfarlig verksamhet vad som föreskrives i hälsovårds-, byggnads- och naturvårdslagstiftning eller i annan lagstiftning. I fråga om viss miljöfarlig verksamhet gäller

¹ Lagen omtryckt 1972: 782.

² Senaste lydelse 1975: 461.

Nuvarande lydelse

särskilda bestämmelser enligt lagen (1971: 850) med anledning av gränsöversörensöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland.

Har regeringen enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) prövat frågan om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet, är beslutet bindande vid prövning enligt denna lag.

I fråga om byggande i vatten för att motverka vattenförorening och om ianspråktagande av mark för ledning eller annan anläggning för avloppsvatten finns bestämmelser i vattenlagen.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer äger meddela särskilda bestämmelser till förebyggande av vattenförorening genom fast avfall.

6 §³

Kan miljöfarlig verksamhet befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse, även om försiktighetsmått som avses i 5 § iakttages, får verksamheten utövas endast om särskilda skäl föreligger.

Innebär den befarade olägenheten att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer eller att liknande allmänt intresse skadas avsevärt, får verksamheten ej utövas. Regeringen kan dock lämna tillstånd enligt denna lag, om verksamheten är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller ej verksamhet, vars tillkomst eller lokalisering prövats enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385). Första stycket eller andra stycket första punkten hindrar ej att sådan flygplats, väg eller järnväg, vars anläggande prövas i särskild ordning, användes för avsett ändamål.

Har regeringen enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) prövat frågan om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet *eller enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar prövat frågan om framdragande eller begagnande av sådan ledning*, är beslutet bindande vid prövning enligt denna lag.

I fråga om byggande i vatten för att motverka vattenförorening och om ianspråktagande av mark för ledning eller annan anläggning för avloppsvatten finns bestämmelser i vattenlagen (1918: 523).

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller ej verksamhet, vars tillkomst eller lokalisering prövats enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385), *eller rörledning, vars framdragande eller begagnande prövats enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar*. Första stycket eller andra stycket första punkten hindrar ej att sådan flygplats, väg eller järnväg, vars anläggande prövas i särskild ordning, användes för avsett ändamål.

9 §⁴

Koncessionsnämnden för miljöskydd kan på ansökan av den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet lämna tillstånd till verksamheten efter prövning enligt denna lag.

³ Senaste lydelse 1975: 461.

⁴ Senaste lydelse 1975: 461.

Nuvarande lydelse

Skall *frågan* om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) prövas av regeringen, får ansökan ej upptagas av koncessionsnämnden, innan sådan prövning skett.

Föreslagen lydelse

Skall *fråga* om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) *eller om framdragande eller begagnande av rörledning enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar* prövas av regeringen, får ansökan ej upptagas av koncessionsnämnden, innan sådan prövning skett.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1978.

3 Förslag till**Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)**

Härigenom föreskrives att 2 kap. 40 § vattenlagen (1918: 523) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vad i denna lag finnes stadgat om byggande i vatten skall jämväl äga tillämpning i fråga om uppförande av bro eller annat byggande i vatten för allmän väg eller för järnväg, *vare sig statens eller enskild*, till vars anläggande regeringen lämnat tillstånd; *dock utgöre* bestämmelserna i 3 § första stycket icke hinder för företag, som nu nämnts.

*Föreslagen lydelse***2 kap.****40 §¹**

Vad i denna lag finnes stadgat om byggande i vatten skall jämväl äga tillämpning i fråga om uppförande av bro eller annat byggande i vatten för allmän väg. *Detsamma skall gälla i fråga om byggande i vatten för rörledning eller järnväg*, till vars *framdragande eller anläggande* regeringen lämnat tillstånd. Bestämmelserna i 3 § första stycket *utgöre dock* icke hinder för företag, som nu nämnts.

Har regeringen för att tillgodose allmänt behov av vatten eller för annat i 38 § ej omnämnt allmänt ändamål prövat nödigt, att vatten ur sjö eller vattendrag ledes bort för att annorstädes nyttjas, gälla i fråga om dylikt företag vad i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1978.

¹ Senaste lydelse 1976: 998.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar¹

dels att 9 och 14 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 4, 17 och 20 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att rubriken till lagen samt 1, 2 och 12 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Föreslagen lydelse

Lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar *m. m.*

1 §

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för *kraftförsörjningen* i riket skola ifråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för *energiförsörjningen* i riket skola ifråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

2 §²

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare; *samt*

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère.

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare;

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère; *samt*

¹ Senaste lydelse av

4 § 1944: 542.

9 § 1944: 542.

17 § 1971: 577.

² Senaste lydelse 1970: 907.

Nuvarande lydelse

Mål om tillstånd enligt vattenlagen till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning må ej avgöras med mindre krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger.

Vad i första stycket är stadgat gäller ock ärende angående tillstånd enligt 2 § lagen *den 27 juni 1902*, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, till utförande av elektrisk ledning som under 2 § 3) i denna lag sägs.

Föreslagen lydelse

5) rörledning för vilken kräves koncession enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar.

12 §

Mål om tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning må ej avgöras med mindre krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger.

Vad i första stycket är stadgat gäller ock ärende angående tillstånd enligt 2 § lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, till utförande av elektrisk ledning som under 2 § 3) i denna lag sägs samt ärende angående koncession enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1978.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-11-10

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Krönmark, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo.

Föredragande: statsrådet Johansson

Lagrådsremiss med förslag till lag om vissa rörledningar, m. m.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades år 1966 en utredningsman (K 1967: 40) för att utreda behovet av lagstiftning om anläggande och utnyttjande av rörledningar för transport av olja m. m. och därmed sammanhängande frågor. Utredningsmannen¹, som antog benämningen utredningen angående oljeledningar, avgav våren 1972 betänkandet (SOU 1972: 58) Koncession för pipelines. Betänkandet innehåller bl. a. förslag till lag om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m. och vissa andra lagförslag. Lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Svea hovrätt med vattenöverdomstolen, hovrätten över Skåne och Blekinge, centralnämnden för fastighetsdata, överbefälhavaren (ÖB), statens järnvägar, statens vägverk, sjöfartsverket, transportnämnden, kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, kommerskollegium, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, statens planverk, lantmäteristyrelsen, statens vattenfallsverk, krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands län, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam, Sveriges industriförbund, Sveriges redareförening, Svenska hamnförbundet, Svenska elverksföreningen,

¹ Utredningsman var fram till den 31 oktober 1969 justitierådet Otto Petré och därefter f. d. landshövdingen Bertil Fallenius.

Svenska kraftverksföreningen, Svenska petroleum institutet, Svenska teknologföreningen, Svenska värmeverksföreningen, Svenska åkeriförbundet, Sveriges advokatsamfund och Svenska naturskyddsföreningen.

Kommerskollegium har överlämnat yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har bifogat yttranden från Göteborgs, Lysekils och Uddevalla kommuner, Näringslivskommittén i länet, Göteborgs polisdistrikt och länsbrandinspektören. Länsstyrelsen i Örebro län har överlämnat yttrande från vägförvaltningen i länet. LO har bifogat yttranden från Statsanställdas förbund och Svenska transportarbetareförbundet.

Swedegas AB har i skrivelse den 5 juli 1977 anfört att bolaget arbetar med ett projekt avseende en årlig import av 1 à 1,5 miljarder m³ naturgas i rör från Förbundsrepubliken Tyskland via Danmark. Förhandlingar förs dels med en västtysk gasleverantör, dels med ett danskt företag som avses medverka vid transitering genom Danmark. Projektet innebär att leveranser till Sverige skall kunna påbörjas den 1 oktober 1981. Bolaget hemställer att regeringen snarast utarbetar och förelägger riksdagen förslag till lagstiftning om koncession för naturgasledningar varigenom förutsättningar skapas för en samlad prövning av det aktuella naturgasprojektet.

2 Författningsbestämmelser av intresse i lagstiftningsärendet

Det finns f. n. inte någon särskild lagstiftning om anläggande och drift av rörledningar för transport av olja eller naturgas eller över huvud taget av vätska eller gas. I en rad olika författningar förekommer emellertid bestämmelser som är av intresse vid eller som berör anläggande och drift av sådana rörledningar.

I fråga om bl. a. transport genom rörledning av brandfarlig gas eller vätska finns föreskrifter i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor (omtryckt 1977: 423).

Den som vill anlägga och begagna rörledning är vidare underkastad de inskränkningar i fråga om användande av mark och vatten som föreskrivs i miljöskyddslagen (1969: 387; omtryckt 1972: 782, ändrad senast 1977: 701), naturvårdslagen (1964: 822; omtryckt 1974: 1025, ändrad senast 1975: 196), byggnadslagen (1947: 385; omtryckt 1972: 775, ändrad senast 1977: 338) och vattenlagen (1918: 523; ändrad senast 1977: 670).

Bestämmelser av intresse vid framdragande av rörledning finns även i väglagen (1971: 948; ändrad senast 1975: 658).

I ledningsrättslagen (1973: 1144; ändrad senast 1977: 363) finns bestämmelser om upplåtelse av rätt att för ledning utnyttja utrymme inom fastighet (ledningsrätt). Möjlighet att tvångsvis ta annans mark i an-

språk för detta ändamål finns också enligt bl. a. expropriationslagen (1972: 719; ändrad senast 1977: 706).

I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för sådana bestämmelser i nyss nämnda författningar som är av intresse i sammanhanget. Vidare redovisas huvuddragen i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar (ändrad senast 1971: 577).

2.1 Förordningen om brandfarliga varor

Förordningen om brandfarliga varor innehåller bestämmelser om förvaring, hantering, transport och försäljning av sådana varor. Avsikten med dessa bestämmelser är att förebygga skada genom brand eller annorledes.

I förordningen föreskrivs att rörledning för transport av brandfarlig vätska skall med tillhörande anordningar vara så utförd, att det föreligger betryggande säkerhet för att vid transporten skada inte vållas genom brand eller annorledes (36 §).

Den som vill från hamn, upplag eller annan anläggning till avnämare eller annan mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska medelst rörledning skall enligt förordningen ha tillstånd till transporten (37 §). Statens industriverk har dock möjlighet att föreskriva att tillstånd inte skall krävas för kortare, lokal transport av brandfarlig vätska. Även om tillstånd till transport medelst rörledning meddelats, får transporten inte påbörjas förrän ledningen avsynats och besked lämnats att den får tas i bruk (38 §).

Fråga om tillstånd till transport medelst rörledning prövas av byggnadsnämnden om rörledningen i sin helhet skall ligga inom en och samma kommun, av länsstyrelsen om ledningen skall sträcka sig genom mera än en kommun och av regeringen om ledningen skall sträcka sig genom mera än ett län (16 § 1 mom. och 53 § 2 mom.)

Statens industriverk har i förordningen getts ett allmänt bemyndigande att i fråga om brandfarlig vara meddela föreskrifter som gäller tillverkning, handel, hantering, förvärv, överlåtelse, transport eller införsel eller som i övrigt är påkallade från säkerhetssynpunkt (14 § 1 mom.).

2.2 Miljöskyddslagen

Miljöskyddslagen (ML) innehåller bestämmelser till skydd mot vattenförorening, luftförorening, buller och andra störningar. Lagen är tillämplig på bl. a. användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen inte utgör byggande i vatten (1 §). Den är också tillämplig på användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt

som kan medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant, om störningen inte är helt tillfällig.

Åtgärd eller användning som omfattas av lagen kallas miljöfarlig verksamhet. Den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet skall vidta de skyddsåtgärder, tåla den begränsning av verksamheten och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa olägenhet (5 §). Kan miljöfarlig verksamhet befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse, även om försiktighetsmått vidtas, får verksamheten utövas endast om särskilda skäl föreligger (6 §). Skulle den befarade olägenheten innebära att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer eller att liknande allmänt intresse skadas avsevärt, får verksamheten inte utövas. Regeringen kan dock lämna tillstånd enligt ML, om verksamheten är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Koncessionsnämnden för miljöskydd kan på ansökan av den som vill utöva miljöfarlig verksamhet lämna tillstånd till verksamheten (9 §). Sådan frivillig tillståndsprövning sker endast undantagsvis. Med stöd av 10 § ML, vari regeringen i fråga om miljöfarlig verksamhet fått vittgående befogenheter att föreskriva krav på tillstånd, dispens eller anmälan, har i 2 § miljöskyddskungörelsen (1969: 388; ändrad senast 1976: 330) föreskrivits att där angivna slag av fabriker eller andra inrättningar inte får anläggas utan tillstånd av koncessionsnämnden för miljöskydd eller dispens, dvs. medgivande om undantag från skyldighet att söka tillstånd, av statens naturvårdsverk.

I tillståndsbeslut skall noggrant anges den miljöfarliga verksamhet som tillståndet avser och de villkor som skall gälla (18 § MI.). Har tio år förflutit från det tillståndsbeslutet vann laga kraft eller har dessförinnan förhållandena ändrats väsentligt, kan föreskrivas nya eller strängare villkor (24 §). Uppkommer betydande olägenhet, som inte förutsågs när tillstånd meddelades, kan föreskrift meddelas för att förebygga eller minska olägenheten (25 §).

Asidosätts villkor och är avvikelser betydande, kan koncessionsnämnden förklara tillståndet förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet (23 §).

Den som orsakar olägenhet genom miljöfarlig verksamhet är i princip skyldig att betala ersättning för detta (30 §). Beträffande den närmare regleringen av ansvarigheten för sådana skador, såsom frågor om befrielse från ansvar i vissa fall, t. ex. för skada orsakad av krigshandling eller naturkatastrof, regressrätt mot annan som har vållat skadan, jämkning av skadestånd och det inbördes förhållandet mellan flera skadeståndsskyldiga, gäller bestämmelserna i skadeståndslagen (1972: 207; omtryckt 1975: 404; ändrad senast 1977: 272) och allmänna skadeståndsrättsliga grundsatsar.

Statens naturvårdsverk och länsstyrelserna utövar tillsyn över miljöfarlig verksamhet (38 §).

2.3 Naturvårdslagen

Naturvårdslagen (NvL) innehåller bl. a. bestämmelser till skydd för naturmiljön och friluftslivet.

Enligt 7 § NvL får länsstyrelsen förklara ett område som naturreservat, om det bör särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kändedomen om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet eller därför att det är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv. I beslut om bildande av naturreservat skall enligt 8 § NvL föreskrivas de inskränkningar i rätt att förfoga över fastighet som är nödvändiga för att trygga ändamålet med reservatet, såsom förbud mot bebyggelse eller avverkning. Enligt 12 § NvL får länsstyrelsen i särskilda fall medge undantag från meddelade reservatföreskrifter.

I 18 § NvL föreskrivs att täkt av sten, grus, sand, lera, jord, torv eller andra jordarter för annat ändamål än markinnehavarens husbehov inte får ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vidare föreskrivs i 19 § NvL att område inom vilket särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön men som med hänsyn till den begränsade omfattningen av åtgärderna eller andra omständigheter ej lämpligen bör avsättas till naturreservat, kan av länsstyrelsen förklaras som naturvårdsområde. I beslut om bildande av naturvårdsområde skall föreskrivas de inskränkningar i nyttjandet av marken som behövs för att trygga ändamålet med beslutet. Som exempel nämns bl. a. förbud mot eller föreskrifter i fråga om byggnad, upplag, schaktning och avverkning. Länsstyrelsen får i särskilda fall medge undantag från sådant förbud eller sådan föreskrift. Bestämmelserna i 19 § NvL gäller inte bebyggelse inom område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan.

Kan arbetsföretag, som inte omfattas av tillståndstvång enligt 18 § eller 19 § NvL, komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall enligt 20 § NvL samråd ske med länsstyrelsen innan företaget utförs. Regeringen eller länsstyrelsen kan föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga om särskilda slag av arbetsföretag. Bestämmelserna i 20 § NvL gäller inte bebyggelse inom område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan och inte heller företag vartill tillstånd har lämnats enligt vattenlagen eller ML.

Till skydd för friluftslivet råder enligt 15 § NvL strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag. Inom strandskyddsområde får enligt 16 § NvL inte utan länsstyrelsens medgivande utföras anläggning som hindrar allmänheten från att beträda området. Detta gäller dock inte företag vartill tillstånd lämnas enligt vattenlagen eller ML.

2.4 Byggnadslagen

Också vissa bestämmelser i byggnadslagen (BL) kan ha betydelse för frågan om framdraging av rörledningar. Detta gäller främst lagens planbestämmelser men i viss mån också bestämmelserna i 136 a § om lokaliseringsprövning av industriell verksamhet. Planbestämmelserna innebär i huvudsak följande.

Marks användning för bebyggelse skall i den omfattning som föreskrivs i BL föregås av planläggning (1 §). Grunddragen för marks användning inom kommun anges i generalplan. Närmare reglering av bebyggelsen sker genom stadsplan eller byggnadsplan. Byggnadsverksamheten inom område som inte ingår i stadsplan eller byggnadsplan regleras genom utomplansbestämmelser (2 §). För samordning av flera kommuners planläggning upprättas regionplan (3 §). Markens ägare är vad avser markens användning för olika slag av bebyggelse underkastad de inskränkningar som stadgas i BL eller med stöd av denna lag (5 §).

Generalplan upprättas genom kommunens försorg (9 §) och antas av kommunfullmäktige (10 §). Den kan på framställning av kommunen helt eller delvis fastställas av länsstyrelsen, som kan eller i vissa fall skall underställa planen regeringens prövning (10 §). Planen upprättas i den mån så erfordras till ledning för närmare planläggning beträffande kommunens ordnande och byggande och skall ange grunddragen för markens användning till olika ändamål, såsom till tätbebyggelse, friluftsliv, viktigare trafikleder och andra allmänna platser (9 §).

Nybyggnad får inte företas i strid mot fastställd generalplan. Länsstyrelsen eller byggnadsnämnden kan dock medge undantag (13 §). Länsstyrelsen får medge undantag endast om byggnadsnämnden har tillstyrkt det.

Stadsplan upprättas genom kommunens försorg (24 §) och antas av kommunfullmäktige, som dock kan uppdra åt byggnadsnämnden att i fullmäktiges ställe anta planen.

För att bli gällande skall planen fastställas av länsstyrelsen, som om särskild anledning därtill föreligger äger underställa planen regeringens prövning. Sådan underställning skall i vissa fall alltid ske (26 §). Stadsplan skall upprättas i den mån det genom kommunens utveckling påkallas för den närmare regleringen av bebyggelsen (24 §) och skall utmärka och till gränserna ange de för olika ändamål avsedda områden som ingår i planen, bl. a. specialområden, såsom järnvägs- och andra särskilda trafikområden (25 §).

Nybyggnad får inte företas i strid mot stadsplan. Länsstyrelsen eller byggnadsnämnden kan dock medge undantag (34 §). Länsstyrelsen får medge undantag endast om byggnadsnämnden har tillstyrkt det.

Byggnadsplan upprättas genom kommunens försorg, antas av kom-

munfullmäktige och fastställs av länsstyrelsen (107—108 §§). Länsstyrelsen kan underställa och skall i vissa fall underställa planen regeringens prövning. Byggnadsplan upprättas i den mån den behövs för reglering av bebyggelsen i de fall där tätbebyggelse uppkommit eller kan väntas uppkomma på en viss ort och anledning att upprätta stadsplan ej föreligger (107).

Nybyggnad får inte företas i strid mot byggnadsplan. Länsstyrelsen eller byggnadsnämnden får dock medge undantag (110 §). Länsstyrelsen får medge undantag endast om byggnadsnämnden har tillstyrkt det.

Utomplansbestämmelser utfärdas av regeringen (77 §). Nybyggnad får inte företas i strid mot utomplansbestämmelser. Länsstyrelsen eller byggnadsnämnden kan dock medge undantag (79 §).

Av visst intresse är även BL:s bestämmelser om lokaliseringsprövning av industriell verksamhet. Som ett led i den fysiska riksplaneringen lade riksdagen i december 1972 fast vissa riktlinjer för hushållningen med landets mark- och vattentillgångar. I samband härmed infördes fr. o. m. den 1 januari 1973 bestämmelser om en ny prövningsordning för industriell eller liknande verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar. Föredragande departementschefen anförde i detta sammanhang att det var angeläget att åstadkomma en bättre samordning av de olika beslutsprocesser som föregår industrietableringar. Det föreslagna prövningsförfarandet skulle vara provisoriskt i avvaktan på en mer samlad översyn av prövningssystemet. Syftet med ändringen inskränkte sig därför till att tillgodose det mest framträdande samordningsintresset, nämligen en samordning mellan ML och BL (prop. 1972: 111 bil. 2 och 3, CU 1972: 35, rskr 1972: 348). Genom riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om energihushållning m. m. (prop. 1975: 30 bil. 2, CU 1975: 28, rskr 1975: 203) kompletterades bestämmelserna så att de fr. o. m. den 1 juli 1975 omfattar även verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi. Bestämmelserna finns införda i 136 a § BL.

Enligt 136 a § BL skall tillkomsten och lokaliseringen av industriell eller liknande verksamhet, som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi eller med landets samlade mark- och vattentillgångar prövas av regeringen i den omfattning som sägs i lagrummet. Sålunda skall nyanläggning av vissa verksamheter som anges i paragrafens andra stycke alltid prövas om regeringen inte för visst fall medger undantag från prövningsskyldigheten.

Utvidgning av de i 136 a § BL andra stycket angivna verksamheterna och nyanläggning eller utvidgning av andra verksamheter som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi eller med landets samlade mark- och vattentillgångar skall prövas om regeringens beslut därom i det enskilda fallet.

Regeringens ställningstagande till frågan om en verksamhet skall prövas enligt 136 a § BL sker med utgångspunkt i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för hushållning med mark och vatten och för energihushållning (prop. 1975: 30, bil. 1, NU 1975: 30, rskr 1975: 202). Prövning enligt 136 a § BL kan sålunda bara ske beträffande sådan verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi eller med landets samlade mark- och vattentillgångar. Vid sitt ställningstagande i tillståndsfrågan skall regeringen enligt förarbetena göra en allsidig och övergripande bedömning, varvid även bl. a. arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska synpunkter, frågor om råvarutillgång osv. skall beaktas (prop. 1972: 111, bil. 2, s. 361 och 362). Tillstånd får meddelas endast om kommunen har tillstyrkt detta.

I tillståndsbeslut kan regeringen föreskriva villkor av olika slag. Prövningsgrunderna enligt 136 a § BL gör det möjligt för regeringen att föreskriva villkor med avseende på hushållningen med energi och med landets samlade mark- och vattentillgångar. Regeringen har möjlighet att bestämma den tillåtna verksamhetens art och omfattning också med hänsyn till bl. a. de försiktighetsmått som skall iakttas från miljöskyddssynpunkt. Tillstånd kan vidare förenas med villkor för tillgodoseende av allmänna intressen.

Regeringens beslut enligt 136 a § BL är bindande för den fortsatta prövningen enligt BL och ML. Det ankommer på koncessionsnämnden för miljöskydd att vid prövning enligt ML föreskriva de villkor för verksamheten som krävs från miljöskyddssynpunkt, i den mån frågan inte är reglerad genom regeringens beslut.

2.5 Vattenlagen

I vattenlagen (VL) finns bl. a. regler om byggande i vatten. Med byggande i vatten avses uppförande av damm, bro, brygga, vall, hus eller annan anläggning ävensom verkställande av fyllnad eller pålning i vattendrag, sjö eller mindre vattensamling eller havet eller ock på land så nära strandbädden, att inverkan kan ske på vattenståndet (2 kap. 1 §). Till byggande i vatten hänförs också, sedan byggnad som nu nämnts kommit till stånd, varje ändrings- eller reparationsarbete därå nedom högsta kända vattenståndet. Vad som föreskrivs i VL om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning i fråga om bortledning av vatten ur vattenområde, som förut nämnts, grävning och sprängning i sådant vattenområde samt annan åtgärd till ändring av vattnets djup eller läge därstädes.

För att byggande i vatten skall få ske krävs att de värden som vattenbyggnaden skapar från samhälls- och allmän ekonomisk synpunkt väger tyngre än de värden som skadas genom byggnaden. Tvångsrätt att bygga i vatten till skada för annan förutsätter sålunda att åtgärdens

nettonytta står i visst matematiskt förhållande till den skada på annans egendom som uppkommer genom åtgärden (2 kap. 3 §). Även om företaget skulle uppfylla detta krav, kan det emellertid vara otillåtligt, nämligen om det medför avsevärd skada på vissa allmänna intressen. Regeringen kan dock lämna tillstånd enligt VL, om företaget är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Bestämmelserna om att åtgärdens nettonytta skall stå i visst förhållande till skadan utgör inte hinder mot uppförande av bro eller annat byggande i vatten för allmän väg eller för järnväg, till vars anläggande regeringen har lämnat tillstånd (2 kap. 40 §).

För byggande i vatten behövs i stor utsträckning förhandstillstånd (2 kap. 20 §). Fråga om tillstånd till sådant byggande prövas i allmänhet av vattendomstol.

I VL finns även vissa bestämmelser om skydd för grundvatten (2 kap. 62—68 §§). Vill någon utföra grävning eller sprängning eller anordna upplag eller vidta annan åtgärd, som kan befaras medföra menlig inverkan på grundvattentillgång, vilken tillgodogörs eller kan antas komma att framdeles tillgodogöras, är han skyldig att till skydd för grundvattnet vidta de anordningar och tåla den begränsning av verksamheten ävensom i övrigt iaktta de försiktighetsmått, som skäligen föranleds av omständigheterna (63 §). Länsstyrelsen får till skydd för sådan grundvattentillgång som tillgodogörs eller kan antas i framtiden komma att tillgodogöras för vattenförsörjningen inom tätbebyggelse fastställa erforderligt skyddsområde samt med giltighet inom detta område meddela allmänna föreskrifter rörande vad som enligt 63 § skall iakttas (64 §). I 65—68 §§ finns bestämmelser om förfarandet m. m.

2.6 Väglagen

Enligt 44 § väglagen gäller att elektrisk ledning, vattenledning eller annan ledning inte får dras inom vägområde, om inte väghållningsmyndigheten har medgivit det. Har tillstånd till ledningen lämnats i annan ordning enligt lag eller annan författning, räcker det med att anmälan görs hos väghållningsmyndigheten. Denna meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande m. m. som behövs med hänsyn till vägens bestånd, drift eller brukande.

De nämnda bestämmelserna äger motsvarande tillämpning i fråga om arbete på redan dragen ledning. Brådskande arbete får dock under vissa förutsättningar påbörjas utan tillstånd eller anmälan men väghållningsmyndigheten skall snarast underrättas.

2.7 Ledningsrättslagen

Enligt ledningsrättslagen kan den som för ledning vill utnyttja utrymme inom fastighet få en särskild rätt till detta, s. k. ledningsrätt. Lagen gäller vissa uppräknade slag av ledningar, bl. a. allmänna teleledningar, koncessionspliktiga starkströmsledningar, vatten- eller avloppsledningar och ledningar genom vilka fjärrvärme, olja eller annan råvara eller produkt transporteras från produktionsställe, upplag eller lastplats (2 §).

Med ledning avses inte bara själva ledningen utan även sådana för dess ändamål erforderliga anordningar som transformatorer, pumpstationer och andra tillbehör (3 §).

Ledningsrätten, som kan tillskapas även tvångsvis, ger ledningsägaren en sakrättsligt skyddad rätt att utnyttja utrymme inom fastighet för ledning (1 §). Ledningsrätten omfattar befogenhet att inom fastigheten vidta de åtgärder som behövs för att dra fram och begagna ledningen.

En ledning måste vara av viss beskaffenhet och tjäna visst ändamål för att den skall få dras fram med ledningsrätt. I fråga om ledning för transport av fjärrvärme, olja, gas eller annan råvara eller produkt krävs att ledningen tillgodoser ett allmänt behov, gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller att den medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan (2 § 4). I ledningsrättsärendet prövas också frågan om ledningens närmare lokalisering med hänsyn till de motstående intressen som kan finnas i det särskilda fallet.

Ledningsrätt får inte upplåtas, om ändamålet lämpligen bör tillgodoses på annat sätt eller olägenheterna av upplåtelsen från allmän eller enskild synpunkt överväger de fördelar som kan vinnas genom den (6 §). Upplåtelse av ledningsrätt inom område med fastställd generalplan eller stadsplan, tomtindelning eller byggnadsplan skall stå i överensstämmelse med planen (8 §). Finns det eljest särskilda bestämmelser för marks bebyggande eller användning, t. ex. regionplan, utomplansbestämmelser eller naturvårdsföreskrifter, skall ledningsrätt upplåtas så, att syftet med bestämmelserna inte motverkas. Utanför planområde får ledningsrätt inte upplåtas, om upplåtelsen skulle försvåra områdets ändamålsenliga användning, föranleda olämplig bebyggelse eller motverka lämplig planläggning av området (9 §). Allmänt gäller att ledningsrätt inte får upplåtas om olägenhet av någon betydelse uppkommer för allmänt intresse och undantag härifrån görs endast när upplåtelsen är till övervägande nytta från allmän synpunkt (10 §).

Har en ledningssträckning fastställts i koncessionsbeslut, skall vad som i denna del har föreskrivits i koncessionsbeslutet gälla utan hinder av bestämmelserna i 6—10 §§ ledningsrättslagen (11 §).

Ersättning för intrång vid upplåtelse av ledningsrätt utgår enligt de grunder som tillämpas vid expropriation (13 §).

Fråga om upplåtelse av ledningsrätt prövas vid förrättning, som handlägges av fastighetsbildningsmyndighet. Reglerna om förrättningsförfarandet (15—27 §§) har utformats i nära överensstämmelse med bestämmelserna i fastighetsbildningslagen (1970: 988; omtryckt 1971: 1035; ändrad senast 1977: 362) om fastighetsbildningsförrättning. Avser förrättning ledning för vilken koncession fordras men ännu inte erhållits, får förrättningen inledas, om den som har att meddela koncession medger det (17 §).

Ledningsrättsfrågan kan omprövas vid ny förrättning, om ändrade förhållanden inträder som väsentligt inverkar på frågan (33 §).

2.8 Expropriationslagen

Vid sidan av ledningsrättslagen finns bestämmelser om tvångsupplåtelse av mark för ledningsändamål bl. a. i expropriationslagen (ExL). Enligt 2 kap. 2 § ExL får expropriation ske för att bereda utrymme för anläggning som tillgodoser allmänt behov av samfärdsel, transport eller annan kommunikation. I 2 kap. 3 § ExL föreskrivs vidare att expropriation får ske för att tillgodose allmänt behov av elektrisk kraft eller annan drivkraft, vatten, värme eller likartad nyttinghet eller av att bortföra eller oskadliggöra avloppsvatten eller annan orenlighet. Sistnämnda bestämmelse omfattar bl. a. allmänna ledningar av skilda slag, t. ex. ledningar för olja, fjärrvärme eller gas. Skall en sådan ledning ingå i ledningsnät av betydelse för riket eller för viss ort eller är intrånget av ledningen ringa i jämförelse med nyttan därav, får expropriation ske även om allmänt behov av ledningen inte föreligger.

Fråga om tillstånd till expropriation prövas av regeringen (3 kap. 1 §). Regeringen kan dock överlämna till länsstyrelsen eller, när särskilda skäl föreligger, till annan myndighet att pröva fråga om tillstånd till expropriation, om ansökningen inte har bestritts eller ärendet från allmän eller enskild synpunkt är av mindre vikt. Bestämmelser om delegation har getts i 4 § expropriationskungörelsen (1972: 727). Expropriationsersättning bestäms av fastighetsdomstol.

2.9 Lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Beträffande anläggningar av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket gäller i fråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage bestämmelserna i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar. Enligt 2 § avser lagen vissa elektriska kraftverk, anläggningar för tillgodoseande av vattenkraft genom vattenreglering, elektriska ledningar samt transformatorer och kopplingsstationer. I 3 § föreskrivs att anläggningen skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall

från skyddssynpunkt lämpligt sätt. Detsamma skall också gälla i fråga om ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning. Ägare av anläggning, som här är i fråga, är skyldig enligt 4 § att, i den mån det inte tidigare skett, med avseende på anläggningen och driften vid denna vidta erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av skada som förut nämnts. Han skall sålunda bl. a. verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada, utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd, ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, avsedd att fullgöra till civilförsvaret hörande uppgifter vid anläggningen, samt vidta nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftsavbrott.

Frågor som avses i lagen prövas av en särskild nämnd (krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar). Nämnden består enligt 9 § av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för civilförsvarsstyrelsen, en för vattenfallsverket och en för kommunala och enskilda kraftföretag. För varje ledamot skall finnas en suppleant. Ledamöter och supplanter utses i regel av regeringen.

Härjämte finns i lagen bestämmelser om vissa kostnader samt anmälningsskyldighet m. m. (5, 7 och 11 §§).

3 Utländsk lagstiftning om ledningar för olja och gas

Utredningen lämnar i betänkandet en redogörelse för utländsk lagstiftning om ledningar för olja och gas. Av utredningens redogörelse framgår bl. a. att särskild lagstiftning om rörledningar för transport av olja eller gas finns i Schweiz, Frankrike, Belgien, Storbritannien och Amerikas förenta stater. Gemensamt för lagstiftningen i dessa länder är att anläggande och drift av sådana rörledningar i princip kräver särskilt tillstånd. I övriga länder där sådana ledningar har byggts, t. ex. Österrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Nederländerna och Italien, har byggandet reglerats av allmänna lagar och oftast av speciellt utfärdade säkerhetsbestämmelser för rörledningar.

I övrigt hänvisas i denna del till betänkandet s. 41—47.

4 Konvention om ansvarighet för skada orsakad av läckning från vissa rörledningar

Belgien, Danmark, Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Irland, Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sverige har vid en diplomatisk konferens i London i december 1976 antagit en konvention om ansvarighet för skada orsakad av sådan förorening genom olja som uppkommer till följd av utforskning av havsbotten eller utvinning av mi-

neraltillgångar från denna. Konventionen är tillämplig även på skada genom förorening som orsakas av sådana rörledning till havs som används för att transportera från havsbotten utvunnen olja eller gas till kusten.

Konventionen bygger på principen om objektivet ansvar. Enligt konventionen är den som innehar anläggning som används för utvinning av olja från havsbotten skyldig att oberoende av vållande ersätta skada genom förorening orsakad av olja som härrör från anläggningen. Detsamma gäller för den som driver rörledning för transport av olja från ett oljefält till kusten. Konventionen är tillämplig endast på skada genom förorening. Ansvarigheten enligt konventionen omfattar sålunda inte skada av annat slag, t. ex. skada orsakad av brand eller explosion.

Ansvarigheten enligt konventionen är begränsad till ca 170 milj. kr. per olycka t. o. m. den 30 april 1982 och till ca 225 milj. kr. för tiden därefter. Ansvarigheten skall i princip vara täckt av obligatorisk ansvarsförsäkring. Försäkringsbeloppet har dock satts något lägre än ansvarsbeloppet. Sålunda får försäkringsbeloppet inte understiga ca 125 milj. kr. t. o. m. den 30 april 1982 resp. 200 milj. kr. därefter.

Konventionen ger fördragsslutande stat rätt att föreskriva obegränsad ansvarighet eller ansvarsbegränsning med högre belopp än som anges i konventionen för oljeskada orsakad av anläggning som ligger inom dess jurisdiktion. Därvid får någon diskriminering grundad på nationalitet inte äga rum. I fråga om skador i annan stat än den inom vars jurisdiktion anläggningen ligger får vederbörande stat kräva ömsesidighet för att den obegränsade eller högre ansvarigheten skall omfatta dylika skador.

Konventionen öppnades för undertecknande den 1 maj 1977. Den har undertecknats av Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sverige.

Konventionen träder i kraft tre månader efter det att den har tillträtts av fyra stater. Den har hittills inte tillträtts av någon stat.

5 Tekniska uppgifter m. m.

Utredningen redovisar i betänkandet s. 29—40 bl. a. vissa tekniska uppgifter. Härav framgår i huvudsak följande.

Inledning

Transporterna svarar för en av de mest betydande kostnadsposterna för petroleumindustrin.

Då det gäller ledningar för petroleum och dess produkter skiljer man mellan ledningar för råolja och s. k. produktledningar. De senare är avsedda för raffinerade produkter av olika slag såsom bensin, fotogen osv. Rörledningar för petroleum, råolja, har funnits i Amerikas förenta stater i mer än etthundra år men de verkligt stora ledningssystemen är

i huvudsak en efterkrigsföretelse såväl där som i Kanada och Mellersta Östern. Den första västeuropeiska råoljeledningen togs i drift så sent som i slutet av år 1958. I fråga om produktledningar var Förenta staternas försprång inte så långt. Sådana ledningar började anläggas där år 1930. Den första ledningen i Europa togs i drift år 1953.

Rörtransport av naturgas förekom i Förenta staterna redan omkring år 1890 men de första större amerikanska ledningssystemen kan dateras till 1920-talet. Utvecklingen har gått raskt och den totala ledningslängden för naturgas anges nu vara ungefär fem gånger större än alla Förenta staternas råolje- och produktledningar tillsammans. Naturgasledningar av större dimension och längd i Västeuropa är än så länge endast de franska Lacq-ledningarna, som från Sydfrankrike förgrenar sig över en stor del av Frankrike, och ledningssystemet från Schlochtern i Holland som förgrenar sig till Belgien, Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Schweiz och Italien. Såväl i Förbundsrepubliken Tyskland som i Storbritannien finns ett väl förgrenat gasdistributionssystem bestående av flera separata enheter. I Sovjetunionen finns ett flertal gasledningar av betydande storlek.

Förutom gaser kan allt som kan överföras i flytande form i princip också transporteras i rörledning. Redan nu transporteras i några länder över långa distanser vattensuspensioner av stenkol, malmkoncentrat, fosfater, trämassa osv. Nästa steg i utvecklingen kan bli inneslutning av fasta material i kapslar vilka transporteras i vatten, som pumpas i en rörledning.

Allmänna synpunkter på rörledningar och deras dimensionering

Endast rörledningar har tillräcklig kapacitet för att över land transportera stora volymer råolja. Rörtransport är vidare förutsättning för utvinning i industriell skala av naturgas. Karakteristiskt för detta transportsätt är att kostnaden per volymsenhet snabbt minskar med ökande total volym. För små volymer däremot är rörledning nästan alltid den dyrare transportmetoden.

Rörledningar för olja

Att transportera petroleumprodukter genom rörledning inom ett land innebär vissa obestridliga fördelar jämfört med de konventionella transportmedlen tankbil, järnvägstankvagn och kusttankbåt eller pråm, men också några nackdelar.

Rörledningar inte endast tillåter utan förutsätter kontinuerliga leveranser dygnet runt året om. Detta är i de flesta fall en stor fördel, men kan å andra sidan skapa problem vid mer markerade störningar eller säsongvariationer på marknaden. En gång anlagd utgör rörledning ett inflexibelt transportsystem, som är betydligt svårare att anpassa till väsentliga marknadsförändringar än de konventionella transportmedlen.

En rörledning dras så rak som geografiska och geotekniska förhållanden medger och förkortar därmed i viss mån transportsträckan. En rörledning onödiggör returfrakter över linjesträckningen. Rörtransport fungerar oberoende av sådana störningar som drabbar land- och sjöburna transporter såsom snö- och ishinder, stark kyla osv. Eftersom rörledningar i allmänhet förläggs under jord, är de från allmän miljösynpunkt en fördelaktig transportmetod. En rörledning är ett av de få sätten att överföra energi osynligt.

Praktiskt taget alla typer av råolja kan transporteras över långa distanser. Detta gäller ej alla typer av petroleumprodukter. Tjocka eldningsoljor transporteras ännu så länge endast i speciella fall och över relativt korta sträckor genom rörledning. Härav följer att ett visst förbrukningsområde visserligen kan försörjas medelst rörledning men endast till en del av det totala produktbehovet.

Vid planeringen för en rörledning med bestämd initialkapacitet har man, sedan linjesträckningen och de hydrostatiska faktorerna i sina huvuddrag är fastställda, att välja mellan olika kombinationer av rördimension och tryckgradient, dvs. det tryckfall som kan beräknas inträffa inom olika sektioner av ledningen.

Å ena sidan kan man välja en stor rördiameter och därmed en låg tryckgradient; kapitalkostnaden för den större rörvikten blir hög, men det behövs inte så många pumpstationer. Å andra sidan kan man kombinera en mindre rördiameter med ett högre pumptryck, alternativt fler pumpstationer; i detta fall blir kapitalkostnaden lägre men driftskostnaderna för pumpstationerna högre.

Då det gäller en produktledning kompliceras beräkningarna om uttag med grenledningar skall finnas på olika punkter utmed linjesträckningen. Ledningssystemet kommer då att bestå av ett antal sektioner med varierande rördiametrar och tryckgradients. Härtill kan komma säsongvariationer i oljeförbrukningen som en viktig faktor vid optimal avvägning av ledningens dimensionering.

Ett rörledningssystem kräver investering av betydande kapital. De fasta kostnaderna kan uppgå till 80 procent av de totala årskostnaderna. Driftskostnaderna är alltså relativt låga och konstanta. Variabla och inflationskänsliga poster i driftskostnaden utgörs egentligen endast av energipriser och arbetslöner; de senare brukar uppgå till omkring 10 procent av driftskostnaderna. Detta belyser hur viktigt det är för rörledningens ekonomi att ett vid varje tidpunkt optimalt kapacitetsutnyttjande uppnås.

Om det redan från början kan förutses att den av en rörledning betjänade marknaden kommer att växa, planeras ledningen i regel för framtida kapacitetshöjning genom ytterligare investeringar i takt med behovet. Detta kan ske på tre sätt:

1. genom att de första åren arbeta med lägre pumptryck än ledningen

tillåter, för att senare öka antalet pumpar i befintliga pumpstationer,

2. genom att kombinera denna metod med insättande av ytterligare pumpstationer mellan de redan befintliga,

3. genom att komplettera huvudledningen på erforderliga sträckor med en parallell ledning.

Vanligen förfar man enligt något av de två första alternativen. Metod 3 är inte särskilt rationell men kan försvaras när det är fråga om begränsad kapacitetsökning på vissa avsnitt av ledningen. I ett fåtal fall kan det bli frågan om ytterligare en komplett ledning över hela linjesträckningen.

Rörledningar för naturgas

Naturgasledningars ekonomi förutsätter stora volymer, höga tryck och kontinuerliga leveranser. Likafullt kostar det två à tre gånger mera att rörtransportera en viss mängd energi i form av naturgas än som olja. Det kan tilläggas att rörledningar utgör den enda metoden att transportera stora volymer naturgas över land.

Tekniska uppgifter om rörledningar

Ett rörledningssystem för olja eller naturgas består av en huvudledning med eventuella grenledningar, en eller flera pumpstationer, för naturgas kompressorstationer, samt terminalanordningar vid ledningens början och slut och vid de punkter på linjesträckningen dit grenledningar utgår. Terminalerna i sin tur är anslutna till lokala depåer av skiftande storlek. Till ledningssystemet hör, förutom ett stort antal ventiler av olika typ, utrustning för automatisk drift, för driftöverföring och för snabba kommunikationer.

Rörledningar storleksbetecknas efter rörets yttre diameter. Rören, som uteslutande är av stål, kan vara sömlösa, längdsvetsade eller spiralsvetsade.

Internationellt relativt väl överensstämmande normer finns för stål-kvaliteter, olika hållfasthetsegenskaper, tillverkningskontroll osv.

Rörmaterialet utgör den största enskilda kostnadsposten i en rörledning, 35 à 45 procent av totalinvesteringen.

I en rörledning för olja pressas denna fram genom tryck alstrat av pumpar av olika typ. Pumparnas antal, typ och arrangemang vid varje pumpstation beror av driftsförhållandena och avsedd driftsäkerhet.

Samma konstruktionsprinciper gäller för naturgasledningar som för oljeledningar. Rörmaterialet i gasledningar är i regel av högre kvalitet beroende på de högre arbetstrycken. De kostar därför mer. Framdrivningen av gasen sker uteslutande medelst centrifugalkompressorer. Dessa drivs ofta av gasturbiner som kan utnyttja naturgasen som bränsle.

Rörmaterialet förses i regel med invändig ytbeläggning som minskar

friktionen mellan gasen och rörväggen. En sådan åtgärd kan resultera i en kapacitetsökning av 10—20 % vid oförändrat arbetstryck.

Naturgas, kondenserad till vätska vid en temperatur av -161°C (Liquified Natural Gas, LNG), skeppas med specialbyggda tankfartyg över långa distanser. Vanligen förgasas kondensatet vid utleveranser från mottagningshamnen, men det kan i vissa fall transporteras vidare i specialkonstruerad rörledning.

Avståndet mellan pump- eller kompressorstationerna är vid både olje- och gasledningar beroende av ett flertal faktorer, förutom de olika slagen av friktion som nyss berörts. De faktorer som spelar in är rörledningens diameter och avsedda transportkapacitet, tryckgradienten samt, beträffande oljeledningar, det hydrostatiska tryck som skall övervinnas när ledningen passerar högre terräng.

Anläggning av rörledningar

Det för en rörledning erforderliga markutrymmet är störst under anläggningsskedet. För en ledning med liten diameter kan denna markremsa, rörledningsgatan, begränsas till cirka 10 meter. För grova ledningar som kräver större arbetsmaskiner är 15 meter en vanlig bredd. I båda fallen kan bredden dock behöva ökas vid otjänliga markförhållanden. Det bör här nämnas att man för grova naturgasledningar räknar med att behöva en disponibel rörledningsgata av ca 30 meters bredd. Rörgraven förläggs till endera sidan av ledningsgatan så, att den återstående markremsan räcker för uppläggning av jorden från rörgraven.

Sedan rörledningen färdigställt har man inte längre användning för arbetsskedets markutrymme. Den permanenta rörledningsgatan har i regel en bredd av 3 till 5 meter, beroende på ledningens diameter. Vid reparation och andra arbeten brukar tillfälligt markintrång ersättas.

Erforderliga markutrymmen för upplag och förråd på olika platser utmed linjesträckningen förhys vanligen under anläggningstiden.

För anläggandet av en rörledning organiseras arbetsstyrkan på ett antal självständiga arbetsgrupper som svarar för var sin sektion av ledningssträckan. Sektionernas längd bestäms i huvudsak av terrängförhållandena. Anläggningsarbetet inom varje sektion kan delas upp i ett antal olika moment.

1. Först sker röjning och planering av ledningssträckningen. Samtidigt härmed påbörjas uttransport av rören till arbetsplatserna.

2. Nästa moment är iordningställande av rörgraven, vilket i möjligaste mån sker på maskinell väg. I odlade områden tillvaratas det översta jordlagret för att återläggas vid arbetsplatsens slutliga avstädning. Djupet i rörgraven avpassas så, att botten blir plan över så långa sträckor som möjligt för att minska antalet vertikala rörböjar, men också med beaktande av tjäldjupet i olika jordarter i skilda geografiska lokaler, i Sverige

minst en meter. För att undvika skador på rörens isolering av vassa stenar o. dyl., läggs en sträng av grus i rörgravens botten.

3. Härfter sker erforderlig böjning av rörsektionerna, vilket utförs på arbetsplatsen.

4. Nästa led i arbetet är hopsvetsning av de utlagda rören till längder upp till någon eller några kilometer.

Enligt vedertagen praxis inspekteras alla på byggnadsplatsen utförda svetsar visuellt, och därefter kontrolleras upp till en tredjedel av svetsarna med radiografi eller ultraljud. Där ledningen passerar bebyggelse, större kommunikationsled eller vattendrag kontrolleras dock samtliga svetsar på sträckan.

5. Ledningssektionen är nu färdig att placeras i rörgraven vilket brukar utföras med traktorer utrustade med sidobommar.

6. Provtryckning av den färdiga sektionen sker genom att ledningen fylls med vatten.

En större läckning på en oljeledning är jämförelsevis lätt att spåra men små läckor, under 100 liter i timmen, kan vara svåra att lokalisera, särskilt i sankmark. En ofta använd metod är att tillsätta vattenlösliga radioaktiva isotoper och spåra läckningsställena med Geiger-räknare.

Läckning på en naturgasledning kan spåras genom att vissa kemikalier eller ett radioaktivt spårämne tillsätts gasen, varvid läckage kan fastställas vid markttester.

När rörledningen korsar ett vattendrag eller ett skyddsområde för grundvatten, ökar man godstjockleken utöver den annars erforderliga på den berörda delen av sträckningen, och en extra provtryckning företas med denna sektion innan den infogas i ledningen på ömse sidor passagen.

Utöver sedvanlig isolering förses rörledning som skall läggas ner i vattendrag med ett 5—10 cm tjockt ytterlager av trådnätarmerat cementbruk. Detta erbjuder skydd mot yttre åverkan, t. ex. av bottenorganismer, och underlättar genom den ökade tyngden ledningens utläggning, särskilt i strömmande vatten.

Terminaler och depåer

Vid större ledningssystem för råolja ordnas på lämpliga punkter avgreningar till de raffinaderier som ledningen försörjer. Detta kräver jämförelsevis enkla ventilsystem som fjärrmanövreras. För naturgasledningar erfordras särskilda stationer för tryckreduktion och volymmätning innan gasen kan ledas vidare till större förbrukare eller detaljdistributionssystem.

Utmed en produktledning förläggs avgreningsstationer — vid de punkter där grenledningar utgår — mellanterminaler och slutterminaler. Slutterminaler förläggs även på grenledningarna. Från terminalerna utgår stickledningar till olika depåer och andra mottagare. För att produkt-

blandningar ej skall behöva förekomma, ordnas i regel en separat ledning för varje förekommande produkt till respektive mottagare.

I terminalerna finns anordningar för automatisk och manuell provtagning av leveranserna och för volymmätning.

Driftsledning

Effektiv drift av ett rörledningssystem förutsätter såväl omsorgsfull planering av leveransprogrammet som kontinuerlig styrning och övervakning av driften. Man eftersträvar därför central ledning av driften i så stor utsträckning som möjligt inte endast för att ernå en bättre samordning av verksamheten och lägre driftskostnader, utan också för att med en högt utvecklad automatik minska riskerna för felaktiga åtgärder vid pumpstationer och terminaler. Detta kräver i sin tur omfattande och snabba kommunikationer för att möjliggöra en fjärrstyrning av driften och en central registrering av alla slags driftsdata och mätvärden från alla punkter av ledningen.

Vid en produktledning med flera grenledningar förläggs ledningscentralen i regel till den första pumpstationen. För kommunikationer från och till denna används kortvågsradio eller teleutrustning. Central övervakning och fjärrstyrning av pumpstationer och ventiler sker med telemetrisystem. Datorer har kommit till användning i stor utsträckning för driftskontroll och driftsplanering.

Skydd mot korrosion

Ett i jorden liggande oskyddat föremål av järn eller stål korroderar, rostar, snabbt. Korrosion av en metall är ett elektrokemiskt fenomen, som innebär förlust av positivt laddade metalljoner från metallens yta till omgivande medium, i detta fall från stålet i rörledningen till jorden.

Korrosion kan effektivt motverkas på två principiellt olika sätt:

1. Man kan genom en lämpligt sammansatt och omsorgsfullt utförd beläggning av rörledningens hela yta ge den ett mot jord och vatten elektriskt isolerande skikt, varigenom ett strömflöde från ledningen förhindras.

2. Man kan ge ledningen ett katodiskt skydd. Medelst en skyddsström ges den en så låg elektropotential att strömflödet från denna stoppas.

Numera kombineras undantagslöst de båda skyddsåtgärderna.

Korrosion på rörets insida är ovanlig i ledningar för råolja och petroleumprodukter och kan f. ö. motverkas genom tillsats av obetydlig mängd antirostmedel. Vid rörtransport av naturgas måste eventuell fuktighet avskiljas. Ytterligare skydd mot korrosion erhålles i detta fall genom att gasledningen i regel lackeras på insidan i syfte att minska friktionen mot rörväggen.

Säkerhetsfrågor

Redan vid konstruktion av ett rörledningssystem sätts frågan om driftsäkerhet i första hand. De många kontrollåtgärder som vidtas under byggandet, från testning av stålkvatiteter till den slutliga täthetsprovingen, syftar alla till att rörledningen skall vara tät och förbli så. Trots alla preventiva åtgärder kan dock ledningen råka ut för läckning. Detta kan bero på direkta yttre orsaker, t. ex. en sättning i marken eller åverkan av en grävmaskin, eller en skada på rörets isolering. Inre skador kan uppstå genom att en rörsvets brister eller en ventil går sönder eller manövreras oförsiktigt.

Bland den utrustning som används för att på ett tidigt stadium kunna konstatera förekomsten av felmöjligheter och läckning ingår som ett viktigt led de instrument som kontinuerligt och automatiskt registrerar och rapporterar förändringar i det katodiska skyddet respektive tryck och tryckvariationer i ledningen. Det är även möjligt att få indikationer på en läckning genom att jämföra inpumpade och utlevererade volymer olja. Det är dock svårt att på detta sätt spåra små oljeläckor, upp till 100 lit./tim. En ny teknik härför är att koppla en elektronisk ljuddetektor till ett don som pressas fram genom ledningen. Detektorn registrerar det ljud, som en utsipprande vätska alstrar, och utlöser signaler till en automatisk skrivare där trycket i läckningspunkten och dennas läge registreras.

För att i möjligaste mån begränsa den mängd olja, som kan rinna ut ur ledningen om en läckning uppstår, är ledningen försedd med olika slags ventiler, fjärrmanövrerade eller automatiskt verkande.

Fjärrmanövrerade avstängningsventiler är monterade med jämna mellanrum; de är utrustade med instrument som mäter och rapporterar trycken på båda sidor av ventilen. På lämpliga punkter finns automatiska backventiler, som hindrar oljan att strömma tillbaka mot ett läckningsställe.

Vid kritiska passager på sträckningen såsom vattendrag osv. förses ledningen med rörbrottsventiler, vilka automatiskt stänger flödet vid sådan stor tryckförändring, som uppstår vid rörbrott.

I säkerhetsprogrammet ingår regelbunden visuell övervakning från marken eller luften; en läckning kan t. ex. påverka vegetationen i omgivningen. Ett annat led i programmet är det systematiska underhållet av ledningssystemet, varvid särskilt det katodiska skyddet kontrolleras.

Slutligen omfattar programmet åtgärder för brandskydd och en plan för hur olika nödsituationer skall mötas.

Läckningsstatistik

Rörledningar för olja och naturgas är enligt erfarenhet driftsäkrare än de konventionella transportmedlen. Läckning inträffar sällan, och den därvid utrunna mängden olja är i de allra flesta fall relativt obe-

tydlig. Ledningens uppdelning i sektioner och de automatiskt verkande alarm- och avstängningsanordningarna möjliggör omedelbara ingripanden. Detta bidrar verksamt till att skadornas omfattning kan begränsas vid en rörläcka. Förorening av en grundvattentäkt kan naturligtvis inträffa, men å andra sidan kan man undvika ledningssträckning genom sådana skyddsområden och i varje fall vidta försiktighetsåtgärder.

The Oil Companies International Study Group for Conservation of Clean Air and Water — Europe (CONCAWE) har upprättat en statistik över de läckningar från oljeledningar, som inträffat i Västeuropa under femårsperioden 1966—1970. Den omfattar samtliga i området befintliga ledningssystem. Dessa hade år 1970 en sammanlagd längd av 12 500 km, med en årlig transportkapacitet av ca 260 milj. m³ (ung. 220 milj. ton) råolja och petroleumprodukter.

Av statistiken framgår att under perioden totalt 1 170 milj. m³ olja transporterades, att 29 läckningsfall inträffat och att 2 343 m³ olja därvid runnit ut.

Som komplettering till de uppgifter som har lämnats av utredningen kan nämnas att motsvarande statistik från CONCAWE för perioden 1971—1975 nu föreligger. Ledningssystemets längd hade år 1975 ökat till 17 900 km och den årliga transportkapaciteten till drygt 500 milj. m³. Under perioden 1971—1975 har totalt 2 308 milj. m³ olja transporterats, 90 läckningsfall inträffat och 8 938 m³ olja runnit ut.

För hela tioårsperioden gäller enligt CONCAWE att ca 70 % av den utrunna oljan har tagits till vara. Inget allvarligt fall av miljökador på mark eller i vatten har inträffat, och de lokala föroreningar som uppstått har haft mycket kort varaktighet.

Någon motsvarande läckningsstatistik för naturgas föreligger såvitt bekant inte. Miljö- och säkerhetsfrågor i samband med naturgasledningar har översiktligt berörts av 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas i betänkandet (SOU 1972: 25) Naturgas i Sverige. I betänkandet framhålls att naturgasen tillsammans med luften bildar mycket explosiva blandningar. Den största faran vid ett gasläckage är därför explosionsrisken. Av den anledningen måste såväl transport- som lagringssystem samt distributionsnäten och konsumenternas anläggningar byggas med betryggande säkerhet. Vidare framhålls att, om tillfälliga naturgasläckage skulle inträffa, gasen snabbt avgår i luften utan att efterlämna några restprodukter på mark eller i vatten. Ett läckage på en nedgrävd naturgasledning, vilket enligt betänkandet är sällsynt på moderna rörsystem, synes inte medföra risk för vattenförorening.

6 Utredningens förslag

6.1 Allmänna synpunkter

6.1.1 Koncessionsplikt

En olje- eller gasledning kan, framhåller utredningen, få omfattande och svårbedömbara verkningar i vitt skilda avseenden, i vart fall om den inte är av obetydlig längd. Genom sin förhållandevis stora kapacitet ingriper den djupt i bestående förhållanden inom transportsektorn. Tillkomsten av en oljeledning kan t. ex. medföra överflyttning av en betydande godsmängd från ett transportmedel till ett annat. Vissa investeringar i hamnar, farleder, järnvägar och landsvägar kan komma att bli mer eller mindre onyttiga. Detsamma kan gälla fartyg, järnvägsvagnar och bilar. Till följd härav kan, anför utredningen, stora svårigheter och allvarliga fördyringar uppkomma för andra slags transporter till eller från viss industri eller visst område. Företag inom transportsektorn får kanske lägga ned sin verksamhet. Det kan också inträffa att industri eller företag som är beroende av dessa transporter drabbas av sådana frakthöjningar eller av andra transportsvårigheter att förutsättningarna för verksamheten ändras.

Utredningen finner uppenbart att det inte får förekomma att flera ledningar anläggs mellan två orter, om en ledning har tillräcklig kapacitet. Det skulle vara förkastligt från samhällsekonomisk synpunkt. Inte heller bör en oljeledning komma till utförande, om en kostnadsjämförelse skulle visa att exempelvis sjö- eller järnvägstransport är fördelaktigare. Tänkbart är dock enligt utredningen att utfallet av en dylik jämförelse till förmån för sjö- eller järnvägstransport inte bör få hindra anläggandet av en ledning, om det skulle visa sig att ledningen innebär fördelar från miljö- eller naturvårdssynpunkt.

Det ligger enligt utredningen i sakens natur att en ledning för olja eller gas i vissa sammanhang kan komma i konflikt med natur- och miljövärdssintressen samt gällande planbestämmelser. Riskerna för vattenföroreningar måste ständigt beaktas. En ledning kan vidare få stor positiv eller negativ betydelse från försvarssynpunkt. I den mån den kan förläggas så att den är relativt osårbar från militär synpunkt, kan den få stort strategiskt värde. Å andra sidan kan, om den förstörs, allvarliga komplikationer uppstå om inte andra transportmedel finns att tillgå t. ex. därför att de blivit onyttiga vid ledningens tillkomst och som följd därav avvecklats.

Utredningen konstaterar sålunda att många olika synpunkter och intressen kan göra sig gällande i fråga om anläggandet av en ledning för olja eller gas. Vidare medför innehav och drift av en ledningsanläggning omfattande förpliktelser av olika slag. Anläggningens ägare måste således ha resurser som garanterar en kontinuerlig drift, tillgångar att fullgöra eventuellt uppkommande skadeståndsskyldighet gentemot tredje man osv.

Det anförda motiverar enligt utredningen att det allmänna förbehåller sig ett avgörande inflytande över tillkomsten och förläggningen av olje- och gasledningar av någon betydelse. Detta inflytande bör lämpligen säkerställas genom att det i lag bestäms att dylika ledningar får framdras och begagnas endast efter särskilt tillstånd, koncession.

6.1.2 Förhållandet mellan den föreslagna koncessionslagen och annan lagstiftning

Utredningen påpekar att ett flertal författningar innehåller föreskrifter som berör framdragande eller begagnande av sådana rörledningar som avses med förevarande lagstiftning. En av de viktigaste är förordningen om brandfarliga varor. Även miljöskydds- och naturvårdslagarna samt byggnadslagen, vattenlagen och väglagen är av intresse i vissa avseenden. I och för sig är det inte uteslutet att den nu föreslagna lagen tillämpas sida vid sida med de nyssnämnda lagarna i den mån de inte innehåller bestämmelser som strider mot dem som intagits i lagförslaget. Emellertid anser utredningen att en sådan ordning knappast under alla förhållanden är lämplig eller rationell.

Enligt *förordningen om brandfarliga varor* skall den som vill från en anläggning till en mottagare utanför anläggningens område transportera brandfarlig vätska medelst rörledning ha tillstånd till transporten. I de fall koncession krävs enligt den av utredningen föreslagna lagen ifrågasätter utredningen om tillstånd även enligt förordningen om brandfarliga varor är nödvändigt. Det ter sig otillfredsställande med en ordning som skulle kunna medföra att koncession meddelas enligt den nu föreslagna lagen, medan tillstånd enligt nämnda förordning vägras. Sannolikheten för att en sådan situation skulle uppkomma är visserligen ringa men redan det förhållandet att lagstiftningen lämnar möjlighet härtill bör förebyggas. Det måste också anses onödigt att tillståndsfrågan prövas två gånger. Har regeringen lämnat koncession, bör frågan ha bedömts så allsidigt att ytterligare prövning är överflödig. Utredningen föreslår därför att bestämmelse tas upp i förordningen om brandfarliga varor att tillstånd enligt förordningen inte behövs för rörledning, för vilken koncession har meddelats enligt den föreslagna rörledningslagen. Däremot bör de säkerhetsbestämmelser som finns i förordningen eller som meddelas med stöd av denna gälla även sådan rörledning.

När det gäller *miljöskyddslagen* och *naturvårdslagen* anser utredningen att anläggandet och drivandet av rörledning är att hänföra till sådan miljöfarlig verksamhet som omnämns i miljöskyddslagen och kan i vissa fall även vara sådant arbetsföretag som på grund av sin inverkan på naturmiljön kräver särskilt tillstånd enligt naturvårdslagen, t. ex. då ledningen framdras ovan jord. Mellan förevarande koncessionslagstiftning, å ena, och miljöskyddslagen, å andra sidan, kan uppstå kollision

i fråga om tillståndsgivning. Tillstånd kan sålunda komma att krävas enligt båda lagarna. De skäl som har anförts mot att pröva rörledningsföretaget enligt såväl rörledningslagen som förordningen om brandfarliga varor kan enligt utredningen åberopas också mot att pröva företaget enligt både förstnämnda lag och miljöskyddslagen. I miljöskyddslagen bör alltså intas en bestämmelse att lagen inte gäller i fråga om sådana ledningar för vilka koncession lämnats enligt rörledningslagen.

För att undvika en konflikt mellan rörledningslagen och vissa av naturvårdslagens bestämmelser om skydd för naturmiljön föreslår utredningen, att naturvårdslagen ändras så, att den i denna del inte är tillämplig i fråga om företag för vars utförande meddelats koncession enligt rörledningslagen.

Även vissa bestämmelser i *byggnadslagen* kan, anför utredningen, komma att beröra frågan om framdragning av rörledning. Det gäller främst lagens planbestämmelser.

Utredningen framhåller att lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen; ändrad senast 1977: 441) inte innehåller några särbestämmelser rörande framdragande av elledningar inom planlagt område. Elledningarna har genom samarbete mellan koncessionsmyndigheten och planmyndigheterna samt övriga kommunala myndigheter kunnat anpassas till gällande planbestämmelser. Vad gäller rörledningar kunde det emellertid framstå såsom önskvärt att genom särskilda stadganden inom planlagstiftningen underlätta deras framdragande. Eftersom planlagstiftningen vid tidpunkten för framläggandet av utredningens förslag var föremål för utredning inom bygglagutredningen (K 1969: 55), ansåg sig utredningen dock inte vilja föreslå några ändringar i byggnadslagen. Enligt utredningens uppfattning är det inte heller troligt att ifrågavarande rörledningar kommer att i någon större omfattning dras genom planlagda områden och, där så blir förhållandet, torde svårigheterna för ledningsägaren och koncessionsmyndigheten att i samförstånd med planmyndigheterna lösa uppkommande problem inte bli alltför betungande. Dessutom kommer rörledningens huvudsakliga sträckning att bestämmas av koncessionsmyndigheten, som enligt utredningens förslag är regeringen. Regeringen har att i sista hand avgöra vissa planfrågor och kan härigenom tillse att nödvändig samordning, i varje fall i stort sett, kommer till stånd. Utredningen har sålunda stannat för att inte föreslå särbestämmelser rörande framdragande av rörledningar inom planlagt område.

I detta sammanhang uppmärksammar utredningen frågan hur det skall förfaras när rörledning framdragits genom planlagt område och planen sedermera ändras eller genom icke planlagt område och plan sedermera upprättas.

Utredningen konstaterar att det inom ellagstiftningen finns bestämmelser som i princip innebär att innehavare av elledning i förevarande

fall är skyldig att vidta de ändringar i fråga om ledningen som behövs från säkerhetssynpunkt. Mot denna bakgrund har utredningen övervägt om det är nödvändigt att i den nya koncessionslagstiftningen för rörledningar uppta någon motsvarighet till dessa bestämmelser. Till en början erinrar utredningen därvid om att rörledningar f. n. inte finns och att under sådana förhållanden, när koncession första gången medges, gällande planbestämmelser kommer att beaktas. Vidare kan man utgå ifrån att i samband med koncessionen ledningsrätt enligt den föreslagna ledningsrättslagen kommer att utnyttjas. Om detta av en eller annan anledning inte skulle bli fallet, kommer rätten att få anläggas och bibehållas genom avtal eller genom expropriation. I samtliga dessa fall finns regler för hur rätten skall kunna ändras eller upphävas. Vidare ansåg utredningen att bygglagutredningens ställningstagande inte borde föregripas. Utredningen har följaktligen stannat för att inte heller i nu förevarande avscende föreslå några särskilda bestämmelser för rörledningar.

När det gäller förhållandet till *vattenlagen* anser utredningen att framdragande av rörledning ibland kan innebära sådant byggande i vatten som avses i *vattenlagen*. Emellertid torde enligt utredningens mening sådana fall bli förhållandevis sällsynta. *Vattenlagen* var då föremål för översyn av särskilda sakkunniga (*vattenlagsutredningen* Ju 1969: 58). Med hänsyn härtill ansåg utredningen att *vattenlagen* inte borde ändras i detta sammanhang. Skulle i något fall *vattenlagens* bestämmelser behöva tillämpas vid framdragande av rörledning, torde det inte vara förenat med större olägenhet att iaktta dessa bestämmelser och söka de särskilda tillstånd som är behövliga för framdragandet av ledningen.

Utredningen understryker att det från såväl allmän som enskild synpunkt är av största vikt att vattentillgångarna skyddas vid begagnande av ledningar för olja eller gas. Allvarliga följder kan uppkomma om olja eller gas skulle komma lös på sådant sätt att vattentillgångar av betydelse blir infekterade. Ledningen bör därför enligt utredningen ges en sådan sträckning att den i så ringa omfattning som möjligt dras fram i närheten av vattentillgångar som bör skyddas mot förorening genom brandfarlig vara. Utredningen förutsätter att, i den mån det inte kan undvikas att ledningen läggs i närheten av vattentillgångar, de säkerhetsbestämmelser som numera statens industriverk utfärdar med stöd av förordningen om brandfarliga varor är så stränga att förorening inte behöver befaras.

Utredningen diskuterar också frågan om det behövs särskilda regler för rörledningar inom *område för allmän väg, till farväg utnyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan sådan vattentrafikled*. Därvid erinrar utredningen om att *ellagen* innehåller särskilda regler för elektriska ledningar inom sådana trafikledsområden (5 a §). Enligt

dessa regler är innehavare av elektrisk ledning, som har dragits fram inom område för befintlig trafikled av angivet slag i princip skyldig att vid ändring av trafikleden vidta och bekosta de åtgärder beträffande ledningen, som behövs för att ändringen av trafikleden skall kunna genomföras. Särskilda regler gäller dock det fall att ledning korsar trafikled. I detta fall skall i princip den under vars förvaltning trafikleden står ersätta ledningens innehavare kostnaderna för åtgärden.

Huruvida innehavare av rörledning skall vara skyldig att vid behov flytta eller ändra ledningen beror i första hand på vad som i detta hänseende kan ha avtalats mellan honom och markägaren. Emellertid kan, anför utredningen, beträffande rörledningar liksom för elledningar i vissa fall behövas bestämmelser som reglerar förflyttning eller annan ändring av ledningen inom område för trafikled. Sådana bestämmelser fordras otvivelaktigt vid korsning av trafikled. Däremot torde enligt utredningen bestämmelser motsvarande dem som i övrigt gäller i fråga om elledning, som dragits fram inom område för trafikled, sakna praktisk betydelse. Rörledning torde aldrig komma att läggas inom elektrifierad järnvägs eller spårvägs område längs efter banan med hänsyn till risken för korrosion orsakad av elektriska läckströmmar. Att den skulle läggas i eller längs en vattenled torde vara ytterst osannolikt på grund av de risker som skulle vara förenade därmed. Inte heller torde det förekomma att rörledning läggs inom vägområde. Beträffande allmän väg gäller f. ö. särskilda bestämmelser. Utredningen anser det därför inte påkallat tynga lagstiftningen med särskilda föreskrifter i ämnet annat än när fråga är om korsning av trafikled. Utredningens förslag i denna del innebär att rörledningsinnehavaren i likhet med elledningsinnehavaren skall vara skyldig att göra nödvändiga ändringar men att kostnaden härför liksom för annan av trafikledsändringen föranledd åtgärd skall betalas av den under vars förvaltning trafikleden står. I övrigt föreslår utredningen efter mönster av ellagen bl. a. vissa regler om sådant arbete med ledning inom annan trafikled än allmän väg som kan inverka på trafiksäkerheten eller medföra större ingrepp i trafikleden.

Frågan om *rätten att ta mark i anspråk för ledningsändamål* bör enligt utredningen lösas med hjälp av *ExL* eller den föreslagna *ledningsrättslagen*.

6.2 Koncessionspliktens omfattning

6.2.1 Typ av ledningar

Utredningen föreslår att koncessionsplikten skall omfatta rörledningar för petroleum, naturgas, produkter av petroleum såsom bensin och eldningsolja samt gas som utvunnits ur petroleum.

Utredningen påpekar att det i några länder förekommer rörtransport

över långa avstånd av bl. a. vattensuspensioner av stenkol, malmkoncentrat, fosfater och trämassa. I framtiden är även ledningstransport av fasta ämnen tänkbar. Spörsmålet om ledningar för sådana ändamål bör innefattas under lagstiftningen synes mindre aktuellt, då några planer på dylika transporter såvitt utredningen har sig bekant inte föreligger här i landet. Erfarenheterna rörande sådana transporter är inte heller så omfattande att man nu kan klart bedöma utvecklingen och behovet av lagstiftningsåtgärder på detta område.

6.2.2 *Undantag från koncessionsplikten*

Med hänsyn till önskvärdheten att inte i andra fall än där det är av förhållandena påkallat underkasta anläggandet och drivandet av rörledningar koncessionsprövning bör enligt utredningen eftersträvas att utforma lagstiftningen så att den omfattar endast anläggningar där det är klart att behov av sådan prövning föreligger. En svårighet är härvidlag, anför utredningen, att finna lämpligt kriterium för anläggningar som kan uteslutas från koncessionsprövning.

En möjlighet till begränsning av koncessionstvånget är enligt utredningen att undanta ledning som framgår enbart över mark som ägs eller i allt fall disponeras av ledningens ägare. Vidare är tänkbart att undanta ledning som enbart för eget behov dras av enskild förbrukare eller över huvud taget ledning under viss längd. Vad gäller ledningar över egen mark torde man kunna utgå ifrån att sådana knappast kan bli av någon mera betydande längd. Detsamma gäller om ledningar endast för egen förbrukning. Längden på ledningen kan vara ett lämpligt kriterium om man vill fästa särskild vikt vid storleken av de investeringar som kan behövas. I den utsträckning ledningar över egen mark avses skola upplåtas för "allmänt" begagnande bör å andra sidan enligt utredningen beaktas, att koncessionsplikten kan behövas för kontroll över transportvillkoren, särskilt vad gäller transportpriserna. Detta transportbehov är emellertid inte så stort när det gäller ledning över en kortare sträcka, eftersom producenter och konsumenter inte blir lika beroende av en sådan ledning som av en längre ledning. Vidare torde på grund av de relativt begränsade investeringar det här är fråga om måhända kunna accepteras att flera ledningar dras mer eller mindre parallellt. Att så sker exempelvis inom ett hamnområde mellan tankfartygens tilläggspirar och olika upplag torde utan vidare få godtas.

Att från koncessionstvång undanta ledning som framgår endast över mark som ägs eller disponeras av sökanden och ledning som enbart för egen förbrukning dras av enskild förbrukare finner utredningen således inte erbjuda några nämnvärda betänkligheter från nu behandlade synpunkter. Svårare är, anser utredningen, att generellt avgränsa koncessionsplikten med hänsyn till ledningens längd.

När det gäller att bestämma lämplig längd för avgränsning av kon-

cessionsplikten, anser utredningen att bl. a. följande bör beaktas. Den utveckling som de transoceaniska oljetransporterna f. n. genomgår innebär att allt större fartyg kommer till användning. Den övre gränsen för dessa synes ligga så högt att sådana fartyg inte utan vidare kan betjäna befintliga hamnanläggningar, vilka i allmänhet har dimensionerats för betydligt mindre fartyg. Kostnader och andra svårigheter att fördjupa farleder och vidta andra erforderliga åtgärder för att ta emot dessa supertankers gör att lossningsplatser kan komma att nyanläggas på här- för lämpade platser. Vidare är enligt utredningen måhända att räkna med att utvecklingen inom sjöfarten kommer att medföra att nya hamnanläggningar avsedda för annat än olja anläggs på lämpliga platser längs kusterna kanske flera mil från den stad eller den ort, där hittills nyttjade hamnanläggningar finns. Dylåka nyanläggningar behöves, anför utredningen, inte nödvändigtvis medföra att befintliga oljeupplag och dylåkt också flyttas. Måhända är ändamålsenligare och billigare att lossa oljan vid den nya hamnanläggningen och sedan med mindre tonnage eller rörledning föra den till befintliga upplag eller till raffinaderi. Som exempel på vilka avstånd som här åsyftas kan nämnas det fallet att Stockholm skulle låta bygga en uthamn i Nynäshamn. De transporter det här skulle bli fråga om är snarast att se som ett led i en omlastningsprocess. Tveksamt är då, menar utredningen, om man har anledning att låta anläggandet av en dylåk ledning föregås av de näringspolitiska och transportpolitiska överväganden som ligger i en koncessionsprövning. Anser man koncessionsprövning inte vara erforderlig, bör gränsen för koncessionsfrihet sättas så högt att ledningar av nu angivet slag ryms inom den. Måhända skulle man då finna att gränsen bör bestämmas till 50 km.

Emellertid anser utredningen att det från andra synpunkter kan ifrågasättas om det är välbetänkt att släppa koncessionskravet för alla självständiga ledningar med en längd upp till 50 km. Till en början är klart att förut redovisade försvarssynpunkter måste beaktas även då det gäller förhållandevis korta ledningar. Samhällsplanering och naturvård måste alltid övervägas vid ledningsdragningen. Dylåka överväganden torde emellertid inte vara påkallade — liksom inte heller bedömanden från närings- eller transportpolitisk synpunkt — då fråga är om ledningar inom områden som är avsedda för upplag eller industrier. Sådana ledningar bör därför enligt utredningen kunna oberoende av längd undantas från koncessionsprövningen. Vad gäller övriga ledningar kan från närings- och transportpolitisk synpunkt knappast möta några erinringar mot att en ledning av en längd upp till exempelvis 50 km kommer till stånd. En dylåk ledning är å andra sidan enligt utredningens bedömning inte så obetydlig att den inte kan innebära allvarliga olågheter från försvars-, miljövårds-, naturvårds- eller samhällsplanerings- synpunkt av den art att det framstår som motiverat att genom konces-

sionsprövning göra en avvägning av samtliga mot varandra stående intressen. En ännu kortare ledning kan även den vara olämplig i varje fall ur miljövårds-, naturvårds- eller samhällsplaneringssynpunkt. Utredningen har med hänsyn till det anförda bedömt en längd av 20 km som lämplig övre gräns för koncessionsfriheten. Det bör dock vara möjligt för regeringen att även i fråga om längre ledningar medge undantag från tillståndsplikten.

Enligt utredningen bör vidare kommunala gasledningar undantas från koncessionsplikt. Utredningen anför att den distribution av gas avsedd främst för hushållsförbrukning, uppvärmning m. m. som äger rum i de större tätorterna drivs av kommunala organ eller kommunala bolag. Någon olägenhet av att koncession inte fordrats för hithörande ledningar har inte förmärkts. Gasdistributionen är en service från kommunernas sida som ligger helt i linje med andra serviceåtaganden som kommunerna gör för sina invånare. Den gas det här är fråga om har tidigare framställts av stenkol men utvinns numera så gott som uteslutande av petroleumprodukter. Med hänsyn till ändamålet med denna gasdistribution och sättet för dess bedrivande anser utredningen att starka skäl talar för att dessa ledningar undantas från koncessionsplikten.

6.3 Koncessionsprövningen

6.3.1 Förutsättningarna för koncession

Utredningens förslag innebär att koncession får meddelas endast om ledningen är lämplig från allmän synpunkt och den som söker koncessionen kan antas vara i stånd att uppfylla med koncessionen förenade villkor.

6.3.2 Lämplighetskravet i fråga om ledningen

Innan koncession lämnas, måste, anför utredningen, med hänsyn till den betydelse frågan har en ingående prövning företas av de olika intressen som gör sig gällande i sammanhanget.

Av stor betydelse är härvid enligt utredningen den statliga transport- och näringspolitiken. Denna politik bestämmer sålunda i sista hand om man vid koncessionsprövningen skall ta hänsyn till de konsekvenser ledningen får för övriga transportmedel. Skall dessa konsekvenser beaktas, måste enligt utredningens uppfattning följderna för övriga transportmedel bedömas från bl. a. ekonomiska, sociala och organisatoriska synpunkter. Frågan om samordningen mellan olika transportmedel när det gäller bl. a. godstransporterna är emellertid ännu inte löst. Samordningsfrågorna prövas f. n. inom ramen för det arbete som trafikplaneringsutredningen bedriver och som syftar till att upprätta transportförsörjningsplaner för landets olika delar.

Även om frågan om samordningen mellan olika transportmedel inte

är löst, anser utredningen för sin del att koncessionsprövningen bör innefatta såväl en granskning av kapitalanskaffnings- och amorteringsplaner för ledningen som en analys av ekonomiska och andra förutsättningar och villkor för övriga transportmedel liksom konsekvenserna för dessa vid en överflyttning av transporter till ledningen.

Frågan om import eller transitering av naturgas kan, framhåller utredningen, snart bli aktuell. I fråga om ledningar för naturgas är av vikt att det vid koncessionsprövningen i vad avser de samhällsekonomiska aspekterna beaktas att här är fråga om övergång till en ny energikälla som kan komma att få stor betydelse.

Ett skäl för införande av koncessionsprövning är enligt utredningen angelägenheten att undvika att flera ledningar, om så inte är oundgängligen nödvändigt, anläggs mellan samma orter. Ett viktigt led i koncessionsprövningen är därför, menar utredningen, att bedöma om det med den ansökta ledningen avsedda transportbehovet lämpligen kan tillgodoses genom en redan befintlig ledning. Tillhör denna annan än sökanden, måste utredas i vad mån den kan utnyttjas av sökanden utan förfång för ledningsägaren. Eventuellt kan bli erforderligt att undersöka möjligheterna att höja ledningens kapacitet och att få till stånd överenskommelse härom mellan ledningens ägare och sökanden.

Utredningen finner det också angeläget att söka hindra att man i framtiden måste bygga en ledning parallell med den som är föremål för koncessionsprövning till följd av att denna fått för liten kapacitet. Kan man förutse att transportbehovet inom överskådlig framtid sannolikt kommer att öka så att den aktuella ledningen har för liten transportkapacitet, inställer sig frågan om koncessionsmyndigheten bör kunna som villkor för koncessionen uppställa att ledningen byggs för en större kapacitet.

I den mån planpolitiska synpunkter blir aktuella, bör enligt utredningen vid koncessionsprövningen övervägas i vilken omfattning en tilltänkt ledning främjar, försvårar eller fördyrar förverkligandet av de planer som redan finns för det med ledningen avsedda konsumtionsområdets utbyggnad och utveckling och, om ledningens anläggande framtvingar ändringar i dessa planer, vilka ekonomiska och andra konsekvenser detta kan medföra för allmänna eller enskilda intressen.

När det gäller försvarssynpunkterna, måste enligt utredningens mening ledningens sträckning prövas med hänsyn till de strategiska och andra krav som reses från totalförsvarets sida. Vidare måste bedömas om och i vilken utsträckning särskilda föreskrifter erfordras rörande ledningens förläggning, särskilda skyddsanordningar osv. I koncessionsprövningen bör kunna ingå att beakta vilka möjligheter som finns att hålla en tillräcklig beredskapskapacitet av andra transportmedel, vilka efter ledningens tillkomst kanske inte kan utnyttjas, såsom upplagt tonnage, avställda järnvägsvagnar osv. Kostnaderna för att hålla en sådan

reserv kan visa sig bli så dryga att ledningsföretaget från samhällets synpunkt framstår som oekonomiskt jämfört med exempelvis fortsatt järnvägstransport.

Allmänna riktlinjer för prövningen i vad avser ledningens inverkan på landskapsbilden eller naturvården i övrigt är enligt utredningen inte möjliga att ange. Detsamma gäller prövningen från miljövärdssynpunkt. Prövningen blir i dessa hänseenden beroende av omfattningen och karaktären av erforderliga ingrepp i landskapet, vilka motstående intressen som gör sig gällande osv.

F. n. saknas erfarenhet inom landet rörande verkningarna av större rörledningar och erfarenheterna från utlandet kan inte utan vidare tillämpas på svenska förhållanden. Mycket talar därför för en viss försiktighet då det gäller att dra upp gränserna för prövningens omfattning. Emellertid finner utredningen det uppenbart att anledning saknas att låta prövningen omfatta annat eller mera än som är av betydelse från allmän synpunkt. Självklart bör man härvid beakta statsmakternas beslut i frågor rörande den allmänna transportpolitiken.

6.3.3 *Krav på koncessionshavaren*

När det gäller de krav som skall ställas på koncessionshavaren framhåller utredningen att en rörledningsanläggning är av stor betydelse från många synpunkter och medför avsevärda ekonomiska förpliktelser och följder av annan art. Anläggningen kan också innebära en fara som under olyckliga omständigheter kan leda till svåra ekonomiska och andra följder för såväl allmänna som enskilda intressen. Det är därför enligt utredningen av vikt att koncessionshavaren har de ekonomiska resurser, som kan krävas för att fullgöra dessa förpliktelser. Även i utländsk lagstiftning har detta förhållande beaktats. Så kräver t. ex. den schweiziska lagstiftningen att koncessionshavaren genom försäkring skaffar sig täckning för de eventuella skadeståndskrav som kan riktas mot honom till följd av anläggningens drift. Att sträcka sig ända därhän finner utredningen knappast nödvändigt. Man torde kunna utgå från att vid den prövning, som görs i koncessionsärendet, på ett betryggande sätt tillses att koncession lämnas endast den som har förutsättningar och möjligheter att fullgöra alla de förpliktelser som kan härledas ur ledningens anläggning och drift. Enligt utredningens mening bör därför i lagen upptas såsom en förutsättning för koncessionens meddelande att det kan antas att koncessionshavaren är i stånd att uppfylla de villkor, som är förenade med koncessionen.

6.3.4 *Utredning i koncessionsärendet*

Den utredning som behövs i koncessionsärendet beror i sista hand på omfattningen och inriktningen av koncessionsprövningen. Då denna i sin tur i viss utsträckning är beroende av förhållandena i det enskilda

fallet, är det enligt utredningen inte möjligt att uttömmande ange i vilka hänseenden utredning är nödvändig. Följande krav torde emellertid vara allmängiltiga.

Ansökan om koncession bör innehålla uppgifter om ledningens ändamål och sträckning, vilka konsumtionsområden den avses betjäna, vilka behov som föreligger inom dessa områden, hur ledningen förmår täcka dessa behov, dvs. dess transportkapacitet, mottagnings- och leveransanordningar samt grenledningar där sådana planeras. Vidare anser utredningen att de ekonomiska kalkylerna för ledningen måste redovisas. Sålunda måste uppgifter finnas rörande anläggningskostnader och kapitalbehov samt det sätt på vilket det senare avses skola täckas. Uppgifter om ledningens dimensioner och utnyttjandegrad samt olika alternativ som kan komma i fråga måste finnas att tillgå. I anslutning härtill kan utredning krävas även beträffande transportkapaciteten hos och kostnaden för andra transportvägar, såsom sjö-, järnvägs- och landsvägstransporter, ävensom beräkningar i vilken omfattning utnyttjandet av dessa minskas eller bortfaller samt samhällsekonomiska och övriga konsekvenser härav. Under vissa förhållanden måste enligt utredningen uppgifter föreligga i vad mån fartyg, järnvägsvagnar och tankbilar, vilka används för de transporter som övertas av ledningen, blir onyttiga eller i vilken utsträckning dessa kan nyttiggöras på annat sätt, liksom om järnvägens taxesättning för transport av annat gods kan rubbas genom bortfallet av transporter som övertas av ledningen. Utredningen bör inriktas på beräkning av de ekonomiska följderna av ledningen vid en jämförelse mellan förhållandena före och efter ledningens tillkomst.

Av vad utredningen anfört rörande koncessionsprövningens omfattning följer vidare att ett omfattande utredningsmaterial kan behöva förebringas rörande ledningens betydelse och inverkan på försvarsintressen, natur och miljövårdsintressen, samhällsplanering m. m. Vilka krav som här bör ställas beror emellertid på förhållandena i det enskilda fallet. Man kan dock utgå ifrån att huvudparten av de synpunkter som här kan vara av betydelse på ett eller annat sätt kommer fram redan i samband med det planläggningsarbete som måste föregå sökandens ställningstagande till frågan huruvida koncessionsansökan över huvud taget bör inges.

Den utredning som krävs före ett avgörande rörande ledningens tillkomst bör enligt utredningen i första hand verkställas och redovisas av sökanden. I den mån ytterligare utredning enligt kommerskollegiets, dvs. numera industriverkets, bedömande behövs och den inte lämpligen bör införskaffas genom verkets försorg, skall sökanden föreläggas att förebringa den. Industriverket bör vidare sörja för att de myndigheter, kommuner och sammanslutningar, vilkas verksamhetsområden berörs av företaget, får tillfälle att framföra sin mening.

6.3.5 Prövningsmyndighet

Utredningen föreslår att koncessionsfrågor skall prövas av regeringen medan beredningen föreslås ankomma på kommerskollegium, dvs. numera statens industriverk.

6.4 Förhandsmedgivande att påbörja ledningsrättsförrättning

Utredningen har föreslagit att i koncessionslagstiftningen skall öppnas en möjlighet för regeringen att medge att förrättning enligt den föreslagna lagen om ledningsrätt påbörjas innan slutligt bifall till koncessionen lämnas.

I 17 § i den numera antagna ledningsrättslagen föreskrivs beträffande ledning för vilken koncession fordras men ännu inte erhållits att förrättning enligt lagen får inledas, om den som har att meddela koncession medger det. Den av utredningen väckta frågan torde därmed sakna aktualitet.

6.5 Villkor för koncession, m. m.

I fråga om *koncessionstidens längd* anser utredningen att koncession för olje- eller gasledning bör lämnas för en bestämd tid som anges i koncessionsvillkoren. Det bör finnas möjlighet att inom rimlig tid ompröva förutsättningarna för koncessionen. Förhållandena kan ha ändrats på ett sätt som gör det önskvärt att ta frågan om koncessionen under förnyat övervägande. Hur lång koncessionstid som bör medges är givetvis ett avvägningsspörsmål mellan det allmännas intresse att kunna ompröva frågan och koncessionshavarens behov att ha trygghet för att gjorda investeringar inte blir onyttiga inom alltför kort tid. Utredningen har stannat för att koncessionen bör medges för en tid inte överstigande trettio år, eller, om särskilda skäl föreligger, längst fyrtio år. Inom denna tid bör enligt utredningen anläggningen rimligen ha kunnat avskrivas. Man torde vidare kunna utgå från att, om koncessionshavaren så önskar och inte vägande skäl talar för annat, en fortsatt koncession lämnas.

Koncessionsbeslutet skall i övrigt enligt utredningens förslag *innehålla föreskrifter* om ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning, de särskilda villkor som skall gälla för ledningens utförande, den tid inom vilken ledningen skall vara färdigställd och de villkor i övrigt som finnes behövliga.

Utredningen förutsätter vidare att kommerskollegium, dvs. numera statens industriverk, med stöd av förordningen om brandfarliga varor skall utfärda de *säkerhetsbestämmelser* som behövs för rörledningar, och att de blir så omfattande och detaljerade att den som skall bygga en rörledning får det underlag som behövs för att han skall kunna göra

ledningen tillräckligt säker. Detta innebär att ett koncessionsbeslut inte behöver uppta alla säkerhetsbestämmelser.

I samband med villkoren för koncession tar utredningen upp *frågan om koncessionshavaren skall vara skyldig att ombesörja transport genom ledningen åt annan*.

Utredningen anför att det från samhällsekonomisk synpunkt måste anses otillfredsställande att olika företag lägger ledningar mellan samma orter om en enda ledning skulle kunna tillgodose dessa företags behov av transporter. Kostnaderna för ledningarna är, i varje fall om de inte är korta, så betydande att det framstår som slöseri med landets resurser om flera ledningar skulle förekomma. Även om ersättning lämnas för det intrång och den skada en ledning skulle förorsaka, är det enligt utredningen likväl olämpligt att betunga av ledningen berörda fastigheter med en belastning som inte är ofrånkomligen nödvändig. Likaledes framstår såsom olämpligt att öka de med ledningstransporterna förenade riskerna genom att lägga ledningar som inte från allmän transportsynpunkt är nödvändiga. Med hänsyn till det anförda finner utredningen angeläget att bestämmelser rörande transport av olja och gas för annans räkning upptas i lagstiftningen.

Utredningen anser att bestämmelse i ämnet bör upptas i själva lagtexten och inte såsom i viss utländsk lagstiftning i koncessionsvillkoren. Det kan nämligen ibland ställa sig svårt att redan vid meddelande av koncession bilda sig en klar uppfattning om behov av en sådan bestämmelse finns eller ej. Finns föreskrifter i lagen, vet koncessionshavaren att skyldigheten åvilar eller i vart fall i framtiden kan komma att åvila honom. Givet är att denna skyldighet måste begränsas med hänsyn till koncessionshavarens behov av ledningen för egna transporter. Uppenbarligen måste transporterna också vara förenliga med ledningens ändamål. Det bör vidare enligt utredningen åligga koncessionshavaren att ombesörja transporterna. Han bör vara skyldig att ställa erforderlig personal för ledningens drift till förfogande. Det bör vara den personal som vanligen nyttjas för ledningens drift som skall ombesörja transporterna. Den som önskar utnyttja ledningen kan inte påfordra att få använda egen personal.

Skyldigheten att för annans räkning transportera genom ledningen liksom pris och övriga villkor härför bör enligt utredningen i första hand avgöras genom förhandlingar mellan de berörda parterna själva. Skulle man inte kunna komma överens i en eller flera av dessa frågor, måste överlämnas till någon utanför parternas krets att fatta beslut härom.

Utredningen anser att det bör ankomma på kommerskollegium, dvs. numera statens industriverk, att besluta i frågor som rör koncessionshavarens transportplikt och villkoren härför. För att tillförsäkra verket all nödig sakkunskap finner utredningen lämpligt att verket har till sitt

förfogande en rådgivande nämnd, oljeledningsnämnden, som på dess begäran har att avge yttrande i ärende av nu ifrågavarande slag. Ledamöterna i nämnden, vilka bör vara fem till antalet, bör utses av regeringen.

För att möjliggöra för verket och nämnden att vid avgörandet av ifrågavarande ärenden erhålla erforderliga uppgifter av ekonomisk och teknisk art bör i lagen stadgas en skyldighet för koncessionshavaren att tillhandahålla verket sådana uppgifter. Uppgifter som av koncessionshavaren eller annan lämnas i sådant ärende bör vara underkastade samma sekretessbestämmelser som finns upptagna i lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden (ändrad senast 1975: 705) för där avsedda uppgifter.

6.6 Ansvar för skada

Utredningen anför att av de statistiska uppgifter som utredningen har redovisat framgår att i vart fall i Europa antalet skadefall av läckning från rörledningar varit förhållandevis litet. Risken för personsador torde inte vara omedelbar som då det gäller elektriska anläggningar eller atomanläggningar. Emellertid kan vid olyckshändelse med rörledningar egendomsskadorna bli omfattande och de ekonomiska konsekvenserna allvarliga och betungande för den som drabbas därav. För undvikande av olyckshändelser är det av synnerlig vikt att ledningarna är av hög kvalitet och säkerhetsanordningarna fullt betryggande, liksom att tillsynen av ledningarna och driften skötes med största omsorg och noggrannhet. För elektriska ledningar har statsmakterna, trots att olycksfallsfrekvensen även där numera är förhållandevis låg, ansett sig böra bibehålla s. k. strikt skadeståndsansvar, dvs. ett skadeståndsansvar oberoende av vållande, för ledningens ägare eller innehavare. Även i fråga om atomanläggningar har strikt skadeståndsansvar ansetts böra gälla. Detta torde enligt utredningen vara särskilt påkallat med hänsyn till dessa anläggningars betydligt större farlighet för människan. Emellertid är å andra sidan här säkerhetsanordningarna utomordentligt rigorösa. En synpunkt som spelat in i fråga om de elektriska anläggningarna synes ha varit den att statsmakterna ansett det önskvärt att den som stod skadeståndsansvaret också hade sådana ekonomiska resurser att den skadelidande inte skulle behöva riskera att inte utfå honom tillkommande ersättning. Även inom andra områden, där en viss verksamhet har betraktats som mera farlig och riskfylld, exempelvis transportområdena, har, påpekar utredningen, man skärpt skadeståndsansvaret utöver det enligt allmänna regler gällande.

Mot det anförda ställer utredningen vissa uttalanden som gjordes av föredragande departementstchefen i prop. 1972: 5 med förslag till skadeståndslag. Departementstchefen anförde att efter hand som existerande

ersättningsanordningar av försäkringsmässig art byggdes ut eller nya sådana anordningar infördes, kom skadeståndsrätten att få allt mindre betydelse, framför allt på person- och sakskadaområdet, och att man måste vara mycket återhållsam när det gällde reformer som innebar att det skadeståndsrättsliga systemet byggdes ut och förstärktes. Det torde, enligt departementschefen, t. ex. inte komma i fråga att införa nya regler om objektivt skadeståndsansvar för person- eller sakskada, såvida inte behovet av förbättrat skydd på ett visst område var så trängande, att man inte kunde avvakta den successiva utbyggnaden av andra ersättningsanordningar.

När det gäller ledningar för petroleum eller naturgas, finns behov av för tredje man betryggande skadeståndsrättsliga regler i och med att ledningen tas i drift. Här måste enligt utredningens mening med andra ord anses föreligga sådana omständigheter som departementschefen åsyftat. Med hänsyn härtill föreslår utredningen att det stadgas ett strikt skadeståndsansvar innebärande skadeståndsskyldighet för koncessionshavaren även då denne inte är vållande till skadan.

Frihet från skadeståndsansvar har i såväl ellagen som atomansvarighetslagen (1968: 45; ändrad senast 1974: 249) stipulerats vid olycka som beror av, såsom det uttrycks i förstnämnda lag, "högre hand". En motsvarande bestämmelse, utformad efter mönster av atomansvarighetslagen, bör enligt utredningen upptas även i förvarande lagstiftning.

I fråga om jämkning av skadestånd föreslår utredningen att rörledningslagen efter mönster av atomansvarighetslagen utformas så, att jämkning av skadestånd i anledning av medvållande på den skadelidandes sida får äga rum endast om medverkan till skadan skett uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet.

Om två eller flera koncessionshavare är ansvariga för skada, exempelvis skada som uppstår genom läckning från två ledningar i sammanbindningspunkten, bör de enligt utredningen svara för skadeståndet solidariskt. Mellan koncessionshavarna inbördes bör ansvarigheten fördelas efter vad som är skäligt med hänsyn till varje lednings andel i skadans uppkomst och övriga omständigheter. Motsvarande bestämmelser finns i 18 § atomansvarighetslagen.

När det gäller preskription konstaterar utredningen att i ellagen finns en preskriptionstid av två år från det skadan inträffade inom vilken anspråk på skadestånd skall ha framställts. Försummas detta, skall rätten till talan vara förlorad. Atomansvarighetslagen upptar en treårig preskriptionstid som börjar då den skadelidande fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort få kännedom om att han lidit skada som medför rätt till ersättning enligt lagen och om den för skadan ansvarige. Talan om ersättning skall väckas mot anläggningens innehavare inom en tid av tio år från den dag då atomolyckan inträffade. Utredningen vill för sin del förorda att preskriptionstiden bestäms i enlighet med nyssnämnda stadganden i atomansvarighetslagen.

Vad gäller frågan mot vem skadeståndsansvaret bör riktas har utredningen stannat för att föreslå att kravet på motsvarande sätt som skett i atomansvarighetslagen skall riktas mot koncessionshavaren. Från de regler för vilka nu redogjorts har undantagits skada, som på grund av ledningens drift eller av annan anledning kan uppkomma på den vara, som befordras med ledning. Sådan skada får, anför utredningen, ersättas enligt de bestämmelser som följer av transportavtalet eller eljest kan vara föreskrivna.

Utredningen tar också upp frågan om koncessionshavaren bör vara skyldig att genom försäkring skydda sig mot skadeståndsanspråk. Utredningen anser att koncessionshavaren inte bör ha någon sådan skyldighet. Spörsmålet huruvida lagstadgad försäkringsplikt alltid bör åvila innehavare av anläggning som bedriver mer eller mindre farlig verksamhet bör upptas i ett större sammanhang.

I ellagen ges, anför utredningen, i princip den som utgivit ersättning för skada en regressrätt gentemot den som vållat skadan. För denna regressrätt gäller vanlig tioårspreskription. Utredningen har för sin del ansett sig inte böra föreslå någon avvikelse från regeln om tioårspreskription beträffande regressrätten.

Utredningen anser att samma norm bör gälla för koncessionshavarens regressrätt som för rätten att få jämkning beträffande skadestånd. Regresskrav i anledning av skadeersättningen bör därför av koncessionshavaren få riktas endast mot den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållat skadan.

6.7 Upphörande av koncession m. m.

Med hänsyn till den vikt som man lägger vid koncessionshavarens förutsättningar att kunna handha anläggningens drift och därmed sammanhängande förhållanden bör, anför utredningen, *överlåtelse* av koncessionen inte få äga rum utan särskilt tillstånd. På motsvarande sätt som i fråga om elektriska anläggningar bör överlåtelse av koncession få ske endast efter medgivande av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Under vissa förhållanden kan, framhåller utredningen, skäl föreligga till *återkallande* av koncessionen. I ellagen finns upptaget ett stadgande att koncessionen helt eller delvis kan återkallas, om koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosatt antingen föreskrift, som givits vid meddelande av koncession, eller bestämmelser om distributionsskyldighet eller om han under tre år i följd ej haft ledningen eller ledningsnätet i bruk. Utredningen anser att ett motsvarande stadgande bör upptas för liknande fall i fråga om rörledningar.

I viss utländsk lagstiftning finns föreskrifter om koncessionens *upphörande i fall koncessionshavaren* av en eller annan anledning *själv*

önskar avstå sin koncession. Därvid har föreskrivits att frånträddandet skall medges av vederbörande myndighet. Någon motsvarighet till detta stadgande finns inte i ellagstiftningen. Utredningen har inte funnit anledning att i förevarande lagstiftning föreslå någon liknande bestämmelse.

I anslutning till ett av eldistributionsutredningen i betänkandet (SOU 1968: 39) Eldistributionens rationalisering framlagt förslag diskuterar utredningen frågan om det behövs särskilda regler angående överflyttande av koncession helt eller delvis på ny koncessionshavare. Utredningen anser att denna fråga under överskådlig tid är av rent teoretisk karaktär. När en rörledning kommer att anläggas här i landet, kan förväntas — med hänsyn till vad som avses skola krävas för koncession — att tillräckligt starka ekonomiska intressen uppbär företaget och att koncessionen kommer att omfatta en tid av 30—40 år. Utredningen har därför inte ansett sig böra tynga lagstiftningen med bestämmelser i ämnet, i synnerhet som dessa bestämmelser torde bli omfattande och i praktiken svårtillämpade.

6.8 Särskilda skyddsåtgärder

Rörledningar för transport av petroleum, produkter därav eller gas torde, anser utredningen, i fråga om betydelse för samhällsverksamheten och näringslivet vara att jämställa med anläggningar som avses i lagen om särskilda skyddsanordningar för vissa kraftanläggningar. Samma skäl som föranlett denna lagstiftning synes kunna åberopas för att liknande bestämmelser skall gälla för rörledningar. Utredningen föreslår därför att denna lag görs tillämplig på rörledningar, som avses i nu ifrågavarande lagstiftning.

Utredningen anser att krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar vid handläggningen av ärenden om rörledningar bör ha en annan sammansättning än som nu föreskrivs i 9 § av lagen. Utredningen föreslår att paragrafen ges det innehåll, att vid handläggning av ärende om rörledningar nämnden skall ha den sammansättning regeringen bestämmer. Representanterna för vattenfallsverket och för kommunala och enskilda kraftföretag bör då bytas ut mot representanter för statens industriverk och petroleumindustrin.

7 Remissyttrandena

7.1 Allmänna synpunkter

7.1.1 Koncessionsplikt

Utredningens förslag har i stort sett fått ett positivt mottagande av remissinstanserna.

Sålunda ansluter sig remissinstanserna till eller lämnar utan erinran

utredningens bedömning att tillkomsten och förläggningen av olje- eller gasledning kan få omfattande och svårbedömliga verkningar i vitt skilda avseenden och att det allmänna därför bör förbehållas ett avgörande inflytande över tillkomsten och förläggningen av sådana ledningar. Till de remissinstanser som uttryckligen ansluter sig till denna bedömning hör *centralnämnden för fastighetsdata, ÖB, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, statens planverk, länsstyrelserna i Älvsborgs, Skaraborgs och Västmanlands län* samt *LO* och *Svenska naturskyddsföreningen*. *LO* vill emellertid i högre grad än utredningen framhålla vikten av att samhället inte bara får ett bestämmande inflytande över tillkomsten av rörledningar utan även får ett avgörande inflytande över anläggningarnas finansiering och drift. Det kan därför ifrågasättas om inte anläggningar av det slag det här är fråga om bör ombesörjas av staten genom statliga företag. Möjligheten för ett privat företag att ha koncession på en sådan anläggning och samtidigt upprätthålla försäljning och distribution av oljeprodukter ter sig föga tilltalande med tanke på önskvärldheten av fri konkurrens.

Så gott som alla remissinstanser biträder förslaget att det allmänna inflytande över berörda anläggningar bör säkerställas genom en särskild lagstiftning om krav på särskilt tillstånd (koncession) för anläggande eller begagnande av olje- eller gasledning. Eftersom det vid tidpunkten för remissvarets avgivande pågick ett utredningsarbete som kunde komma att behandla ägandeförhållandena vid anläggande av olje- eller gasledningar, ansåg emellertid *LO* att frågan om koncession för sådana ledningar borde anstå till dess nämnda utredningsarbete avslutats.

Sveriges industriförbund uttalar att det av praktiska och ekonomiska skäl varit önskvärt att undvika ett särskilt koncessionsförfarande för rörledningar för petroleum och gasprodukter. Ett samlat regelkomplex omfattande även andra typer av tyngre rörtransporter hade bort eftersträvas. Utredningens allmänna motiveringar för införande av den föreslagna lagstiftningen utgör dock skäl nog för att ett koncessionsförfarande i nuvarande läge bör krävas för byggande av rörledningar. På sikt bör man emellertid enligt förbundets uppfattning pröva denna fråga igen.

Svenska teknologföreningen godtar förslaget att göra rörledningsanläggningar koncessionspliktiga till dess man vunnit erfarenheter av uppbyggnad och drift. Med ledning av dessa bör ett annat system utvecklas för att ta till vara samhällets intressen. Allteftersom lagar och andra regler för avvägningen mellan olika intressen utvecklas kan och bör koncessionsförfarandet avskaffas och statens insatser inskränka sig till kontroll av att dessa lagar och regler uppfylls.

7.1.2 Förhållandet mellan den föreslagna koncessionslagen och annan lagstiftning

Vad gäller de av utredningen framlagda lagförslagen har några remissinstanser anfört synpunkter på förhållandet till annan lagstiftning. I övrigt har lagförslagen i sina huvuddrag biträtts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Hovrätten över Skåne och Blekinge väcker frågan om inte den föreslagna koncessionslagen bör inarbetas i ledningsrättslagen. Förutsatt att framdragning av rörledningar kan beräknas få större omfattning under det närmaste decenniet torde det bli nödvändigt att närmare samordna koncessionsförfarandet med planlagstiftningen, inte minst för att tillförsäkra byggnadsnämnderna inflytande på viktiga planfrågor. Hovrätten finner även anledning påpeka att redovisningen i betänkandet är tämligen ytlig. Frågan om byggnadslov för rörledningar har t. ex. inte berörts och ej heller de spörsmål som hänger samman med olovligt byggande av ledning. Det torde bli nödvändigt att vid det fortsatta lagstiftningsarbetet närmare undersöka om gällande lagstiftning tillgodoser de behov som aktualiseras genom rörledningar.

Statens planverk delar utredningens uppfattning att några ändringar i byggnadslagstiftningen för att underlätta framdragande av rörledningar inte bör ske i detta sammanhang. Verket påpekar att utredningen inte har berört frågan om det behövs byggnadslov för anläggningar av ifrågavarande slag. Enligt verkets bedömning kommer byggnadslov inte att krävas för rörledningar men väl för större anläggningar såsom pumpstationer. *Svenska kommunförbundet* anser det önskvärt med ett klarläggande i byggnadslovsfrågan.

Länsstyrelsen i Södermanlands län tar upp förhållandet mellan den föreslagna koncessionslagen och byggnadslagens planbestämmelser. Länsstyrelsen förmodar att utredningen ansett att plansynpunkter skall beaktas vid koncessionsprövningen. Detta bör komma till uttryck i koncessionslagen genom bestämmelser motsvarande dem som finns i ledningsrättslagen.

Kammarkollegiet konstaterar att det enligt utredningens förslag krävs prövning enligt vattenlagen för det fall att en rörledning måste dragas över ett vattendrag. Kollegiet anser det angeläget att sådan prövning sker. Utmärkande för vattenbyggnadsföretagen är att dessa regelmässigt berör tredjemansintressen (t. ex. fiskeintressen). Den samtidigt föreslagna ledningsrättslagen, som även skall omfatta rörledningar, reglerar däremot inte förhållandet till tredje man.

Framdragande av en rörledning över ett vattendrag torde enligt kollegiet undantagslöst vara av den beskaffenheten att vattendomstolsprövning framstår som motiverad. Antagandet att det endast i sällsynta fall kan bli fråga om byggande i vatten i samband med framdragande av rörledningar förefaller osannolikt. Tvärtom finns det väl anledning

förmoda att en rörledning — t. ex. den i betänkandet Olja i rör (SOU 1970: 57) skisserade ledningen från Göteborg till Mälardistriktet — kommer att korsa sjöar och vattendrag på en mängd ställen.

Statens naturvårdsverk anser det inte vara nödvändigt att en koncessionspliktig ledning prövas också enligt miljöskyddslagen och naturvårdslagen. Detta förutsätter dock att föroreningsriskerna samt frågorna om emission och inverkan på landskapsbilden noga prövas i samband med koncessionsprövningen. Naturvårdsverket utgår vidare från att den föreslagna ändringen i miljöskyddslagen endast innebär att själva anläggandet av ledningssystemet undantas från denna lags tillämpning. Bestämmelserna i miljöskyddslagen om tillsyn bör sålunda gälla och de miljövärdande myndigheterna bör även kunna meddela råd och anvisningar om olägenheter skulle uppkomma.

Svenska naturskyddsföreningen kan inte godta att koncessionsprövningen skall ersätta prövning enligt miljöskyddslagen och naturvårdslagen. Föreningen anser att koncessionsprövningen inte skall omfatta de direkta säkerhets- och miljövärdseffekter för vilka särskild lagstiftning har införts utan utformas så, att den tillgodoser statsmakernas önskemål om att på ett tidigt planeringsstadium kunna göra energipolitiska anspråk gällande, samtidigt som prövning enligt speciallagstiftning om miljöskydd m. m. inte skall föregripas. Detta är enligt föreningen så mycket mer angeläget som utredningen inte finner sig kunna ge några riktlinjer för koncessionsprövningen från miljövärdssynpunkt eller i vad avser ledningens inverkan på landskapsbilden eller naturvården i övrigt. Det borde klart ha utsagts att miljö- och naturvårdsintressena skall tas till vara. Ett minimikrav är att de materiella villkor uppfylls som med stöd av miljöskyddslagen, naturvårdslagen etc. kunde ha förenats med tillståndet att bygga och driva anläggningen. Detta synes föreningen bäst kunna ske genom ett normalt prövningsförfarande i enlighet med dessa lagar.

7.2 Koncessionspliktens omfattning

7.2.1 Typ av ledningar

Utredningens förslag att koncessionslagen bör avse rörledningar för transport av petroleum, produkt därav eller naturgas godtas av de flesta remissinstanserna. Endast ett par remissinstanser tar upp denna avgränsningsfråga till diskussion.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län påpekar att utredningen själv nämnt att även andra produkter kan komma att transporteras i rör över långa distanser såsom vattensuspensioner av bl. a. malmkoncentrat, fosfater och trämassa. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör övervägas om lagen

på en gång skall göras tillämplig också på dessa senare transporter vilka kan bli vanliga i en nära framtid.

Länsstyrelsen påpekar att överföring av konsumtionsvatten över långa sträckor redan nu förekommer i stor utsträckning i landet. Konsumtionsvatten skiljer sig från olja och gas såtillvida att man i stort sett inte har något alternativ till rörtransport. Vidare finns bestämmelser i vattenlagen som reglerar nämnda vattenöverföringar. Vattendistribution i stor skala som inbegriper verksamhetsområde över flera kommuner har ävenledes sin kommunala förankring genom att kommunalförbund eller kommunägt bolag brukar stå som huvudman. Eftersom dylika system för vattenöverföring i hög grad kan komma att påverka lokalisering av vattenkrävande företag och utvecklingen i övrigt i olika delar av landet, är de av väsentlig betydelse från samhällsekonomisk synpunkt. En prövning i avseende på dessa aspekter, som även bör inrymma bedömning av lämplig storlek på distributionsområdet, efter den modell som nu föreslås för olje- och gastransporter kan vara befogad även för större vattenöverföringar. Det torde inte ha ingått i direktiven för utredningen att behandla vattentransporter av detta slag men länsstyrelsen har ändock ansett sig böra fästa uppmärksamheten på dessa parallellfall. Lagstiftning för vattenöverföringar kan vidare komma att aktualiseras om det blir fråga om leverans av vatten till utlandet.

Svenska naturskyddsföreningen anser att koncessionslagen bör vidgas till att omfatta inte bara petroleum, petroleumprodukter och naturgas utan alla miljöfarliga vätskor och gaser. Det vore enligt föreningen inkonsekvent att bedöma naturgasledningar enligt den föreslagna lagen, medan exempelvis ledningar för propan (en naturgasen kemiskt närstående gas som i Holland transporteras i rörledningar) skulle bedömas enligt förordningen om brandfarliga varor.

7.2.2 Undantag från koncessionsplikten

Utredningens förslag till undantag från koncessionsplikten har föranlett yttranden av *Svea hovrätt med vattenöverdomstolen*, *ÖB*, *sjöfartsverket*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län samt Svenska hamnförbundet*.

Sjöfartsverket och *Svenska hamnförbundet* ansluter sig till förslaget att ledningar upp till 20 kilometers längd bör undantas från koncessionsplikten. När det gäller längre ledningar anser förbundet att en bedömning av den totala samhällsnyttan bör göras, åtminstone om ledningarna sträcker sig över mer än en kommun.

Svea hovrätt med vattenöverdomstolen och *länsstyrelserna i Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Skaraborgs län* ställer sig tveksamma till 20-kilometersgränsen.

Länsstyrelserna i Södermanlands och Skaraborgs län anser att även

kortare ledningar bör vara koncessionspliktiga. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* pekar på de gränsdragningsproblem som 20-kilometersgränsen skulle föra med sig och finner att gränsdragningsfrågan lämpligen bör lösas med utnyttjande av regeringens möjlighet att medge undantag från koncessionsplikten. Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län* hävdar att all transport av olja och gas i ej kommunägd rörledning utanför hamnområde och till detta anslutande upplagsområde skall underkastas koncessionsplikt. Skulle det ändock anses vara nödvändigt i avsikt att begränsa antalet koncessionsärenden att fastslå den av utredningen föreslagna gränsen, bör under alla omständigheter sådan anläggning som inte blir koncessionspliktig upptas i miljöskyddskungörelsens 8 § som inrättning vilken ej får anläggas utan att i god tid anmälan gjorts hos länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser det tillräckligt att från koncessionsplikten undanta ledning, som nyttjas uteslutande för kommunal distribution eller distribution inom hamn- eller industriområde samt ledning, som går fram enbart över mark som ägs eller disponeras av ledningens ägare.

Svea hovrätt med vattenöverdomstolen liksom *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller att även ledningar som är 20 km eller kortare kan vara av intresse från allmän synpunkt och föreslår att en anmälningskyldighet övervägs i fråga om sådana ledningar.

ÖB är över huvud taget tvetsam till den föreslagna begränsningen av koncessionstvånget. ÖB anför att ledningar som faller inom dessa undantagsramar kan ha mycket stor allmän betydelse och det torde ligga i det allmännas intresse att åtminstone ha möjlighet att effektivt påverka tillkomsten av även dessa rörledningar.

7.3 Koncessionsprövningen

7.3.1 Förutsättningarna för koncession

Vad utredningen anför om förutsättningarna för koncession, nämligen att avgörande skall vara dels ledningens lämplighet från allmän synpunkt, dels sökandens möjlighet att fullgöra de förpliktelser som är förenade med anläggandet och driften av ledningen, biträds eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

7.3.2 Tillämpningen av lämplighetskravet i fråga om ledningen

Flera remissinstanser tar upp frågan om vilka intressen som bör beaktas vid prövningen av en ledningslämplighet.

Svea hovrätt med vattenöverdomstolen och *Svenska åkeriförbundet* ansluter sig därvid till vad utredningen anför om de olika intressen som vid koncessionsprövningen måste vägas mot varandra. Även *transportnämnden* ansluter sig i allt väsentligt till utredningens förslag.

Nämnden vill särskilt framhålla betydelsen av att den prövning som avses ske görs så allsidigt som möjligt med hänsyn till att tillkomsten av rörledningar kommer att innebära ett djupt ingrepp i bestående förhållanden inom transportsektorn och på ett avgörande sätt styra bl. a. petroleumtransporterna under lång tid framåt. Inte minst viktigt bedömer nämnden det vara att beredskapsaspekterna beaktas i samband med koncessionsprövningen.

Behovet av beredskapsåtgärder framhålls också av *överstyrelsen för ekonomiskt försvar och länsstyrelsen i Örebro län*.

Sjöfartsverket understryker de negativa konsekvenserna i vad avser befodringsavgifterna för annat gods som kan följa med att transporterna av mineraloljeprodukter överförs till rörledning. Konsekvenserna blir likartade vid ledningar för naturgas genom bortfallet av tungolje-transporter.

Kommerskollegium konstaterar att anläggande av rörledningar inte sällan torde medföra omfattande verkningar inom ett flertal viktiga samhällsområden. Vid koncessionsprövning bör därför jämsides med industri- och energipolitiska förhållanden även beaktas föreliggande fysisk planering samt faktorer av regional-, transport-, naturvårds- och försvarspolitisk natur. Stor vikt måste läggas vid att finna handläggningsformer som medger en snabb och samlad prövning av samtliga dessa faktorer.

Statens planverk understryker vikten av att en samlad planbedömning kommer in i bilden jämsides med rent tekniska och ekonomiska krav.

Enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* bör frågan om en ledning är lämplig från allmän synpunkt bedömas främst från trafikpolitiska och miljöskyddsutgångspunkter. Anläggandet av rörledningar innebär ett kraftigt ingrepp i transportsektorn såväl i vad avser rullande materiel som infrastruktur. Någon anledning att frånga det av riksdagen år 1963 antagna trafikpolitiska målet att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader under former som medger företagsekonomisk effektivitet och transportmedlens sunda utveckling har utredningen inte funnit. En väsentlig svårighet i sammanhanget utgör enligt länsstyrelsen den omständigheten, att de grundläggande kriterierna vid bedömningen av ifrågasatta trafikinvesteringar — vilket enligt de trafikpolitiska principerna bör vara de olika investeringarnas lönsamhet — ännu inte preciserats till innebörd och omfattning. Skall mer omfattande investeringar i rörledningar ske, måste dessa bedömas mot bakgrunden av en samlad plan för landets transportförsörjning. I vad avser eventuella konflikter mellan planpolitiska önskemål och transportförsörjningsfrågor vill länsstyrelsen understryka vikten av att de transportvinster som kan göras genom anläggandet av en rörledning bedöms mot bakgrunden av de konsekvenser detta får för all-

männa och enskilda intressen. Även totalförsvarssynpunkter bör tillmätas stor vikt vid avvägningen mellan de olika komponenter som måste ingå i ett beslut om koncessionsgivning.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län förutsätter att alla på frågan om ledningens lämplighet inverkan omständigheter prövas.

Vad utredningen anfört om de krav som bör ställas på en ledningskapacitet och om önskvärdheten av att undvika parallella ledningar har mött kritik från *statens vattenfallsverk*, *Svenska kraftverksföreningen*, *Sveriges industriförbund* och *Svenska teknologföreningen*.

Statens vattenfallsverk och *Svenska kraftverksföreningen* anför bl. a. följande. Frågeställningen att vid byggandet av en ledning redan från början söka ge den en för hela koncessionstiden erforderlig kapacitet för att undvika senare utförande av en parallell ledning inrymmer mycket svåra bl. a. ekonomiska och prognosmässiga ställningstaganden. Över huvud taget måste det bedömas som praktiskt taget omöjligt att precisera ett framtida transportbehov utifrån sådana eventuella framtida transportörens sida, som vid tiden för koncessionsansökningen icke kunnat manifesterat sitt transportintresse, vilket i så fall naturligen skulle tagit sig uttryck i ett samgående ifråga om det aktuella ledningsbyggandet och koncessionen. Detta skulle kunna leda till att man från allmän synpunkt, dvs. tillgodoseende av ett latent men ej definierat transportbehov, anser sig böra kräva en väsentligt högre transportkapacitet än som är befogat med hänsyn till den utveckling som med större säkerhet skulle kunna prognosticeras.

Att redan från början utföra en enda ledning för kapacitet som kan antagas täcka transportbehovet till ett visst konsumtionsområde under hela koncessionstiden framstår enligt vattenfallsverket och kraftverksföreningen som föga realistiskt eller lämpligt vare sig från samhällsekonomisk eller — utifrån koncessionssökandens förhållanden — privatekonomisk synpunkt.

Ett krav härpå skulle, framhålls det, kunna leda till att samhällsekonomiskt motiverade ledningar icke skulle kunna genomföras. Den allmänna erfarenheten från andra områden, exempelvis inom elområdet i Sverige, är att nya ledningar ofta såsom parallellledningar till gamla byggs när det ökade överföringsbehovet så kräver. Även för gas- och oljeledningar i utlandet pågår — trots att ledningarna är av relativt sent datum — en utveckling som på många håll innebär att nya ledningar läggs parallellt med de ursprungliga. Det bör här tilläggas att flera ledningar i förhållande till en enda för samma kapacitet dessutom inrymmer särskilda fördelar med hänsyn till driftsäkerhet vid underhållsåtgärder eller vid fall av skada på ledning.

Sveriges industriförbund varnar för en alltför ambitiös bedömning från koncessionsmyndighetens sida vad gäller det framtida transport-

behovet av olja eller gas. Man får förutsätta att sökanden i fråga kommer att basera sina utredningar på sunda företagsekonomiska kalkyler. Skulle han till äventyrs tvingas att arbeta med alltför väl tilltagen överkapacitet under en tidsperiod på 8—10 år kan detta leda till negativa effekter såväl från företagsekonomisk som samhällsekonomisk synpunkt.

Svenska teknologföreningen anser att den reservkapacitet som behövs för att undvika en parallellledning inte är ekonomiskt försvarbar. Koncession söks givetvis för ett behov som den sökande har räknat sig fram till genom att "diskontera" transportbehov under ledningens livslängd. Under rörledningens livslängd utnyttjas den på samhälls- och företagsekonomiskt bästa sätt genom att man, vid växande transportbehov, kan koppla in fler pumpstationer och, till priset av stegrade driftkostnader, successivt höja kapaciteten intill en viss nivå. Över den nivån blir det ekonomiskt fördelaktigare att investera i en ny ledningsanläggning.

Andra lösningar bör enligt teknologföreningen sökas på de problem som utredningen vill bemästra. Föreningen föreslår att koncessionsförfarandet utformas på följande sätt. När initiativ tas till ett rörledningsbygge skall tillståndsgivningen föregås av ett kungörelseförfarande utformat så att alla potentiellt intresserade av rörledningstransporter uppmärksammas på initiativet. Dessa övriga intressenter bör erbjudas att ta del i projektet i former som gör att nytillkommande inte åker "snål-skjuts" på initiativtagarens investeringar men som också förhindrar att monopolställningen utnyttjas för att hålla för höga priser. Leder kungörelseförfarandet inte till att andra intressenter anmäler sig, bör staten ha möjlighet att på transportpolitiska grunder gå in som intressent och begära att ledningen ges kapacitet utöver vad initiativtagaren söker koncession för. Denna komplettering bör staten bekosta.

7.3.3 Utredning i koncessionsärendet

Flera remissinstanser är kritiska mot den utredningsplikt som åläggs koncessionssökanden i utredningens förslag.

Statens vattenfallsverk och *Svenska kraftverksföreningen* finner det uppenbart att den ekonomiska prövningen av ifrågavarande slag av ledningar bör grundas på samhällsekonomiska överväganden. Detta innebär bl. a. att konsekvenserna för konkurrerande trafikmedel måste beaktas. För att rätt kunna bedöma dessa konsekvenser erfordras en ingående kännedom om de konkurrerande trafikmedlens verkliga kostnadsstrukturer innefattande beräkning av de marginella kostnadsförändringar som erhålles om en viss transportgodskvantitet undandrages trafikmedlet, eller de marginella kostnader, till vilka detta trafikmedel i stället skulle kunna utföra ifrågavarande transporttjänster. Dessa verkliga kostnadsstrukturer och marginalkostnader har en helt avgörande betydelse för prissättningspolitik hos och marknadskonkurrensen mellan

olika transportföretag. Uppgifter härom är följaktligen, påpekar vattenfallsverket och kraftverksföreningen, av sådan natur att de icke kan bringas till allmän och därmed konkurrenternas kännedom. Erfarenheten ger vid handen att fullständiga sådana uppgifter icke heller utlämnas från transportföretagens sida. Ett koncessionssökande företag — som skulle komma att utgöra en konkurrent till de redan etablerade transportföretagen — skulle svårligen erhålla tillgång till sådana uppgifter. Det är således en icke genomförbar utredningsskyldighet, som utredningen vill ålägga koncessionssökanden. Det anförda gäller enligt vad som sägs i yttrandet i högre eller mindre grad även beträffande andra samhällsekonomiska och allmänna samhällseliga konsekvenser.

Vattenfallsverket och kraftverksföreningen anser det vara en lämpligare ordning att sökandens utredningsplikt begränsas till de privatekonomiska kalkyler och andra utredningar, vilka han med sina egna informationsmöjligheter rimligen kan och bör utföra, medan den överordnade samhällseliga kalkylen och andra samhällseliga utredningar lämpligen bör utföras av beredningsmyndigheten. För detta ändamål torde beredningsmyndigheten generellt eller från fall till fall böra ges befogenhet att från bl. a. konkurrerande transportintressen infordra nödvändiga kostnadsuppgifter.

Sveriges industriförbund anför att det kommer att bli mycket svårt — för att inte säga omöjligt — för sökanden att göra de av utredningen diskuterade utredningarna av samhällsekonomisk karaktär utan vissa förklarande riktlinjer för hur de samhällsekonomiska aspekterna skall värderas.

Svenska hamnförbundet anser det inte vara rimligt att sökanden skall klarlägga vilka negativa konsekvenser ett ledningsföretag eventuellt kan få för konkurrerande transportmedel. Detta torde få klarläggas i det statliga utredningsorganets egen utredning i ärendet och efter, som utredningen förutsätter, hörande av alla berörda.

Svenska teknologföreningen anser att det blir svårt för koncessionssökanden att redovisa en samhällsekonomisk kalkyl, eftersom det i utredningens förslag inte anges vad som är samhällsekonomisk lönsamhet.

Också *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förmodar att svårigheter för koncessionssökanden att förebringa full utredning i samhällsekonomiskt avseende kan uppstå. Länsstyrelsen förutsätter emellertid att kommerskollegium ger sökanden erforderligt bistånd.

7.3.4 Prövningsmyndighet

Utredningens förslag i fråga om ordningen för koncessionssärendes handläggning har mötts av erinringar från *kommerskollegium*. Kollegiet finner den föreslagna handläggningsordningen med beredning av verk och beslut av regeringen vara lämplig för vissa typer av ärenden. Ett fåtal gånger kan emellertid uppkomma fråga

om rörledningsprojekt av mycket stor omfattning. I dessa fall synes lämpligen utredningsresurser få tillskapas från gång till gång. Beträffande beredningsformerna bör också uppmärksammas att enligt 136 a § byggnadslagen regeringen numera skall pröva flera verksamheter av industriell eller liknande karaktär. Rörledningar torde inte sällan komma att utgöra en integrerad del av flera av dessa verksamheter. Utifrån önskemålen om en snabb och samlad prövning bör i dessa fall frågorna om industriell etablering och verksamhetens försörjning med energi eller råvara bli föremål för enhetlig beredning. Med hänsyn till att den lämpligaste formen för beredning således torde variera mellan olika ärendetyper anser kollegiet att koncessionsansökan bör inges direkt till regeringen som från fall till fall får avgöra hur beredningen skall tillgå.

7.4 Villkor för koncession, m. m.

Vad utredningen anført om koncessionstidens längd, villkor för koncession och skyldigheter i övrigt för koncessionshavaren har i allmänhet biträts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. I några avseenden föreslås dock ändringar i eller tillägg till utredningens förslag.

Svenska hamnförbundet noterar att utredningen inte har tagit upp frågan om och på vilket sätt företag, som indirekt vållas skada genom tillkomsten av rörledningar, skall hållas skadeslösa härför. Förbundet ifrågasätter om inte en koncessionsavgift vore befogad som medel att reglera dylika skadeverkningar.

Folksam finner det beklagligt att utredningen inte närmare behandlat frågan om koncessionshavarens skyldighet att hålla sådan beredskap som kan tillfredsställa skäligen anspråk på trygghet mot löskommonolja. Samhällets skyldighet då det gäller oljeskador skall enligt Räddningstjänstutredningen endast omfatta begränsningsåtgärder. Lagförslaget bör därför enligt *Folksams* mening kompletteras med åläggande för koncessionshavaren att hålla sådan personell och materiell beredskap att nödvändiga saneringsåtgärder snabbt kan vidtagas.

Förslaget att koncessionshavaren skall vara skyldig att ombesörja transport genom ledningen åt annan diskuteras av bl. a. *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *Svenska teknologföreningen*. Länsstyrelsen anser att frågan om ledningens utnyttjande även av annan än koncessionshavaren bör regleras genom koncessionsvillkor. Därigenom kan framtvingas en noggrannare prövning i denna fråga och koncessionshavaren ges ej prioritet. Dylik prioritet synes inte överensstämma med företagets allmännyttighet, däri koncessionshavaren i överensstämmelse med viss utländsk lagstiftning närmast bör betecknas som "offentlig transportör". *Teknologföreningen*

uppehåller sig vid de principiella konsekvenserna av utredningens förslag om transportplikt för koncessionshavaren och anför att med utredningens synsätt bör det vara naturligt att vårt samhällsägda järnvägsnät ställs till förfogande för andra än monopolinnehavaren, i de fall kapacitet finns.

Statens naturvårdsverk tar upp frågan om omprövning av koncessionsvillkor. Mot bakgrund av att koncession avses kunna gälla för lång tid och att inhemsk erfarenhet av rörtransportsystem saknas framhåller verket att olägenheter kan uppkomma vid drift vilka inte förutsågs när tillstånd meddelades. Detta kan exempelvis gälla emissioner från kompressor- och pumpstationer. Även kraven på emissionsbegränsande åtgärder kan komma att öka i framtiden och tekniken för sådana åtgärder vidareutvecklas. Enligt naturvårdsverkets uppfattning är det olyckligt om säkerhets- och emissionsfrågor inte skulle kunna omprövas under en så lång tillståndperiod det här kan bli fråga om. Det framstår därför som angeläget att i villkoren för rörtransportsystemets utnyttjande föreskrivs att sådana frågor bör kunna tas upp till förnyad prövning inom ramen för ett gällande tillstånd.

7.5 Ansvar för skada

Utredningens förslag att koncessionshavaren bör åläggas strikt skadeståndsansvar för skada i följd av ledningens drift på annat än vara som transporteras genom ledningen biträds eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Viss kritik riktas dock mot det undantag från det strikta skadeståndsansvaret som föreslås för bl. a. skada som orsakats av allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art liksom mot den föreslagna regeln om jämkning av skadeståndet på grund av medvällande från den skadelidandes sida.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att den föreslagna regeln om undantag från det strikta skadeståndsansvaret, som utformats efter förebild av atomansvarighetslagen, inte är invändningsfri. Till en början kan anmärkas att det är oklart vilken typ av naturkatastrofer som omfattas av undantagsbestämmelsen. Varken i betänkandet eller i förarbetena till atomansvarighetslagen har bestämmelsens innebörd närmare utvecklats. Detta är beklagligt med hänsyn till den ovisshet om bestämmelsens effekt som därigenom föreligger.

De skador som regeln avser är enligt hovrätten uppenbarligen sådana som visserligen är en följd av ledningens drift, men där störningar i denna direkt förorsakats av en naturkatastrof. Ett exempel härpå, som enligt hovrättens uppfattning skulle falla in under bestämmelsen, är ett omfattande jordskred som förorsakar brott på ledningen (Surteraset).

Otvivelaktigt skulle en sådan händelse medföra utomordentligt omfattande skador, framför allt på fastigheter och vattentäkter. Regeln skulle leda till att de skadelidande i detta fall inte kunde få gottgörelse av rörledningens ägare, oaktat det samband som föreligger mellan skadan och den av staten sanktionerade farliga verksamheten. Detta kan inte vara en rättvis ordning. Undantagsbestämmelsen måste bygga på den förutsättningen, vilken inte uttalats i betänkandet, att staten påtager sig ansvaret att gottgöra de skadelidande i sådana situationer. I förarbetena till atomansvarighetslagen har ett sådant ansvar för staten omnämnts. På motsvarande sätt bör även i detta lagstiftningssammanhang denna statens skyldighet klarläggas. Även om så sker är hovrätten emellertid tveksam om undantagsbestämmelsen bör finnas. Hovrätten tänker därvid på sådana fall då skadorna inte är lika omfattande och händelsen inte blir lika uppmärksammas som i Surtefall, men där enskilda likväl drabbas hårt. Man kan befara att fall uppkommer där staten, vars ansvar inte preciserats i lag, inte anser sig bära utge ersättning och där ledningsägaren på grund av undantagsbestämmelsen går fri från ersättningsskyldighet. För att undvika sådana konsekvenser vore det en bättre ordning att låta ledningsägaren i första hand svara även för casusfall och staten i sin tur gottgöra denne för vad han utgivit.

När det gäller jämkningsregeln påpekar *hovrätten över Skåne och Blekinge* att den avviker från den allmänna medvållanderegeln i skadeståndslagen. Å andra sidan finns i bl. a. atomansvarighetslagen en mot den medvållande mera liberal regel som stadgar jämkning endast i fall av uppsåt eller grov oaktsamhet. Man kan visserligen ställa sig tvekan inför lämpligheten att i särskilda sammanhang avvika från en principlagstiftning av så nytt datum som skadeståndslagen. I valet mellan de alternativa lösningar av frågan om jämkning på grund av medvållande som sålunda erbjuder sig finner hovrätten sig kunna förorda utredningsmannens förslag med hänsyn till rörledningsföretagets karaktär av farlig verksamhet.

Svenska petroleum institutet anser att skäligen jämkning bör äga rum i alla fall då medverkan skett genom vårdslöshet, eftersom det i vissa fall är svårt att bevisa att vårdslösheten varit grov och vanlig aktsamhet bör iaktas av dem som kommer i beröring med rörledningen.

Svenska hamnförbundet riktar kritik mot utredningens förslag från en helt annan utgångspunkt. Förbundet framhåller att redan tillkomsten av en rörledning kan indirekt skada andra företag, t. ex. en hamn, som drabbas av ett betydande trafikbortfall, och ifrågasätter om inte sådan skada bör ersättas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, Svenska försäkringsholags riksförbund och Folksam tar upp frågan huruvida koncessionshavaren — i motsats till vad utredningen har föreslagit — bör åläggas att genom försäkring skaffa sig

täckning för de eventuella skadeståndskrav som kan riktas mot honom till följd av anläggningens drift.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför att enligt vad som redovisats i betänkandet har man anledning räkna med ett ringa antal skadefall. Emellertid måste man utgå från att omfattningen av de skador som likväl inträffar kan bli avsevärd och utgöra en betydande påfrestning på ledningsägarens ekonomi. Med hänsyn till de starka växlingar inom det ekonomiska livet som man torde ha att räkna med i framtiden är det av begränsat värde att ägarens ekonomiska resurser bedöms vid koncessionstillfället. Man torde ha anledning utgå från att utländska intressen ofta kommer att stå bakom koncessionshavaren. Sådana intressen kan visa sig svåråtkomliga vid en krissituation. Enligt hovrättens mening finns det bl. a. med hänsyn till dessa synpunkter anledning att närmare överväga en försäkringsplikt för koncessionshavaren efter förebild av vad som föreskrivits i atomansvarighetslagen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund och *Folksam* anser att frågan om lagstadgad försäkringsplikt för koncessionshavaren bör tas upp i ett större sammanhang.

7.6 Upphörande av koncession, m. m.

Utredningens förslag i fråga om överlåtelse och återkallelse av koncession har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Vad utredningen anfört om överförande av koncession till ny koncessionshavare har föranlett yttrande från *länsstyrelsen i Skaraborgs län*. Länsstyrelsen anser att det när koncession har återkallats oftast torde vara angeläget från allmän synpunkt att fortsatt drift av anläggningen kommer till stånd. Även om återkallelse kan förutses bli sällsynt förekommande bör övervägas om lagregler bör införas om överförande tvångsvis till staten eller ny koncessionshavare av anläggning för vilken koncession har upphört att gälla.

Hovrätten över Skåne och Blekinge fäster uppmärksamheten vid ett par frågor som inte har berörts av utredningen. Hovrätten anför att när någon framdragit ledning utan att inneha koncession eller på ett mera allvarligt sätt brutit mot föreskrifterna i koncessionen, t. ex. genom att ge ledningen en annan sträckning än som medgivits, uppkommer **spörsmålet om utrivning av ledning**. Hur man skall komma till rätta med ett sådant fall är inte lätt att närmare ange. Frågan har helt förbigåtts i betänkandet. Det torde emellertid bli nödvändigt att vid det fortsatta arbetet på lagstiftningen närmare överväga frågan. Hovrätten har den uppfattningen att regler i ämnet bör tas upp i koncessionslagen. Ett närliggande spörsmål som inte heller berörts i betänkandet är **frågan om återställningsåtgärder**. Med

andra ord, hur skall man få garantier för att ledningen tas bort och marken återställs sedan koncessionen upphört. Om utrymmet för ledningen upplåtits med ledningsrätt, föreligger den situationen att ledningsrätten består även sedan koncessionen upphört. Markägaren har dock möjlighet att få ledningsrätten upphävd. Därigenom är emellertid inte problemet med utrivning av ledningen löst. Det torde i lika hög grad vara ett allmänt som ett enskilt intresse att ledningen avlägsnas. Hovrätten finner inte anledning att anvisa lösningar på frågan utan vill enbart påvisa behovet av närmare överväganden vid det fortsatta arbetet på lagen.

Även *statens järnvägar* och *kammarkollegiet* uppmärksammar de problem som uppstår i samband med att ett rörledningsföretag avvecklas. Enligt *kollegiets* mening bör borttagandet av en rörledning föregås av en förrättning vid vilken det ytterligare intrång i enskild rätt som borttagandet av ledningen innebär prövas. Dessutom krävs i landskapsvårdande syfte föreskrifter om återställningsarbeten. Kollegiet föreslår att koncessionslagstiftningen, alternativt ledningsrättslagstiftningen, utbyggs med föreskrifter om borttagande av ledning, som tillgodoser de intressen som kan förnärmas av borttagandet. *Statens järnvägar* föreslår att i koncessionslagen inskrivs skyldighet för koncessionshavaren att vid koncessionens eller ledningens upphörande borttaga ledningen och återställa marken i samma skick som före ledningens tillkomst.

7.7 Särskilda skyddsåtgärder

Utredningens förslag att lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall göras tillämplig även på rörledningar som omfattas av den föreslagna koncessionslagen har i huvudsak biträtts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar anser dock att det bör övervägas att göra nämnda lag om särskilda skyddsåtgärder tillämplig också på ledningar för kommunal distribution eller distribution inom hamn- eller industriområde, även om deras längd inte överstiger 20 kilometer.

8 Föredraganden

8.1 Allmänna synpunkter

Den snabbt ökande oljeförbrukningen i Västeuropa har lett till en omfattande utbyggnad av rörledningar för transport av råolja och i någon mån också raffinerade produkter. Efter hand har även ett nät av ledningar för transport av naturgas över stora avstånd byggts, främst i samband med exploateringen av de stora holländska gasfyndigheterna

men i viss utsträckning även för import av gas från Sovjetunionen.

I vårt land förekommer f. n. olje- eller gasrörledningar endast för lokala transporter. Möjligheterna att bygga rörledningar även för långa transporter har emellertid diskuterats länge. Redan år 1938 väcktes frågan om att bygga en oljeledning från Göteborg till ostkusten. Liknande projekt studerades även under efterkrigstiden. Ett omfattande material redovisades av 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas i betänkandet (SOU 1970: 57) Olja i rör. Utredningen skisserade ett rörledningssystem för transport av tunna oljeprodukter från Göteborg till Mälardalen. Två år senare redogjorde utredningen i betänkandet (SOU 1972: 25) Naturgas i Sverige för frågor om marknadsförutsättningar, överföringssystem, organisation, miljö och säkerhet m. m. i samband med införande av naturgas.

Även beträffande lagstiftningen skedde vissa förberedelser. Redan år 1947 ändrades den dåvarande expropriationslagen för att möjliggöra expropriation för oljeledning. I förordningen (1961:568) om brandfarliga varor (omtryckt 1977: 423) infördes bestämmelser om bl. a. anläggande av rörledning för transport av brandfarlig gas eller vätska.

År 1966 tillkallade dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet en utredningsman (K 1967: 40) för att utarbeta förslag till koncessionslagstiftning för olje- och naturgasledningar. I direktiven framhölls bl. a. att sådana anläggningar kunde få betydande konsekvenser på olika områden. Näringspolitiska, transportpolitiska och försvarspolitiska intressen måste beaktas. Vidare pekades på vikten av betryggande säkerhetsföreskrifter. Bestämmelserna i expropriationslagen och förordningen om brandfarliga varor gav inte samhället tillräcklig möjlighet att ta till vara samhällsintressena på detta område.

Utredningsmannen, som antog benämningen utredningen angående oljeledningar, lade år 1972 i betänkandet (SOU 1972: 58) Koncession för pipelines fram förslag till särskild lagstiftning om framdragande och begagnande av rörledningar för transport av olja eller gas. Betänkandet remissbehandlades och utredningens förslag till lagstiftning tillstyrktes i allt väsentligt av remissinstanserna. Förslaget föranledde emellertid t. v. inte någon åtgärd. Anledningen härtill var att frågan om olje- eller gasledningar i Sverige då bedömdes mindre aktuell. Det rörledningssystem för oljeprodukter som hade skisserats av 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas visade sig sålunda inte möjligt att genomföra och de kontakter med olika gasleverantörer som togs i början av 1970-talet ledde inte till några resultat.

Frågan om att föra in naturgasen i vårt land har emellertid nu åter blivit aktuell. År 1976 bildades ett aktiebolag, Swedegas AB, med uppgift att planera och samordna åtgärder som syftar till att främja landets försörjning med naturgas (prop. 1975/76: 124, NU 1975/76: 44, rskr 1975/76: 262). Staten äger genom statens vattenfallsverk 51 % och

Svenska Gasföreningens Service AB — som företrädare för vissa kommuner och industriföretag — 49 % av aktierna i bolaget.

Genom bildandet av Swedegas har arbetet med att förbereda ett införande av naturgas i Sverige intensifierats. AB Sydgas, i vilket Swedegas innehar aktiemajoriteten, har utfört marknadsundersökningar i Skåne. Vidare pågår utredningar i samarbete med motsvarande danska intressenter om överföring av gas från Nordsjön och kontinenten. Dessa utredningar finansieras i huvudsak genom ett statligt lån till Swedegas av 10 milj. kr. som har anvisats på tilläggsbudget III i statsbudgeten för budgetåret 1976/77 (prop. 1976/77: 125 bil. 12, NU 1976/77: 40, rskr 1976/77: 345). Även möjligheterna till import från Afrika eller Mellerta Östern av naturgas i kondenserad form (Liquified Natural Gas, LNG) diskuteras f. n.

Swedegas arbetar nu främst med ett projekt avseende en årlig import av 1 à 1,5 miljarder m³ naturgas (motsvarande 1 à 1,5 milj. m³ eldningsolja) i rör från förbundsrepubliken Tyskland via Danmark. Förhandlingar förs med dels en västtysk gasleverantör, dels det danska företaget, som kommer att medverka i transiteringen genom Danmark. Projektet innebär att leveranser till Sverige skulle kunna börja hösten 1981.

Mot bakgrund härav har Swedegas hemställt att en koncessionslagstiftning för naturgasledning nu utarbetas på grundval av 1972 års förslag. Bolaget pekar på att ett rörledningsprojekt annars skulle få prövas enligt ett antal olika lagar. Genom den föreslagna lagen skulle förutsättningar skapas för en samlad prövning av det aktuella naturgasprojektet. Enligt bolaget skulle också tiden för prövningen kunna förkortas, vilket är av vikt med hänsyn till projektets pressade tidplan.

Jag delar uppfattningen att det nu är dags att förbereda införande av naturgas också genom lagstiftning. Detta gäller även om det importprojekt som närmast har föranlett framställningen från Swedegas inte skulle kunna förverkligas.

En närmare redogörelse i sak för naturgasfrågorna torde få lämnas i annat sammanhang. Jag räknar med att genomförandet av ett importprojekt kan komma att kräva riksdagens medverkan.

Som har framgått saknar frågan om rörledningar för olja f. n. aktualitet. Läget kan emellertid bli ett annat i framtiden. Det finns därför skäl att låta övervägandena om lagstiftning omfatta även oljeledningar, vilket också har förutsatts av utredningen.

Mot den angivna bakgrunden vill jag nu ta upp frågan om särskild lagstiftning för rörledningar.

Den författningsmässiga regleringen av rörledningar för transport av olja eller naturgas eller över huvud taget av vätska eller gas är f. n. splittrad på en rad olika författningar. För anläggande eller drift av sådan rörledning krävs eller kan komma att krävas prövning bl. a. enligt förordningen om brandfarliga varor, miljöskyddslagen (1969: 387; om-

tryckt 1972: 782; ändrad senast 1977: 701; ML), naturvårdslagen (1964: 822; omtryckt 1974: 1025; ändrad senast 1975: 196; NvL), byggnadslagen (1947: 385; omtryckt 1972: 775; ändrad senast 1977: 338; BL) och vattenlagen (1918: 523; ändrad senast 1977: 670; VL). Det finns således inte några författningsbestämmelser som gör det möjligt för samhället att samlat pröva tillkomsten och förläggningen av en gas- eller oljeledning i alla de hänseenden där samhällsintressen gör sig gällande.

Utredningen har funnit starka skäl tala för att det allmänna bör förbehållas ett bestämmande inflytande över tillkomsten av rörledningar för petroleum, petroleumprodukter och naturgas. En sådan ledning kommer, anför utredningen, genom sin stora transportkapacitet att djupt ingripa i bestående förhållanden inom transportsektorn. Den kan få omfattande verkningar även i andra avseenden. Anläggande av en rörledning kan sålunda komma i konflikt med natur- och miljövårdsintressen liksom med gällande planbestämmelser. En sådan ledning kan också få stor positiv eller negativ betydelse från försvarssynpunkt. Utredningen pekar vidare på att en ledning av inte alltför obetydlig längd kräver stora kapitalinsatser, varför dess kapacitet bör utnyttjas optimalt. Vidare medför innehav och drift av en ledningsanläggning omfattande förpliktelser av olika slag. Det är därför enligt utredningen angeläget att tillse att anläggningens ägare har resurser som garanterar kontinuerlig drift samt tillgångar att fullgöra eventuellt uppkommande skadeståndsskyldighet gentemot tredje man.

Utredningen föreslår att det allmännas inflytande säkerställs genom särskild lagstiftning om krav på särskilt tillstånd (koncession) för anläggande eller begagnande av olje- eller gasledning.

Utredningens förslag innebär att de grundläggande reglerna om koncessionsplikt, förutsättningar för koncession, villkor för koncession, ersättning för skada och upphörande av koncession samlas i en särskild lag. Närmare detaljer om ansökningsförfarande m. m. föreslås däremot bli reglerade genom föreskrifter av regeringen. Som benämning på den nya lagen föreslås "Lag om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m."

Grundtanken i lagförslaget är att mera betydelsefulla olje- eller gasledningar skall få dragas fram eller begagnas endast om de bedöms lämpliga från allmän synpunkt. Sådana ledningar skall alltså enligt förslaget underkastas en samlad prövning i alla de avseenden där samhällsintressen gör sig gällande. Också sökanden skall underkastas en lämplighetsprövning. Koncession skall vidare kunna förenas med villkor eller föreskrifter i syfte att ta tillvara allmänna eller enskilda intressen.

Prövning enligt den föreslagna lagen avses göra prövning enligt ML och enligt vissa bestämmelser i NvL obehövlig. I fråga om företag för vilket koncession har meddelats skall inte heller behövas tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor. I övrigt skall emellertid den-

na förordning vara tillämplig också på koncessionerade olje- och gasledningar. För att genomföra denna samordning av prövningsförfarandet föreslår utredningen vissa ändringar i nämnda förordning och i ML och NvL.

Utredningens förslag innebär vidare att särskilda regler om skadestånd skall gälla för skada till följd av ledningens drift. Enligt dessa regler skall koncessionshavaren vara ansvarig för skada på annat än sådant som transporteras genom ledningen, även om han inte är vållande till skadan.

Utredningen föreslår dessutom att lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar (ändrad senast 1971: 577) skall ändras så, att den blir tillämplig även på rörledning som omfattas av den föreslagna rörledningslagen.

I förslaget till rörledningslag upptas inte några bestämmelser om janspråktagande av mark för rörledningar. Utredningen anser att denna fråga bör lösas enligt bestämmelserna i expropriationslagen (1972: 719; ändrad senast 1977: 706; ExL) eller ledningsrättslagen (1973: 1144; ändrad senast 1977: 363).

Yttranden över utredningens förslag har avgetts av närmare 40 remissinstanser, bl. a. två hovrätter, överbefälhavaren (ÖB), statens järnvägar, transportnämnden, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, kommerskollegium, överstyrelsen för ekonomiskt försvaret, statens planverk, sju länsstyrelser, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges industriförbund, Svenska petroleum institutet, Svenska åkeriförbundet och Svenska naturskyddsföreningen.

Samtliga remissinstanser har biträtt eller lämnat utan erinran utredningens bedömning att det allmänna bör förbehållas ett avgörande inflytande över tillkomsten av olje- och gasledningar och att detta inflytande bör säkerställas genom särskild lagstiftning om krav på koncession för anläggande eller begagnande av sådan ledning.

Även jag finner det angeläget att samhället ges möjlighet att på ett tidigt stadium samlat pröva tillkomsten och förläggningen av rörledningar för transport av olja eller gas i alla de avseenden där samhällsintressen gör sig gällande. Jag delar uppfattningen att det samhälleliga inflytandet bör säkerställas genom särskild lagstiftning, som innebär att sådana rörledningar inte får anläggas eller begagnas utan koncession.

Förslaget till särskild lag om rörledningar har i huvudsak biträtts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Också enligt min mening är förslaget i sina huvuddrag väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Jag delar således utredningens uppfattning att den nya lagen bör innehålla de grundläggande reglerna om koncessionsplikt, förutsättningar för koncession, villkor för koncession och upphörande av koncession. I likhet med utredningen anser jag vidare

att lagen inte bör uppta några regler om ianspråktagande av mark för rörledningar, eftersom regler om detta finns i ExL och ledningsrättslagen. Som jag senare skall återkomma till förordar jag dock i vissa avseenden andra lösningar än utredningen. Utredningens förslag bör vidare enligt min mening kompletteras på vissa punkter. I några fall kan bestämmelser utgå. Som jag skall återkomma till i avsnittet 8.5 anser jag att någon lagstiftning om ansvarighet för skada i samband med drift av rörledning inte bör genomföras f. n.

En lämplig benämning på den nya lagen anser jag vara "lag om vissa rörledningar". För enkelhets skull använder jag dock i fortsättningen beteckningen rörledningslagen.

Även utredningens övriga lagförslag har i huvudsak lämnats utan erinran av remissinstanserna. För egen del intar jag en annan ståndpunkt än utredningen i frågan hur de krav på provning som ställs i ML, NvL och VL skall kunna samordnas med provningen enligt rörledningslagen. Jag kommer att närmare behandla denna fråga i det närmast följande avsnittet 8.2. Däremot godtar jag i sak förslaget att lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall göras tillämplig på nu ifrågavarande rörledningar.

Jag övergår nu till att behandla vissa huvudfrågor i lagstiftningsärendet.

8.2 Förhållandet mellan rörledningslagen och annan lagstiftning

I en rad olika författningar förekommer bestämmelser som från skilda utgångspunkter berör anläggandet eller driften av rörledningar för transport.

I förordningen om brandfarliga varor finns sålunda bestämmelser om förvaring, hantering, transport och försäljning av brandfarlig gas eller vätska. Avsikten med dessa bestämmelser är att förebygga skada genom brand eller annorledes. I förordningen ställs vissa krav på utförandet av rörledning för transport av brandfarlig gas eller vätska. Vidare krävs särskilt tillstånd för transport medelst rörledning av brandfarlig vätska. Statens industriverk kan i fråga om brandfarlig vara meddela ytterligare föreskrifter, om detta är påkallat från säkerhetssynpunkt.

Den som vill anlägga eller begagna rörledning är dessutom underkastad de inskränkningar i fråga om användande av mark eller vatten som föreskrivs i ML, NvL, BL och VL.

ML innehåller bestämmelser till skydd mot vattenförorening, luftförorening, buller och andra störningar. Lagen är i princip tillämplig på s. k. miljöfarlig verksamhet, dvs. bl. a. användning av anläggning på sätt som kan medföra förorening av vattenområde eller störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant.

Lagen gäller dock inte sådan användning som utgör byggande i vatten. Den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet åläggs i ML en rad skyldigheter i syfte att förbygga eller avhjälpa olägenhet. Kan verksamheten befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse, även om försiktighetsmått vidtas, får verksamheten utövas endast om särskilda skäl föreligger. Skulle olägenheten innebära att betydande allmänt intresse skadas avsevärt, får verksamheten i princip inte utövas. Transport av olja eller gas genom rörledning får i regel anses vara miljöfarlig verksamhet i ML:s mening.

Den som ämnar utöva miljöfarlig verksamhet är i allmänhet skyldig att underkasta sig förhandsprövning av verksamheten enligt bestämmelser som regeringen med stöd av bemyndigande i ML har meddelat i miljöskyddskungörelsen (1969: 330; ändrad senast 1976: 330). Tillståndsfrågor prövas av koncessionsnämnden för miljöskydd. För anläggande eller drift av rörledning krävs f. n. inte något tillstånd.

NvL innehåller bl. a. bestämmelser till skydd för naturmiljön. Enligt dessa bestämmelser kan länsstyrelsen under vissa förutsättningar förklara ett område som naturreservat eller naturvårdsområde. Därvid meddelas föreskrifter som på olika sätt inskränker nyttjandet av marken. För att anlägga en rörledning inom sådant område krävs som regel länsstyrelsens tillstånd. Till skydd för naturmiljön finns i NvL också bestämmelser om skyldighet att samråda med länsstyrelsen, innan arbetsföretag som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön utförs. Länsstyrelsen kan därvid förelägga företagaren att vidta de åtgärder som bedöms nödvändiga för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Till skydd för friluftslivet råder enligt NvL strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag. Inom strandskyddsområde får inte utan länsstyrelsens medgivande utföras anläggning som hindrar allmänheten från att beträda området. Bestämmelserna om samråd och strandskydd gäller inte företag vartill tillstånd har lämnats enligt VL eller ML.

Också vissa bestämmelser i BL kan ha betydelse vid framdragande av rörledning. Detta gäller främst lagens planbestämmelser men i någon mån också bestämmelserna i 136 a § om lokaliseringsprövning av industriell verksamhet.

Planbestämmelserna i BL innebär att marks användning för bebyggelse i viss omfattning skall föregås av planläggning. Grunddragen för marks användning inom kommun anges i generalplan. Närmare reglering av bebyggelsen sker genom stadsplan eller byggnadsplan. Byggnadsverksamheten inom område som inte ingår i stadsplan eller byggnadsplan regleras genom utomplansbestämmelser. För samordning av flera kommuners planläggning upprättas regionplan. Nybyggnad får inte företas i strid mot fastställd generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser. Byggnadsnämnden eller länsstyrelsen kan dock medge undantag. Länsstyrelsen får emellertid medge undantag från fast-

ställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan endast om byggnadsnämnden har tillstyrkt det.

Enligt 136 a § BL skall tillkomsten och lokaliseringen av industriell eller liknande verksamhet, som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi eller med landets samlade mark- och vattentillgångar, prövas av regeringen i viss omfattning. Sålunda skall nyanläggning av vissa angivna verksamheter alltid prövas, om regeringen inte för visst fall medger undantag. I övrigt skall verksamhet av nu ifrågavarande slag prövas endast om regeringen beslutar därom i det enskilda fallet.

Vid prövning enligt 136 a § BL skall regeringen göra en allsidig och övergripande bedömning, varvid även bl. a. arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska synpunkter skall beaktas. Tillstånd enligt 136 a § BL får meddelas endast om kommunen har tillstyrkt detta. Ger regeringen tillstånd är det bindande för den fortsatta prövningen enligt BL och ML. Bestämmelserna i 136 a § BL torde knappast vara av intresse vid anläggandet eller begagnandet av själva rörledningen. Däremot kan tillämpning av dessa bestämmelser komma i fråga beträffande t. ex. en terminalanläggning för LNG och de kan i så fall indirekt påverka möjligheten att anlägga ledningen.

I VL finns bestämmelser om bl. a. byggande i vatten. För byggande i vatten och annan åtgärd till ändring av vattnets djup eller läge krävs i stor utsträckning förhandstillstånd av vattendomstol.

Utredningen anser att en viss samordning bör ske mellan rörledningslagen och annan lagstiftning som förutsätter tillstånd för framdragande eller begagnande av rörledning eller som eljest innehåller inskränkande föreskrifter i fråga om sådan verksamhet.

Vad först gäller förhållandet mellan rörledningslagen och förordningen om brandfarliga varor finner utredningen det obehövligt att pröva en ledning enligt både rörledningslagen och förordningen. Har koncession meddelats för viss ledning, skall således något tillstånd enligt förordningen inte krävas. Däremot anser utredningen att de säkerhetsbestämmelser som finns i förordningen eller som har meddelats med stöd av denna bör gälla även i fråga om ledning, för vilken koncession har meddelats.

Också mellan rörledningslagen samt ML och vissa bestämmelser i NvL bör enligt utredningen en samordning ske. Utredningens förslag innebar att ML samt de bestämmelser som före den 1 januari 1975 fanns i 19 och 20 §§ NvL om krav på tillstånd eller samråd beträffande arbetsföretag som kan väsentligt skada eller förändra landskapsbilden inte skulle gälla i fråga om ledning för vilken koncession meddelats enligt rörledningslagen.

När det gäller framdragande av rörledning inom område som omfattas av BL:s planbestämmelser har utredningen övervägt om BL bör ändras på sådant sätt att framdragandet underlättas. Utredningen kon-

staterar att lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ändrad senast 1977: 441; ellagen) inte innehåller några särbestämmelser om framdragande av elledning inom planlagt område. Genom samarbete mellan koncessionsmyndigheten och planmyndigheten har emellertid elledningarna kunnat anpassas till gällande planbestämmelser. Eftersom planlagstiftningen vid tidpunkten för framläggandet av utredningens förslag var föremål för utredning inom bygglagutredningen (K 1969: 55), ansåg sig utredningen inte heller vilja lägga fram några förslag som kunde föregripa denna utrednings ställningstagande. Enligt utredningens uppfattning är det f. ö. inte troligt att ifrågavarande ledningar kommer att i någon större omfattning dras genom planlagda områden och, om så sker, torde uppkommande problem kunna lösas i samförstånd med planmyndigheterna. Regeringen kan dessutom i sin dubbla egenskap av koncessionsmyndighet och den som i sista hand har att avgöra vissa planfrågor tillse att nödvändig samordning, åtminstone i stort sett, kommer till stånd.

Vad gäller VL kommer det enligt utredningen förhållandevis sällan att inträffa att rörledning dras fram på ett sådant sätt att VL:s bestämmelser blir tillämpliga. Med hänsyn till detta och till att VL var föremål för översyn av vattenlagsutredningen (Ju 1969: 58) ansåg utredningen att denna lag inte borde ändras i detta sammanhang.

Vad utredningen anfört i fråga om förhållandet mellan den föreslagna rörledningslagen och annan lagstiftning har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. Svenska naturskyddsföreningen kan dock inte godta att koncessionsprövningen skall ersätta prövning enligt ML och NvL. Statens naturvårdsverk anser det inte vara nödvändigt att en koncessionspliktig ledning prövas också enligt ML och NvL. Verket utgår därvid från att den föreslagna ändringen i ML endast innebär att själva anläggandet av ledningssystemet undantas från denna tillämpning. Bestämmelserna i ML om tillsyn bör sålunda gälla och de miljövårdande myndigheterna bör även kunna meddela råd och anvisningar, om olägenheter skulle uppkomma.

För egen del vill jag anföra följande.

En ordning som innebär att ett och samma företag måste prövas av olika myndigheter vid skilda tidpunkter bör naturligtvis upprätthållas endast om detta är sakligt befogat.

Frågan är då om och i vad mån det i ett ärende om koncession enligt rörledningslagen är möjligt att ta tillvara de intressen som ligger bakom de förut nämnda bestämmelserna i förordningen om brandfarliga varor, ML, NvL, BL och VL.

Enligt vad jag senare kommer att föreslå skall frågan om koncession enligt rörledningslagen prövas av regeringen. Koncessionsprövningen kommer vidare att innebära att ledningsföretaget underkastas en allsidig prövning i alla de hänseenden där allmänna intressen gör sig gällande.

I samband med koncessionsbeslutet bestäms också ledningens huvudsakliga sträckning. Som underlag för beslutet i koncessionsärendet skall förebringas ett omfattande utredningsmaterial som ingående belyser dessa allmänna intressen. Vid beredningen av ärendet skall sörjas för att de myndigheter, kommuner och sammanslutningar, vilkas verksamhet berörs av företaget, får tillfälle att framföra sin mening. Det förutsätts sålunda att beslut i ärende om koncession skall grundas på ett lika omfattande och allsidigt material som t. ex. ett beslut enligt 136 a § BL.

Som utredningen påpekat har koncessionsbeslut enligt ellagen inte någon formellt bindande verkan i förhållande till planbestämmelserna i BL. Elledningarna har genom samarbete mellan koncessionsmyndigheten samt planmyndigheterna och övriga kommunala myndigheter kunnat anpassas till gällande planer. Vid beredningen av ett ärende om koncession enligt rörledningslagen skall som jag nyss nämnde bl. a. berörda kommuner få tillfälle att framföra sin mening. I koncessionsärendet bör det därigenom bli möjligt att åstadkomma en faktisk samordning mellan ledningsintresset och de intressen som ligger bakom planbestämmelserna i BL. Mot den bakgrunden anser jag det inte nödvändigt att ge beslutet i koncessionsärendet en formellt bindande verkan i förhållande till planbestämmelserna i BL.

I förhållande till ML anser jag att ett beslut, som har meddelats i ett ärende om koncession enligt rörledningslagen, bör ha samma verkan som ett beslut av regeringen enligt 136 a § BL. Beslutet bör med andra ord bli bindande vid en eventuell prövning av rörledningen enligt ML. Har regeringen bifallit en ansökan om koncession enligt rörledningslagen, skall således företaget tillåtas av koncessionsnämnden för miljöskydd. I den mån frågan inte är reglerad genom det sätt på vilket verksamheten har bestämts i regeringens beslut, ankommer det på koncessionsnämnden att föreskriva de villkor för verksamheten som krävs från miljöskyddssynpunkt. Vidare blir bl. a. ML:s regler om tillsyn tillämpliga på ledningsföretaget. Denna lösning är enligt min mening att föredra framför utredningens förslag, som innebär att ML över huvud taget inte skall gälla.

Som jag tidigare nämnde är ett rörledningsföretag av det slag som avses i rörledningslagen f. n. inte underkastat tillståndsplikt enligt ML. Enligt min mening finns det, bl. a. med hänsyn till vad jag i det följande anför om möjligheter för länsstyrelsen att med stöd av 20 § NvL meddela föreskrifter för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön, inte anledning att införa en sådan tillståndsplikt. Skulle tillståndsprövning enligt ML i visst fall framstå som behövlig, har regeringen möjlighet att i koncessionsbeslut föreskriva att sådan prövning skall ske.

I detta sammanhang bör erinras om att de samordningsproblem som kan uppkomma mellan ML och annan lagstiftning f. n. ses över av utredningen (Jo 1976: 06) om översyn av miljöskyddslagstiftningen. När

denna utredning lagt fram sitt förslag, kan därför frågan om samordning mellan den här förordade rörledningslagen och ML komma att tas upp på nytt.

Vissa av de förut nämnda bestämmelserna i NvL gäller inte företag vartill tillstånd har lämnats enligt ML. Sålunda skall NvL:s bestämmelser om strandskydd och samrådspplikt inte tillämpas i fråga om företag som fått sådant tillstånd. Enligt vad jag nyss har förordat skall koncessionsbeslut vara bindande vid prövning enligt ML. Prövas ett koncessionerat rörledningsföretag enligt ML blir således företaget därigenom också befriat från skyldigheten att iaktta bestämmelserna om strandskydd och samråd i 16 § resp. 20 § NvL.

I fråga om rörledningsföretag, som inte prövas enligt ML, inställer sig frågan om koncessionsprövning enligt rörledningslagen i likhet med prövning enligt ML kan befria företaget från skyldigheten att iaktta NvL:s bestämmelser om strandskydd och samråd. Anledningen till att en prövning enligt ML har denna verkan är att en mycket ingående prövning av företagets inverkan på naturvårdsintressena sker i miljöskyddsärendet. Den prövning av motstående intressen, som skall ske i ett koncessionsärende enligt rörledningslagen, måste av naturliga skäl inriktas på ledningsföretagets tillåtlighet i stort. Däremot är det inte praktiskt möjligt att i koncessionsbeslutet meddela lokalt betonade detaljföreskrifter av det slag som kan aktualiseras vid ett samrådsförfarande enligt 20 § NvL. Enligt min mening kan därför koncessionsprövningen enligt rörledningslagen inte lämpligen ersätta det samrådsförfarande som föreskrivs i 20 § NvL. Koncessionsbeslut enligt rörledningslagen bör emellertid vad gäller företagets tillåtlighet ha samma bindande verkan vid tillämpning av bestämmelserna i 20 § NvL som ett tillstånd enligt ML. Meddelas koncession, skall således länsstyrelsen vara förhindrad att meddela sådana föreskrifter att ledningsföretaget i praktiken omöjliggörs. Avser koncessionsbeslutet framdragande av rörledning inom strandskyddsområde, skall länsstyrelsen inte heller kunna vägra undantag från bestämmelserna om strandskydd eller förena beslut om undantag med sådana villkor att det i praktiken blir omöjligt att utföra anläggningen. Enligt min mening följer redan av 3 § NvL om tillbörlig hänsyn till övriga allmänna intressen att koncessionsbeslutet skall beaktas på detta sätt. Jag anser det således inte nödvändigt att ta in en uttrycklig bestämmelse om koncessionsbesluts bindande verkan vid tillämpning av bestämmelserna i 16 och 20 §§ NvL.

Bestämmelserna i 19 § NvL gör det möjligt för länsstyrelsen att under vissa förutsättningar förklara ett område för naturvårdsområde med verkan bl. a. att länsstyrelsen kan ge föreskrifter om t. ex. bebyggelse inom området. Strängare föreskrifter beträffande nyttjande av mark kan ges i samband med förordnande om naturreservat enligt 7 och 8 §§ NvL. Varken i fråga om naturvårdsområde eller naturreservat görs un-

dantag för företag som har prövats enligt ML. Anledning saknas därför enligt min mening att undanta rörledning för vilken koncession har meddelats enligt rörledningslagen. Det får förutsättas att länsstyrelsen i sitt yttrande till regeringen i koncessionsärendet inte bara har uppmärksammat att planerad rörledning kan komma att beröra mark som ingår i naturreservat eller naturvårdsområde utan även har tagit ställning till huruvida undantag från gällande föreskrifter kan medges för att möjliggöra ledningens framdragande.

Jag delar utredningens uppfattning att tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor inte skall behövas i fråga om rörledning för vilken koncession har meddelats enligt rörledningslagen. Genom lagen (1975: 69) om explosiva och brandfarliga varor (ändrad senast 1977: 424) har regeringen bemyndigats att i fråga om bl. a. brandfarliga varor meddela föreskrifter som är påkallade från säkerhetssynpunkt. Bemyndigandet ger regeringen möjlighet att göra behövlig ändring i förordningen.

Eftersom koncessionsprövning enligt rörledningslagen som jag nyss nämnde inte medger en detaljreglering av ledningsföretaget med hänsyn till dess inverkan på motstående intressen, kan en prövning enligt VL inte avvaras. Det skulle emellertid kunna övervägas att låta koncessionsbeslutet bli bindande vid fortsatt prövning enligt VL i vad avser ledningsföretagets tillåtlighet. Vattenlagsprövningen skulle med andra ord inriktas på företagets lämpliga utformning med hänsyn till motstående intressen. Det kan i sammanhanget nämnas att vattenlagsutredningen i sitt betänkande (SOU 1977: 27) Revision av vattenlagen Del 4 Förslag till ny vattenlag föreslår att beslut enligt 136 a § BL skall vara bindande på detta sätt vid prövning av företaget enligt VL. Vattenlagsutredningens betänkande är f. n. föremål för beredning inom justitiedepartementet. Frågan om koncessionsprövningen bör samordnas med prövning enligt VL i nu diskuterad omfattning bör därför anstå till dess att slutlig ställning tas till vattenlagsutredningens förslag. Viss samordning bör dock ske. Enligt 2 kap. 40 § VL tillämpas i fråga om byggande i vatten för bl. a. allmän väg en begränsad tillåtlighetsbedömning. Beträffande sådan väg sker inte någon prövning av företagets ekonomiska nytta. Motsvarande bör enligt min mening gälla även i fråga om rörledning för vilken koncession har meddelats enligt rörledningslagen.

Bestämmelserna i 136 a § BL, vilka tillkommit först efter det att utredningen lagt fram sitt förslag, torde som nämnts inte vara av direkt betydelse för framdragandet eller begagnandet av själva ledningen. Den samordning som här måste ske faller således utanför ramen för detta lagstiftningsärende.

Sammanfattningsvis förordar jag således när det gäller förhållandet mellan rörledningslagen och annan lagstiftning följande.

Rörledning för vilken koncession har meddelats skall inte vara under-

kastad bestämmelserna om tillståndsplikt i förordningen om brandfarliga varor men i övrigt skall förordningen gälla.

Koncessionsbeslut enligt rörledningslagen blir bindande vid en tillåtlighetsprövning enligt ML och, i vad gäller företagets nytta, även vid en prövning enligt VL. I övrigt skall både ML och VL i förekommande fall tillämpas fullt ut. Det innebär bl. a. att ML:s bestämmelser om tillsyn m. m. i princip är tillämpliga också på rörledning. Prövas ett rörledningsföretag, som fått koncession enligt rörledningslagen, även enligt ML blir företaget befriat från skyldigheten att iaktta bestämmelserna i 16 och 20 §§ NvL om strandskydd resp. samråd. Har ett koncessionerat ledningsföretag inte prövats enligt ML, skall dock nämnda bestämmelser tillämpas. Därvid blir emellertid koncessionsbeslutet såtillvida bindande att genomförandet av ledningsföretaget inte får omöjliggöras. Koncessionsbeslut ges inte någon formellt bindande verkan i förhållande till bestämmelserna i NvL om naturreservat och naturvårdsområde och inte heller i förhållande till BL:s planbestämmelser. En faktisk samordning torde dock kunna ske.

8.3 Koncessionspliktens omfattning

Utredningen föreslår att koncessionsplikten skall avse rörledningar för transport av råolja, produkt därav eller naturgas. Vid sina överväganden i denna frågan har utredningen uppmärksammat att det i några länder förekommer rörtransporter över långa avstånd av bl. a. vattensuspensioner av stenkol, malmkoncentrat, fosfater och trämassa. Utredningen avvisar tanken på att göra rörledningar för transport av fasta ämnen koncessionspliktiga under hänvisning till att några planer på sådana transporter f. n. inte finns och till att erfarenheterna av sådana transporter är så begränsade att behovet av lagstiftningsåtgärder inte kan bedömas.

Utredningens förslag till avgränsning av koncessionsplikten med avseende på typ av ledning har godtagits av de flesta remissinstanserna. Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser dock att det bör övervägas om inte rörledningslagen skall göras tillämplig även på rörledningar för transport av vattensuspensioner av bl. a. malmkoncentrat, fosfater och trämassa. Länsstyrelsen påpekar vidare att rörledningar f. n. också används för överföring av konsumtionsvatten över långa sträckor. Enligt länsstyrelsens mening kan det vara befogat att pröva även tillkomsten och förläggningen av rörledningar för sådana vattenöverföringar. Svenska naturskyddsföreningen vill utsträcka rörledningslagen till att omfatta alla miljöfarliga vätskor och gaser.

När det gäller att avgränsa koncessionsplikten med avseende på typ av ledning delar jag utredningens och remissinstansernas uppfattning att rörledningar för transport av råolja, produkt därav eller naturgas

bör vara underkastade koncessionsplikt. Den föreslagna avgränsningen är emellertid en aning för snäv. Sålunda kan ur naturgas utvinnas vissa ämnen som är användbara bl. a. som bränsle, t. ex. gasol och metanol. Vidare kan olja, gas och vissa flytande bränslen, t. ex. metanol, framställas på syntetisk väg ur flera olika råvaror. Dessa ämnen har i stor utsträckning samma användningsområden och liknande egenskaper som råolja, produkter av råolja och naturgas.

Enligt min mening bör därför rörledningslagen omfatta rörledningar för transport inte bara av råolja, råoljeprodukter och naturgas utan även av produkter av naturgas och alla andra ämnen i vätske- eller gasform som är ägnade att användas som bränsle. Den utvidgning som jag nu förordar i förhållande till utredningsförslaget innebär att rörledningslagen kan tillämpas även på transport av sådana ämnen som väntas komma att i ökande omfattning ersätta olja och naturgas under de närmaste årtiondena.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har ifrågasatt om inte rörledningslagen bör göras tillämplig också på rörledningar för transport av vattensuspensioner av vissa fasta ämnen och på rörledningar för transport av konsumtionsvatten över långa sträckor. För egen del anser jag att det saknas tillräckligt underlag för att kunna bedöma behovet av lagstiftningsåtgärder beträffande rörledningar för transport av fasta ämnen. Vad beträffar konsumtionsvatten vill jag erinra om att i varje fall större uttag av sådant är underkastat prövning enligt VL. Rörledningar för transport av konsumtionsvatten kan i övrigt mera sällan ha en sådan ingripande betydelse för samhället att det är motiverat att göra dem koncessionspliktiga.

I övrigt innebär utredningens förslag att koncession i princip skall krävas för framdragande eller begagnande av varje rörledning av angivet slag som har en längd överstigande 20 kilometer. Från denna huvudregel föreslår utredningen två undantag. Sålunda skall koncession inte krävas för ledning som nyttjas uteslutande för kommunal distribution eller distribution inom hamn- eller industriområde. Vidare skall regeringen beträffande viss ledning kunna medge undantag från koncessionsplikten.

Utredningens förslag till undantag från koncessionsplikten har mött kritik från några remissinstanser. Framförallt gäller kritiken 20-kilometersgränsen. Kritiken, som framförs av en hovrätt och fyra länsstyrelser, går i huvudsak ut på att gränsen är godtycklig och att även kortare ledningar kan behöva underkastas koncessionsprövning. ÖB är över huvud taget tveksam till den föreslagna begränsningen av koncessionstvånget.

För egen del vill jag anföra följande.

Koncessionsplikten bör självfallet omfatta endast sådana ledningar som har eller kan få en mera påtaglig betydelse från allmän synpunkt. Det kan t. ex. gälla ledningar som ingriper djupt i bestående förhållan-

den inom transportsektorn eller som kan komma i konflikt med väsentliga natur- och miljövårdsintressen eller som får betydelsefulla verkningar från försvars- eller beredskapssynpunkt. Av vikt är också bl. a. ledningens inverkan på lokaliseringen av industriföretag, särskilt miljöstörande sådana.

Svårigheten ligger i att finna ett lämpligt kriterium för avgränsningen. Jag delar utredningens uppfattning att ledningens längd i de flesta fall är ett lämpligt kriterium för ändamålet. Förslaget att sätta gränsen vid 20 kilometer har godtagits av de flesta remissinstanserna. Även jag anser att denna gräns i de flesta fall är lämplig. Det finns emellertid ledningar som, även om de skulle vara längre än 20 kilometer, inte kan sägas ha sådan betydelse från allmän synpunkt att de bör vara underkastade koncessionsplikt. Utredningen har pekat på bl. a. de ledningar som inom de största tätorterna används för distribution av gas avsedd främst för hushållsförbrukning, uppvärmning m. m. Enligt utredningen bör denna gasdistribution, som är en service från kommunernas sida, generellt undantas från koncessionsplikt. Jag delar denna uppfattning. För min del anser jag att alla rörledningar som huvudsakligen nyttjas för tillgodoseende av enskilda hushålls behov bör vara undantagna från koncessionsplikten. I likhet med utredningen anser jag vidare att ett generellt undantag bör göras för rörledningar som uteslutande nyttjas inom hamn- eller industriområde. Även med de undantag som jag nu förordar kan det inte uteslutas att längdgränsen 20 kilometer i enskilda fall blir för vid. Regeringen bör därför som utredningen har föreslagit ha möjlighet att för visst fall medge undantag från koncessionsplikten.

8.4 Koncessionsprövningen

Utredningens förslag innebär att koncession får meddelas endast om ledningen är lämplig från allmän synpunkt och den som söker koncession kan antas vara i stånd att uppfylla med koncessionen förenade villkor.

Förslaget har i denna del biträtts eller lämnats utan erinran av så gott som alla remissinstanser. Även jag kan i sak ansluta mig till utredningens förslag.

En fråga som särskilt har uppmärksamrats av remissinstanserna i detta sammanhang är vad som skall läggas i kravet på att ledningen skall vara lämplig från allmän synpunkt.

Utredningen anser att en ingående prövning måste företas av de olika intressen som gör sig gällande i sammanhanget. Ytterst är frågan om prövningens omfattning och inriktning ett politiskt spörsmål. Av särskild betydelse härvid är enligt utredningen den statliga transport- och näringspolitiken.

För egen del anser utredningen att koncessionsprövningen bör innefatta såväl en granskning av kapitalanskaffnings- och amorteringsplaner för ledningen som en analys av ekonomiska och andra förutsättningar och villkor för övriga transportmedel liksom konsekvenserna för dessa vid en överflyttning av transporterna till ledningen. I fråga om ledningar för naturgas bör beaktas att det här är fråga om övergång till en ny energikälla som kan få stor betydelse.

Ett viktigt led i koncessionsprövningen är vidare enligt utredningen att bedöma om det transportbehov som den sökta ledningen skall tillgodose lämpligen kan tillgodoses genom en ledning som redan finns. Utredningen finner det också angeläget att söka hindra att man i framtiden måste bygga en ledning parallellt med den som är föremål för koncessionsprövning till följd av att denna fått för liten kapacitet. Kan ett ökat transportbehov förutses, inställer sig frågan om koncessionsmyndigheten skall kunna kräva att ledningen byggs för en större kapacitet än sökanden har begärt.

I den mån planpolitiska synpunkter blir aktuella, bör enligt utredningen övervägas i vad mån ledningen inverkar på förefintliga planer för det med ledningen avsedda konsumtionsområdets utbyggnad och utveckling.

Från försvarssynpunkt bör ledningen enligt utredningens mening prövas bl. a. med hänsyn till de strategiska och andra krav som ställs från totalförsvarets sida. Samtidigt bör beaktas vilka möjligheter som finns att hålla en tillräcklig beredskapskapacitet av andra transportmedel, som efter ledningens tillkomst kanske inte kan utnyttjas, liksom kostnaderna härför.

Utredningen anser det inte möjligt att ge några allmänna riktlinjer för prövningen i vad avser ledningens inverkan på natur- eller miljövården.

Flera remissinstanser tar upp frågan om vilka intressen som bör beaktas vid prövningen av en lednings lämplighet. I allmänhet framförs inte någon direkt kritik mot vad utredningen har anfört i frågan. Remissvaren är snarare uttryck för att de olika remissinstanserna företräder skilda ansvars- och intresseområden. I stor utsträckning önskar sålunda de remissinstanser som har yttrat sig i frågan framhålla den särskilda vikten av ett visst allmänt intresse.

Kritik har däremot riktats mot vad utredningen anfört om de krav som bör ställas på en lednings kapacitet och önskvärdheten av att undvika parallella ledningar.

Statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen bedömer det som praktiskt taget omöjligt att precisera ett framtida transportbehov utifrån sådana eventuella framtida transportörers sida som vid koncessionsansökningen inte har kunnat manifesteras sitt transportintresse. Att redan från början utföra en enda ledning för kapacitet som kan an-

tas täcka transportbehovet till ett visst konsumtionsområde under hela koncessionstiden framstår därför som föga realistiskt eller lämpligt. Ett krav härpå skulle, framhålls det, kunna leda till att samhällsekonomiskt motiverade ledningar inte kommer till stånd. Liknande synpunkter framförs av Sveriges industriförbund och Svenska teknologföreningen.

För egen del vill jag anföra följande.

I kravet på att en ledning skall vara lämplig från allmän synpunkt ligger att nyttan av ledningen skall vägas mot de negativa effekter som ledningen kan få på skilda samhälleliga intressen. Det är inte möjligt att med anspråk på generell giltighet ange vilka samhällsintressen som skall beaktas eller med vilken styrka dessa skall komma till tals. Frågan måste bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Av betydelse är härvidlag bl. a. ledningens sträckning, dess kapacitet och avsedda användningsområde. Utredningen har gett exempel på olika allmänna intressen som ofta torde komma att aktualiseras vid prövningen av en rörledning. I likhet med remissinstanserna har jag inte något att erinra mot denna exemplifiering. Andra omständigheter som kan kräva beaktande är t. ex. industri- och energipolitiska förhållanden, riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen samt faktorer av regional- eller lokaliseringpolitisk natur. Jag vill särskilt påpeka att de energipolitiska intressena gör sig starkt gällande i dag. Tillkomsten av en olje- eller gasledning kan medföra ändringar i mönstret för tillförsel, distribution och användning av energi. Det är angeläget att varje större rörledningsprojekt prövas också med hänsyn till dess förenlighet med de allmänna energipolitiska riktlinjer som statsmakterna har fastställt.

Ofta torde det vara möjligt att tillgodose de allmänna intressena genom att ledningen ges en annan sträckning eller därigenom att koncessionen förenas med olika villkor.

Vad gäller den särskilda frågan om ledningens kapacitet kan jag i viss mån ansluta mig till de synpunkter som har anförts av bl. a. statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen. Som dessa remissinstanser anför innefattar frågan mycket svåra bl. a. ekonomiska och prognosmässiga ställningstaganden. Jag delar uppfattningen att det framstår som orealistiskt att försöka ge en ledning en sådan kapacitet att den kan täcka hela transportbehovet inom ett visst konsumtionsområde under hela koncessionstiden. Å andra sidan bör i samband med koncessionsärendets behandling undersökas i vad mån det finns andra än sökanden som har ett transportbehov som skulle kunna tillgodoses genom ledningen. Oftast torde det ligga i sökandens eget intresse att söka få till stånd ett samarbete med andra intressenter. Det är därför inte troligt att det blir några svårigheter att i samförstånd lösa frågan om ledningens kapacitet i det fall att andra intressenter än sökanden finns redan vid ansökningstillfället. Svårigheter inställer sig emellertid när det gäller att ge ledningen en kapacitet som skall kunna tillgodose ett mer

eller mindre förutsebart framtida behov. Det är emellertid inte uteslutet att det i vissa fall kan vara lämpligt att bestämma ledningens kapacitet med hänsyn också till framtida behov. Mot detta får å andra sidan vägas risken för att från allmän synpunkt önskvärda ledningar kanske inte alls kommer till stånd, om orimliga krav ställs i fråga om ledningens kapacitet. I själva verket föreligger här ofta en förhandlingssituation.

Jag övergår nu till en annan fråga som har tagits upp av flera remissinstanser. Frågan avser vilken utredningsplikt koncessionssökanden skall ha.

Utredningens förslag innebär bl. a. att det i koncessionsärendet skall göras en samhällsekonomisk bedömning av ledningen och att det i första hand skall ankomma på sökanden att göra den utredning som behövs.

Flera remissinstanser är kritiska mot denna del av förslaget. Statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen påpekar att de samhällsekonomiska övervägandena förutsätter ingående kännedom om konkurrerande trafikföretags verkliga kostnadsstrukturer och marginalkostnader. Ett koncessionssökande företag, som skulle komma att bli konkurrent till de redan etablerade transportföretagen, har inte någon möjlighet att införskaffa uppgifter om sådana förhållanden. Den föreslagna utredningsplikten är således inte genomförbar. Vattenfallsverket och föreningen anser det vara en lämpligare ordning att sökandens utredningsplikt begränsas till de privatekonomiska kalkyler och andra utredningar vilka han med sina egna informationsmöjligheter rimligen kan och bör utföra. Den överordnade samhälleliga kalkylen och andra samhälleliga utredningar bör däremot utföras av beredningsmyndigheten. Liknande synpunkter anförs av bl. a. Sveriges industriförbund och Svenska hamnförbundet.

Jag delar vattenfallsverkets och kraftverksföreningens uppfattning.

Frågor om koncession enligt rörledningslagen skall enligt utredningens förslag prövas av regeringen medan beredningen skall ankomma på statens industriverk.

I likhet med så gott som alla remissinstanser anser jag detta vara en lämplig ordning för handläggningen av dessa ärenden.

8.5 Ansvar för skada

Utredningen har föreslagit särskild reglering vid sidan om skadeståndslagen (1972: 207; omtryckt 1975: 404; ändrad senast 1977: 272) med ett strikt (objektivt) ansvar för skador vid drift av rörledning. Koncessionshavaren skulle enligt utredningens förslag vara ansvarig för dylik skada, även om han inte är vållande till skadan. Förslaget har i princip biträtts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Som utredningen påpekat har i Europa antalet skadefall av läckning från rörledningar varit förhållandevis litet. Risken för att läckning av

olja eller gas från en rörledning skall orsaka personskada är enligt utredningen inte omedelbar. Utredningen har emellertid anfört att vid olyckshändelse med rörledningar egendomsskadorna kan bli omfattande och de ekonomiska följderna allvarliga och betungande för den som drabbas därav.

Skada som kan uppkomma vid drift av rörledning är sådan skada som omfattas av ML:s skadeståndsbestämmelser. Enligt 30 § ML är den som orsakar olägenhet genom miljöfarlig verksamhet i princip skyldig att betala ersättning för detta. Beträffande den närmare regleringen av ansvarigheten för sådana skador, såsom frågor om befrielse från ansvar i vissa fall, t. ex. för skada orsakad av krigshandling eller naturkatastrof, regressrätt mot annan som har vållat skadan, jämkning av skadestånd och det inbördes förhållandet mellan flera skadeståndsskyldiga, gäller skadeståndslagens regler och allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser. För vissa andra miljöfarliga verksamheter regleras däremot sådana ansvarighetsfrågor i särskild ordning med hänsyn till att verksamheten medför att avvikelser från de allmänna reglerna behöver göras i skilda hänseenden. Oftast behövs detta för att stärka skyddet för skadelidande. Detta är sålunda fallet när det gäller skada som uppkommer vid drift av kärnkraftanläggning och skada genom förorening till följd av oljeutsläpp från fartyg. Bestämmelser härom finns i atomansvarighetslagen (1968: 45; ändrad 1974: 249, jfr 1974: 706 och 1975: 368) resp. lagen (1973: 1198; ändrad 1975: 408) om ansvarighet för oljeskada till sjöss. Enligt min uppfattning talar övervägande skäl för att dessa frågor regleras särskilt även för skada som uppkommer vid drift av rörledning.

I detta sammanhang är att märka att frågan om ansvarighet för skada till följd av läckning från rörledningar har blivit föremål för internationell reglering såvitt avser vissa rörledningar till havs. De stater som har kust mot Nordsjön eller Engelska kanalen (Belgien, Danmark, Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Irland, Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sverige) har nämligen vid en diplomatisk konferens i London i december 1976 antagit en konvention om ansvarighet för skada orsakad av sådan förorening genom olja som uppkommer till följd av utforskning av havsbotten eller utvinning av mineraltillgångar från denna. Konventionen är tillämplig även på skada genom förorening som orsakas av sådana rörledningar till havs som används för att transportera från havsbotten utvunnen olja eller gas till kusten.

Konventionen bygger på principen om objektivt ansvar. Enligt konventionen är den som innehar anläggning som används för utvinning av olja från havsbotten skyldig att oberoende av vållande ersätta skada genom förorening orsakad av olja som härrör från anläggningen. Det samma gäller för den som driver rörledning för transport av olja från ett oljefält till kusten. Konventionen är tillämplig endast på skada genom förorening. Ansvarigheten enligt konventionen omfattar sålunda

inte skada av annat slag, t. ex. skada orsakad av brand eller explosion.

Ansvarigheten enligt konventionen är begränsad till ca 170 milj. kr. per olycka t. o. m. den 30 april 1982 och till ca 225 milj. kr. för tiden därefter. Ansvarigheten skall i princip vara täckt av obligatorisk ansvarsförsäkring. Försäkringsbeloppet har dock satts något lägre än ansvarighetsbeloppet. Sålunda får försäkringsbeloppet inte understiga ca 125 milj. kr. t. o. m. den 30 april 1982 resp. 200 milj. kr. därefter.

Konventionen ger fördragsslutande stat rätt att föreskriva obegränsad ansvarighet eller ansvarsbegränsning med högre belopp än som anges i konventionen för oljeskada orsakad av anläggning som ligger inom dess jurisdiktion. Därvid får någon diskriminering grundad på nationalitet inte äga rum. I fråga om skador i annan stat än den inom vars jurisdiktion anläggningen ligger får vederbörande stat kräva ömsesidighet för att den obegränsade eller högre ansvarigheten skall omfatta dylika skador.

Konventionen öppnades för undertecknande den 1 maj 1977. Den har undertecknats av Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sverige.

Konventionen träder i kraft tre månader efter det att den har tillträtts av fyra stater. Den har hittills inte tillträtts av någon stat.

Inom justitiedepartementet övervägs f. n. frågan om Sverige skall tillträda 1976 års konvention. Avsikten är att denna fråga skall behandlas i en departementspromemoria. Promemorian torde också komma att innehålla förslag till den lagstiftning som erfordras för ett svenskt tillträde. Arbetet bedrivs med sikte på att promemorian skall kunna remissbehandlas under senare delen av våren 1978.

Det förtjänar nämnas att i Norge proposition med förslag om tillträde till konventionen torde komma att läggas fram i början av år 1978. Arbeta på att utarbeta den lagstiftning som erfordras för tillträde till konventionen pågår f. n. också i Nederländerna och Storbritannien. Mot bakgrund härav finns anledning anta att konventionen kommer att träda i kraft senast under år 1979.

För att Sverige skall kunna tillträda konventionen måste den svenska lagstiftningen om ansvarighet för oljeskador av det slag som omfattas av konventionen bringas att överensstämma med denna. Jag anser det önskvärt att skadestandsreglerna i allt väsentligt är desamma för rörledning- ar som omfattas av konventionen som för sådana som inte gör det. Enligt vad jag har erfarit avser chefen för justitiedepartementet att låta det arbete som f. n. bedrivs inom departementet omfatta också ansvarigheten för skada genom förorening till följd av läckning från rörledningar som inte omfattas av konventionen. Även frågan om ansvarighet för annan skada vid drift av rörledning bör övervägas ytterligare. Mot bakgrund härav anser jag att någon lagstiftning rörande ansvarighet för skada vid drift av rörledningar inte bör genomföras f. n. Som jag nys nämnde finns anledning anta att 1976 års konvention kommer att träda

i kraft under år 1979. Eftersom någon drift av rörledningar i Sverige inte är aktuell förrän under år 1981, kan det inte föreligga betänkligheter mot att inte redan nu reglera skadeståndsfrågorna.

8.6 Upphörande av koncession, återställning m. m.

Utredningens förslag innebär att koncession kan upphöra antingen genom att den återkallas eller genom att koncessionstiden löper ut. Utredningen har däremot inte ansett sig böra föreslå någon möjlighet för koncessionshavaren att avstå från koncessionen. För egen del anser jag att koncessionshavaren i likhet med den som har koncession enligt lagen (1974: 890) om vissa mineralfyndigheter (minerallagen; ändrad 1975: 748) skall ha möjlighet att genom anmälan bringa koncessionen att upphöra.

Utredningen har inte berört frågan i vad mån koncessionshavaren skall vara skyldig att ta bort ledningen och vidta andra återställningsåtgärder när koncessionen upphör.

Behovet av återställningsåtgärder har framhållits av hovrätten över Skåne och Blekinge, statens järnvägar och kammarkollegiet. Statens järnvägar föreslår att i rörledningslagen inskrivs skyldighet för koncessionshavaren att vid koncessionens eller ledningens upphörande ta bort ledningen och återställa marken i samma skick som före ledningens tillkomst. Enligt kollegiets mening bör borttagandet av en rörledning föregås av en förrättning vid vilken det ytterligare intrång i enskild rätt som borttagandet av ledningen innebär prövas. Vidare krävs i landskapsvårdande syfte föreskrifter om återställningsarbeten.

Jag delar uppfattningen att återställningsåtgärder kan visa sig nödvändiga i samband med att koncession upphör att gälla och att det i så fall bör åligga den som har innehaft koncessionen att vidta sådana åtgärder. Det är i och för sig möjligt att ta in föreskrifter om återställningsåtgärder i koncessionsbeslutet. För egen del anser jag emellertid att denna grundsats bör komma till uttryck genom en bestämmelse i lagen. Behovet av återställningsåtgärder är uppenbarligen beroende på förhållandena i varje särskilt fall. I vissa fall torde förhållandena rent av kunna vara sådana att återställningsåtgärder kan avvaras. Frågan om och i vad mån återställningsåtgärder behöver vidtas i det enskilda fallet kan följaktligen besvaras först vid den tidpunkt då koncessionen upphör. Som en allmän regel bör dock gälla att skyldighet att vidta återställningsåtgärder skall föreligga, om detta är påkallat för att tillgodose ett allmänt eller enskilt intresse av någon betydelse. Mot denna bakgrund förordar jag att bestämmelsen ges den utformningen, att den som har innehaft koncessionen skall vara skyldig att ta bort ledningen och vidta andra åtgärder för återställning, om detta finnes påkallat från allmän eller enskild synpunkt. Det bör ankomma på regeringen att prö-

va om och i vad mån skyldighet att vidta åtgärder för återställning föreligger. Regeringen bör dock ha möjlighet att överlämna prövningen av frågan till statens industriverk, som enligt vad jag kommer att förorda skall anförtros uppgiften att utöva tillsyn över verksamhet för vilken koncession har meddelats enligt rörledningslagen. Vid prövning av fråga om återställningsåtgärd bör samråd ske med statens naturvårdsverk.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har fäst uppmärksamheten på en annan, närliggande fråga, som inte heller har berörts av utredningen. Hovrätten anför att när någon har dragit fram en ledning utan att inneha koncession eller på ett mera allvarligt sätt brutit mot föreskrifterna i koncessionen, t. ex. genom att ge ledningen en annan sträckning än som medgivits, uppkommer frågan om utrivning av ledning. Enligt hovrättens mening bör frågan regleras i rörledningslagen.

Jag är av samma mening. Frågan bör lösas på så sätt att statens industriverk genom en bestämmelse i rörledningslagen ges rätt att i sådana fall förelägga den som har dragit fram ledningen att ta bort den och vidta andra åtgärder för återställning, om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt. Det bör finnas möjlighet att förena föreläggande om sådana åtgärder med en vitessanktion.

I samband med frågan om återställningsåtgärder vill jag ta upp ett annat spørsmål. Som kammarkollegiet har påpekat kan vidtagandet av återställningsåtgärder medföra intrång i annans rätt. Det kan t. ex. bli nödvändigt att tillfälligt ta annans mark i anspråk för ändamålet, viss avverkning kan behövas osv. Bestämmelserna om återställningsåtgärder bör därför kompletteras med regler dels om rätt att tillfälligt utnyttja annans mark för ändamålet, dels om ersättning för skada eller intrång som därvid kan uppstå.

Exempel på regler om tillfälligt tillträde till annans mark för särskilt ändamål finns i olika lagar. I t. ex. 15 § minerallagen finns sålunda bestämmelser om tillträde till annans mark för utförande av viss undersökning. Dessa bestämmelser innebär att statens industriverk, för det fall att någon som förberedelse för ansökan om koncession enligt minerallagen vill utföra undersökning på annans mark, kan föreskriva att tillträde skall lämnas under viss tid. För uppförande av byggnad eller byggande av väg behövs särskilt tillstånd, som får lämnas endast om åtgärden oundgängligen krävs för undersökningen. Föranleder undersökningen skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Ersättningsfrågor prövas av fastighetsdomstol.

Liknande bestämmelser finns i bl. a. 10 kap. 10 § gruvlagen (1974: 342; ändrad senast 1977: 708) och 7 kap. 6 § ExL.

Fråga om tillträde till annans mark för återställningsåtgärd och ersättning för skada eller intrång i samband därmed bör enligt min mening lösas efter mönster av bestämmelserna i minerallagen om tillträde för förberedande undersökning. Kan överenskommelse i frågan inte träffas

med berörda sakägare, bör sålunda statens industriverk kunna besluta att tillträde till marken skall lämnas under viss tid. Som allmän regel bör därvid gälla att återställningsarbetet skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad bör få uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt och servitut avseende marken samtyckt därtill eller statens industriverk lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd till sådan åtgärd bör få lämnas endast då åtgärden oundgängligen krävs för återställningsarbetet. Medför återställningsarbetet skada eller intrång, bör vidare ersättning härför utgå. Eventuella tvister rörande ersättningen bör prövas av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

8.7 Tillsyn m. m.

I utredningsförslaget upptas inte några bestämmelser om tillsyn över efterlevnaden av vad som i eller med stöd av rörledningslagen föreskrivs om framdragande och begagnande av rörledning.

Enligt min mening bör bestämmelser om tillsyn tas in i rörledningslagen. Tillsynen bör avse efterlevnaden inte bara av vad som föreskrivs om framdragande och begagnande av rörledning utan även av de nya reglerna om återställning som jag har förordat i det föregående avsnittet. Uppgiften att utöva denna tillsyn kan lämpligen anförtros statens industriverk.

I anslutning till bestämmelserna om tillsyn bör också ges regler om industriverkets befogenheter i egenskap av tillsynsmyndighet. Verket bör i denna egenskap ha rätt att inforä de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen. Vidare bör verket äga tillträde till anläggning där verksamhet som omfattas av rörledningslagen bedrivs och få göra sig underrättad om förhållande av betydelse för tillämpningen av föreskrift eller villkor för verksamheten.

I sådana fall där verksamheten bedrivs på sådant sätt att uppenbar fara för allmänt eller enskilt intresse uppkommer, bör verket kunna förbjuda verksamhetens fortsatta bedrivande.

I övrigt bör industriverket ha rätt att för visst fall meddela bestämmelser för att trygga efterlevnaden av vad som föreskrivs i eller med stöd av rörledningslagen.

Industriverkets uppgifter med anledning av rörledningslagen kan enligt vad jag nu bedömer klaras inom ramen för verkets nuvarande resurser.

Av vad som tidigare i avsnittet 8.2 har sagts om förhållandet mellan rörledningslagen och ML följer att tillsyn över rörlednings begagnande också kommer att kunna utövas med stöd av ML. För att motverka olägenhet från miljöskyddssynpunkt kommer länsstyrelsen sålunda att med stöd av 39 eller 40 § ML kunna meddela råd och anvisningar resp. föreskrifter.

8.8 Ikraftträdande m. m.

Rörledningslagen och de ändringar som förordas i ML, VL och lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar bör träda i kraft den 1 april 1978.

De nya bestämmelserna bör inte tillämpas på ledning som har dragits fram före denna tidpunkt.

9 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. lag om vissa rörledningar,
2. lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
3. lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
4. lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för jordbruksdepartementet och förslaget under 3 i samråd med chefen för justitiedepartementet.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

10 Specialmotivering

10.1 Förslaget till lag om vissa rörledningar

Koncessionsplikt

I detta avsnitt har sammanförts vissa grundläggande bestämmelser. Avsnittet motsvaras delvis av 1 § i utredningens förslag.

1 §

I paragrafen, som motsvarar 1 § i utredningsförslaget, anges vilka typer av rörledningar som omfattas av lagen och under vilka förutsättningar dessa ledningar är underkastade koncessionsplikt. Skälen för införande av koncessionsplikt liksom frågan om koncessionspliktens omfattning har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 8.1. resp. 8.3.

Enligt paragrafens första stycke omfattar lagen rörledning för transport av råolja, naturgas eller produkt av råolja eller naturgas eller av annan vätska eller gas som är ägnad att användas som bränsle. För att en rörledning av detta slag skall vara underkastad koncessionsplikt krävs därutöver som framgår av paragrafens andra stycke bl. a. att den har eller avses få en viss längd. Råolja är i detta sammanhang synonymt med petroleum enligt utredningsförslaget. Råolja kan definieras som

petroleum som har utvunnits ur geologiska formationer genom borrhning och som är under transport eller lagring för att användas som råvara.

I enlighet med vad som har anförts i avsnittet 8.3 i den allmänna motiveringen ges den nya lagen ett något vidare tillämpningsområde än enligt utredningsförslaget. Således innefattas rörledningar för transport även av produkter av naturgas. Naturgas kan, liksom petroleum, innehålla s. k. våtgas bestående av kolväten såsom etan, propan och butan. Dessa fränskiljs i vissa fall och används antingen som petrokemisk råvara eller, med beteckningen gasol, som bränsle. Torr naturgas, som har en låg halt av sådana kondenserbara kolväten och som består huvudsakligen av metan, kan användas för framställning av metanol, ett flytande ämne med användning som råvara inom kemisk industri, som drivmedel eller som bränsle.

Vidare innefattas rörledningar för transport av andra ämnen i vätske- eller gasform som är ägnade att användas som bränsle. Dessa ämnen har i stor utsträckning samma användningsområde och liknande egenskaper som råolja, naturgas eller produkter av dessa. Således kan syntetisk olja och gas utvinnas ur flera olika råvaror. Tidigare framställdes stadsgas regelmässigt på grundval av koks. Stora forsknings- och utvecklingsinsatser görs f. n. internationellt för att utveckla metoder för framställning av olja och gas ur kol. Syntetisk gas kan framställas även ur inhemska råvaror som skiffer, avfall, torv och biomassa. Samma gäller vissa flytande bränslen, framför allt metanol.

I paragrafens andra stycke anges tre generella undantag från den koncessionsplikt som i första stycket föreskrivs beträffande rörledningar för transport av råolja, naturgas eller produkt av råolja eller naturgas eller av annan vätska eller gas som är ägnad att användas som bränsle.

Enligt punkt 1 i andra stycket krävs sålunda inte koncession för framdragande eller begagnande av en rörledning som har eller avses få en längd av högst 20 kilometer. Koncessionsplikt föreligger således endast om ledningen har eller avses få en längd som överstiger 20 kilometer. I normalfallet torde det bli fråga om att dra fram och begagna en planerad ledning, som redan från början avses få en viss längd. Det kan emellertid tänkas att en ledning, som i enlighet med upprättade planer getts en längd som inte medför koncessionsplikt, sedermera byggs till. Vid tillbyggnad av en ledning måste koncession sökas, om den planerade tillbyggnaden tillsammans med ledningen i övrigt har en längd som överstiger 20 kilometer. Koncession skall i detta fall sökas för begagnande av den äldre delen av ledningen och för framdragande av den nya delen. Undantagsvis kan det bli fråga om att söka koncession enbart för begagnande av en ledning. Detta kan bli fallet, om koncession återkallas med stöd av 15 §. Skulle beträffande viss ledning koncessionsprövning framstå som opåkallad, kan regeringen enligt paragrafens tredje stycke medge undantag från koncessionsplikten.

Genom punkt 2 i andra stycket undantas från koncessionsplikt rörledning som huvudsakligen skall nyttjas för tillgodoseende av enskilda hushålls behov. Som har framgått av avsnittet 8.3 i den allmänna motiveringen tar detta undantag sikte på bl. a. rörledningar för distribution av gas främst för hushållsbrukning, uppvärmning m. m. Undantaget avser emellertid inte bara gasdistribution utan även distribution av vätska. En förutsättning för undantag enligt bestämmelsen är att ledningen huvudsakligen skall nyttjas för tillgodoseende av enskilda hushålls behov. Denna förutsättning utesluter inte att ledningen också skall användas för att förse exempelvis företag med t. ex. gas.

I punkt 3 i andra stycket upptas ett generellt undantag för ledningar som uteslutande skall nyttjas inom hamn- eller industriområde.

Paragrafens tredje stycke innehåller en bestämmelse som ger regeringen möjlighet att i visst fall medge undantag från annars föreliggande koncessionsplikt. Som nyss nämnts är denna bestämmelse avsedd att användas i fall där en koncessionsprövning framstår som opåkallad.

2 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningsförslaget, innehåller en bestämmelse om vad som skall anses tillhöra en rörledning. En liknande bestämmelse finns i 3 § ledningsrättslagen.

Varken i denna lag eller i ledningsrättslagen ges någon definition av begreppet ledning. Som ledning enligt rörledningslagen får betraktas slang, rör, kulvert m. m. Till ledning får också räknas helt oundgängliga tillbehör såsom stag, socklar, fästen, ventiler samt kontroll- och säkerhetsanordningar av olika slag.

En ledning kan för sin funktion vara beroende av olika tekniska anordningar. Som exempel kan nämnas pump- eller kompressorstationer och stationer för tryckreducering. Av paragrafen framgår att även anordningar av detta slag skall anses ingå i ledningen. Däremot omfattar ledningen inte oljecisterner, gasklockor och liknande lagringsanordningar i annan mån än de är nödvändiga för ledningens drift, t. ex. för tryckutjämning.

3 §

Paragrafens första stycke upptar bestämmelse om vilken myndighet som skall pröva fråga om koncession. Som anförts i avsnittet 8.4. i den allmänna motiveringen skall det ankomma på regeringen att pröva sådana frågor.

Med hänsyn till bl. a. att ansökan om koncession inte medför någon rätt till företräde och även i övrigt har begränsad rättslig betydelse har det inte ansetts nödvändigt att ta in föreskrifter om koncessionsansökningens innehåll och formerna för beredning av koncessionsärenden i lagen. Vissa grundläggande bestämmelser har dock ansetts ha sin plats

i denna. I paragrafens andra stycke har sålunda tagits in en upplysning om till vilken myndighet ansökan om koncession skall ges in. Där finns också en bestämmelse om ansökningsavgift. Avgiften avses främst utgöra ett bidrag till kostnaderna för det administrativa förfarandet. Den skall även kunna tjäna syftet att avhålla från rena okynnesansökningar. Det ankommer på regeringen att bestämma avgiftens storlek. Föreskrifter om ansökans innehåll m. m. kan meddelas av regeringen som verkställighetsföreskrifter.

Förutsättningar för koncession

4 §

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 2 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om förutsättningarna för att koncession skall kunna meddelas. Frågan har behandlats i avsnittet 8.4 i den allmänna motiveringen.

Villkor för koncession

I detta avsnitt, som delvis motsvaras av 3 § första stycket och 4 § första stycket i utredningens förslag, har upptagits bestämmelser om rätten att föreskriva villkor för koncession. Utredningsförslaget innehåller en bestämmelse om att koncession inte befriar koncessionshavaren från skyldighet att iaktta de allmänna bestämmelser, vilka är eller kan bli meddelade för sådan ledning som koncessionen avser. Bestämmelserna innebär, såvitt avser vid tiden för koncessionens meddelande gällande författningsföreskrifter, en erinran om att dessa skall iakttas. I denna del är den föreslagna bestämmelsen obehövlig. Bestämmelsen innebär emellertid också att föreskrifter, som utfärdas efter koncessionsbeslutet, skall bli tillämpliga på ledningen. Enligt min mening är detta en övergångsfråga som bör prövas i samband med att de nya föreskrifterna beslutas. Av dessa skäl har någon motsvarighet till den av utredningen föreslagna bestämmelsen inte upptagits i denna lag.

5 §

I paragrafen, som motsvaras av 3 § första stycket och 4 § första stycket 1 i utredningens förslag, upptas bestämmelser om lednings sträckning och giltighetstid för koncession.

Den ingående prövning med avseende på ledningens inverkan på motstående intressen som avses ske i koncessionsärendet förutsätter att ledningens sträckning är i varje fall i huvudsak bestämd. I paragrafen har därför tagits in en bestämmelse om att koncession skall avse ledning med en i huvudsak bestämd sträckning. Vad som föreskrivs i koncessionsbeslutet om ledningens framdragande skall enligt 11 § ledningsrättslagen lända till efterrättelse vid upplåtelse av ledningsrätt.

I paragrafen föreskrivs vidare att koncession skall meddelas för: ~~vid~~

tid. Denna tid får bestämmas till längst 30 år. I detta avseende avviker paragrafen från utredningens förslag som innebär att tiden, om särskilda skäl föreligger, skall kunna bestämmas till längst 40 år. Enligt min mening är det tillräckligt att sätta gränsen för den längsta tillåtna tiden vid 30 år.

Hur lång koncessionstid som bör medges är en fråga om avvägning mellan det allmännas intresse att kunna ta förutsättningarna för koncessionen under förnyat övervägande och koncessionshavarens behov av att ha trygghet för att gjorda investeringar inte blir onyttiga inom alltför kort tid. Med angivna tidsram blir det möjligt att bestämma koncessionstiden så, att anläggningen hinner avskrivas innan koncessionstiden har löpt ut.

6 §

I denna paragraf, som har viss motsvarighet i 4 § första stycket i utredningsförslaget, anges vilka villkor som skall eller får förenas med koncession.

Enligt paragrafens första stycke skall koncession förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen eller enskild rätt. Som närmare har utvecklats i avsnittet 8.4 i den allmänna motiveringen skall i koncessionsärendet göras en avvägning mellan ledningsintresset och de motstående eller konkurrerande intressen som föreligger i det enskilda fallet. Det är emellertid inte möjligt att i koncessionsärendet göra en detaljreglering av ledningsintresset i förhållande till andra intressen. I enlighet med vad jag har förordat i avsnittet 8.2 i den allmänna motiveringen skall emellertid koncessionerad ledning vara underkastad de inskränkningar i fråga om användande av mark och vatten som föreskrivs i ML, NvL och VL. Som där också har förordats skall vad som föreskrivs i eller med stöd av förordningen om brandfarliga varor gälla även koncessionerad rörledning. Företagets principiella tillåtlighet och de huvudsakliga villkoren för det skall dock prövas i koncessionsärendet.

Vilka villkor som kommer i fråga i det enskilda fallet blir beroende av bl. a. de synpunkter som kommer fram under remissförfarandet vid ärendets beredning. Till viss del torde standardvillkor kunna utformas åtminstone för vissa slag av koncessioner. Vissa generella bestämmelser kan meddelas av regeringen i en verkställighetsförordning. Sådana bestämmelser blir emellertid inte direkt bindande för koncessionshavarna. De villkor som skall gälla i varje särskilt fall bör tas in i koncessionsbeslutet. Regeringen kan vidare föreskriva att beslut om villkor i viss utsträckning får fattas av annan myndighet. Sådana villkor bör dock inte avse frågor som har väsentlig betydelse för koncessionsrättens innehåll.

Enligt paragrafens andra stycke får som villkor för koncession före-

skrivs att staten skall ha rätt att delta i verksamheten eller att koncessionshavaren skall utge särskild avgift till staten eller iakttä annat liknande villkor. Genom en föreskrift om rätt till deltagande kan staten tillförsäkra sig insyn i koncessionerad verksamhet som skall drivas av ett privatägt företag. Möjligheten att ta ut en särskild avgift av koncessionshavaren är avsedd att användas för att tillgodose motstående allmänna intressen, som får träda tillbaka för rörledningsföretaget. En sådan avgift torde i och för sig kunna tas ut redan med stöd av paragrafens första stycke, som ålägger regeringen att uppställa de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen. Det har emellertid ansetts lämpligt att ge en uttrycklig föreskrift om att särskild avgift kan tas ut. En liknande bestämmelse finns i 10 § tredje stycket minerallagen.

Iakttager koncessionshavaren inte villkor som har meddelats med stöd av första stycket i paragrafen, har statens industriverk enligt 20 § första stycket möjlighet att vid vite förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter. För tillämpningen av sistnämnda bestämmelse är det angeläget att koncessionsbestämmelserna utformas på sådant sätt att det klart framgår att visst villkor har meddelats med stöd av 6 § första stycket. Åsidosätter koncessionshavare vid utövning av den koncessionerade verksamheten koncessionsvillkor och detta medför uppenbar fara för allmänt eller enskilt intresse, får industriverket enligt 20 § andra stycket med omedelbar verkan förbjuda verksamhetens fortsatta bedrivande. Vidare kan enligt 15 § koncession återkallas, om villkor för koncession inte iakttas. Återkallelse bör dock komma i fråga endast i kvalificerade fall.

Självfallet har koncessionshavaren inte rätt till ersättning av det allmänna med anledning av de inskränkningar som åläggs honom med stöd av första eller andra stycket i förevarande paragraf.

Paragrafens tredje stycke gör det möjligt att i koncessionen ta in en föreskrift om att ledningen skall vara färdigställd inom viss tid. Bestämmelsen har tillkommit för att förhindra att sökanden skaffar sig koncession endast i syfte att utestänga intresserade utan verklig avsikt att förverkliga anläggningen.

Det har överlämnats till regeringen att bestämma i vad mån föreskrift om tid för färdigställande av ledningen bör meddelas och, om så sker, hur lång denna tid bör vara. Vid bestämmande av sådan tid bör beaktas bl. a. anläggningsarbetenas omfattning.

Har viss tid föreskrivits för färdigställande av en ledning, kan det inträffa att anläggningsarbetena på grund av särskilda förhållanden förhindras eller avsevärt försvåras. I sådana särskilda fall bör koncessionshavaren kunna få förlängning av tidsfristen. Ansökan därom bör göras hos regeringen före utgången av den föreskrivna tiden. I enlighet härmed har upptagits en bestämmelse om förlängning av tid som har föreskrivits för färdigställande av ledning.

Iakttar koncessionshavaren inte tid som har föreskrivits för ledningens färdigställande och har han inte sökt eller fått förlängning av tiden, kan koncessionen enligt 15 § återkallas.

7 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse för det fall att verksamhet, för vilken koncession har meddelats enligt lagen, medför betydande olägenhet som inte förutsågs när koncessionen meddelades. I sådant fall får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk föreskriva villkor som är ägnat att förebygga eller minska olägenheten för framtiden. En liknande bestämmelse finns i 25 § ML.

I överensstämmelse med vad som uttalats i fråga om inskränkning enligt 6 § innebär förslaget att koncessionshavaren inte skall ha någon rätt till ersättning av det allmänna på grund av villkor som föreskrivs enligt denna paragraf.

Transport åt annan

I detta avsnitt, som motsvaras av 5—7 §§ i utredningens förslag, finns bestämmelser om skyldighet för koncessionshavaren att ombesörja transport genom ledningen åt annan.

8 §

I paragrafen, som i huvudsak överensstämmer med 5 § och 6 § första stycket i utredningsförslaget, anges under vilka förutsättningar koncessionshavaren skall vara skyldig att utföra transport genom ledningen åt annan.

Enligt paragrafens första stycke åligger det sålunda koncessionshavaren att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, om det kan ske utan väsentligt förfång för koncessionshavaren. Undantaget för väsentligt förfång avser t. ex. sådana fall där transport åt annan skulle innebära att koncessionshavarens behov av ledningen för egna transporter måste eftersättas eller där den begärda transporten är oförenlig med ledningens ändamål.

Det åligger koncessionshavaren att ombesörja de transporter som sker för annans räkning. Han är alltså skyldig att ställa behövlig personal till förfogande. Bestämmelserna i paragrafen ger omvänt inte den som vill utnyttja ledningen någon rätt att få använda egen personal.

Fråga som rör transportplikt, ersättning för transport eller villkoren härför skall enligt andra stycket i paragrafen prövas av statens industriverk.

Till skillnad från motsvarande bestämmelser i utredningsförslaget upptar paragrafen inte någon bestämmelse om att den myndighet, som skall pröva frågor om transportplikten, därvid skall biträdas av en rådgivande nämnd. Bestämmelser härom kan, om behov av en rådgivande nämnd visar sig föreligga, meddelas av regeringen.

9 §

Denna paragraf, som i huvudsak överensstämmer med 7 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om skyldighet för koncessionshavare att tillhandahålla den myndighet som skall pröva frågor om transportplikten vissa uppgifter.

En förutsättning för att statens industriverk, som handlägger frågor om transportplikt enligt 8 §, skall kunna fullgöra sin uppgift är att verket kan skaffa sig kännedom om de förhållanden, som inverkar på frågans avgörande. Verket har därför ansetts böra berättigas att ta del av alla de handlingar, som koncessionshavaren innehar och som är av betydelse i sammanhanget. I enlighet härmed föreskrivs i paragrafens första stycke att koncessionshavare är skyldig att på anfordran tillhandahålla industriverket de tekniska och ekonomiska uppgifter som behövs för att pröva sådana frågor.

I fråga om uppgiftsskyldigheten skall enligt andra stycket i paragrafen 4—7, 9, 10 och 12 §§ lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden (ändrad senast 1975: 705) tillämpas. Det innebär bl. a. att närmare föreskrifter om uppgiftsskyldighetens omfattning samt om sättet och tiden för dess fullgörande meddelas av industriverket. Verket har därvid möjlighet att förelägga koncessionshavaren att tillhandahålla avtal, handelsböcker, korrespondens och andra handlingar. Koncessionshavaren kan också kallas att inställa sig hos verket. Uppgiftsskyldigheten innebär inte någon skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk natur. Det åligger verket att iaktta att koncessionshavaren inte onödigt betungas vid fullgörandet av uppgiftsskyldigheten. Verkets personal har tystnadsplikt beträffande uppgifter som rör koncessionshavarens drift- eller affärsförhållanden.

Efterkommer koncessionshavaren inte anmaning att lämna uppgift, tillhandahålla handling eller inställa sig, kan verket förelägga honom vite. Vid underlåtenhet att fullgöra sin uppgiftsskyldighet kan vidare koncessionshavare i vissa fall ådömas straff.

Rörledning inom område för trafikled

I detta avsnitt ges särskilda regler för rörledning inom område för allmän väg eller annat trafikledsområde. Reglerna, som motsvarar 10 och 11 §§ i utredningens förslag, har utformats efter mönster av motsvarande bestämmelser i 5 a § ellagen. I förhållande till utredningens förslag innebär reglerna en ytterligare anpassning till ellagens bestämmelser.

10 §

Paragrafen motsvaras delvis av 10 § första stycket i utredningens förslag och överensstämmer i huvudsak med motsvarande bestämmelser i 5 a § 1 mom. och 2 mom. andra stycket ellagen.

I paragrafen ges bestämmelser om skyldighet för koncessionshavare att vid ändring av trafikled vidta sådan ändring i fråga om rörledning som behövs för att ändringen av trafikleden skall kunna genomföras. Paragrafen skiljer sig bl. a. såtillvida från motsvarande bestämmelser i utredningsförslaget att regler ges också för det fall att rörledning dragits fram inom trafikledsområde utan att korsa trafikleden. Som utredningen har anfört torde det i allmänhet inte komma i fråga att lägga rörledningar längs med järnväg, spårväg eller vattentrafikled. Däremot är det utomlands inte ovanligt att rörledningar dras fram längs med vägar.

Paragrafen innehåller bestämmelser endast för det fall att rörledning dragits fram inom område för allmän väg, till farväg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan vattentrafikled, som fanns när ledningen drogs fram. I paragrafen regleras två frågor. Den första frågan avser i vad mån koncessionshavaren i samband med ändring av trafikleden skall vara skyldig att göra ändringar beträffande rörledningen. Den andra frågan gäller vem som skall bekosta de åtgärder som kan behöva vidtas beträffande ledningen.

Enligt paragrafen är koncessionshavaren, liksom en innehavare av starkströmsledning i motsvarande situation, alltid skyldig att vid ändring av trafikleden vidta de åtgärder beträffande ledningen som behövs för att ändringen av trafikleden skall kunna genomföras. Koncessionshavaren är enligt huvudregeln också skyldig att bekosta dessa åtgärder. Bakom denna huvudregel ligger tanken att det har inneburit många fördelar för koncessionshavaren att utnyttja ett befintligt trafikledsområde. Härigenom har han kunnat undvika markintrång på annat håll samtidigt som arbetena med ledningsdragningen underlättats liksom även underhåll och reparationer. För koncessionshavaren har detta ofta kunnat medföra betydande kostnadsbesparingar. Med hänsyn till dessa fördelar har det ansetts rimligt att koncessionshavaren själv får bekosta ledningsändringar som föranleds av att trafikleden ändras. När det gäller korsningar mellan rörledningar och trafikleder är emellertid förhållandet ett annat. I sådana fall är det knappast förenat med några fördelar för koncessionshavaren att ha ledningen framdragen inom trafikledsområdet. Det är därför motiverat att, när rörledning dragits fram så att den korsar en befintlig trafikled, tillämpa en kostnadsfördelning som avviker från prioritetsprincipen. I enlighet härmed föreskrivs i paragrafen skyldighet för den som förvaltar trafikleden att ersätta koncessionshavaren kostnad som denne i samband med ändring av trafikleden haft för åtgärd beträffande ledningen där denna korsar trafikleden.

11 §

Denna paragraf, som motsvarar 11 § i utredningsförslaget och överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 5 a § 3 mom. ellagen, uppftar en bestämmelse om skyldighet för koncessionshavare att ersätta

de ökade kostnader för trafikleds underhåll som kan föranledas av att ledningen har dragits fram inom trafikledsområdet. En förutsättning för koncessionshavarens ersättningsskyldighet enligt paragrafen är att ledningen dragits fram inom ett redan existerande trafikledsområde.

12 §

Paragrafen, som i stort sett överensstämmer med 10 § andra stycket i utredningsförslaget och delvis också med motsvarande bestämmelser i 5 a § 4 mom. ellagen, behandlar frågan om arbete med rörledning inom trafikledsområde.

Bestämmelsen i första stycket gäller arbeten med såväl nyanläggning som ändring och underhåll av ledning inom trafikledsområde.

I fråga om arbete med ledning inom område för allmän väg finns särskilda bestämmelser i 44 § väglagen. En erinran härom har tagits in i paragrafens andra stycke.

Överlåtelse och upphörande av koncession

Avsnittet motsvaras delvis av 3 § andra stycket och 9 § i utredningens förslag. En nyhet i förhållande till utredningsförslaget är att koncessionshavare getts möjlighet att avstå från koncessionen.

13 §

Enligt paragrafen, som motsvarar 3 § andra stycket i utredningens förslag, får koncession inte överlåtas utan medgivande av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av statens industriverk.

14 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, innehåller en bestämmelse om avstående från koncession. Bestämmelsen har utformats efter förebild av motsvarande bestämmelse i 12 § första stycket minerallagen.

15 §

I paragrafen, som i huvudsak överensstämmer med 9 § första stycket i utredningsförslaget, ges bestämmelser om återkallelse av koncession. Med säkerhetsbestämmelser för ledningens drift avses i paragrafen de bestämmelser som har meddelats i eller med stöd av förordningen om brandfarliga varor.

Borttagande av ledning, återställning m. m.

I detta avsnitt, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, finns bestämmelser bl. a. om borttagande av ledning och andra återställningsåtgärder vid upphörande av koncession eller olovligt framdragande av ledning. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 8.6 i den allmänna motiveringen.

16 §

I paragrafen regleras frågan om skyldighet att vidta åtgärder för återställning när koncession upphör.

Enligt paragrafens första stycke är den som senast har innehaft koncessionen skyldig att ta bort ledningen och vidta annan åtgärd för återställning, om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt. Det behövs således en prövning av behovet av återställningsåtgärder i varje särskilt fall. Som anförts i avsnittet 8.6 i den allmänna motiveringen skall skyldighet att vidta återställningsåtgärder föreligga endast om detta är påkallat för att tillgodose ett allmänt eller enskilt intresse av någon betydelse.

Frågan om skyldighet att vidta återställningsåtgärder skall enligt andra stycket i paragrafen prövas av regeringen, som dock kan överlämna till statens industriverk att pröva sådan fråga. Koncessionen kan upphöra genom att den enligt 5 § fastställda koncessionstiden löper ut, genom anmälan enligt 14 § eller genom återkallelse enligt 15 §. I de två sistnämnda fallen kan frågan om skyldighet att vidta återställningsåtgärder prövas i anslutning till att anmälan görs resp. att frågan om återkallelse prövas. Endast för det fall att koncessionstiden löper ut krävs att frågan om återställningsåtgärder prövas som särskilt ärende.

Bestämmelsen i paragrafens tredje stycke ger regeringen resp. statens industriverk möjlighet att förelägga förutvarande koncessionshavaren vite om denne inte vidtar de återställningsåtgärder som har ålagts honom.

17 §

I paragrafen ges bestämmelser om återställningsåtgärder för det fall att någon utan koncession framdragit koncessionspliktig ledning.

18 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om ianspråktagande av annans mark för vidtagande av återställningsåtgärder. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 8.6 i den allmänna motiveringen.

Tillsyn, handräckning, ansvar m. m.

I avsnittet, som i stort sett saknar motsvarighet i utredningens förslag, har tagits upp bestämmelser om tillsyn, vissa sanktioner, handräckning och tystnadsplikt. Bestämmelserna har i stor utsträckning utformats efter mönster av motsvarande bestämmelser i minerallagen.

19 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om tillsyn över verksamhet som omfattas av rörledningslagen. Bestämmelserna har utformats efter mönster av 40 § minerallagen.

Enligt paragrafens första stycke åligger det statens industriverk att utöva tillsyn över efterlevnaden av vad som i eller med stöd av rörledningslagen föreskrivs om framdragande eller begagnande av rörledning eller om vidtagande av återställningsåtgärder.

Genom bestämmelsen i första meningen i paragrafens andra stycke åläggs koncessionshavaren skyldighet att lämna industriverket de uppgifter som verket behöver för tillsynen. Om därvid uppsåtlig eller av grov oaktsamhet oriktig uppgift lämnas kan enligt 22 § andra stycket straffansvar inträda. Genom andra meningen i förevarande stycke ges industriverket befogenhet att som ett led i tillsynen meddela föreskrifter i ett enskilt fall för att trygga efterlevnaden av vad som i eller med stöd av rörledningslagen föreskrivs om framdragande eller begagnande av rörledning eller om vidtagande av återställningsåtgärder. Sådana föreskrifter får givetvis inte gå utanför den ram som följer av lagens bestämmelser och de villkor som uppställts i koncessionsbeslutet.

Om koncessionshavaren inte efterkommer vad som föreskrivs eller begärs med stöd av paragrafens andra stycke, kan industriverket, som framgår av 20 § första stycket, vid vite förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

I paragrafens tredje stycke finns bestämmelser om bl. a. tillträde till anläggning.

20 §

Paragrafen, som har utformats efter mönster av motsvarande bestämmelser i 43 § minerallagen, innehåller bestämmelser bl. a. om vitesföreläggande och förbud i vissa fall.

21 §

Paragrafen, som utformats efter förebild av 42 § andra och tredje styckena minerallagen, innehåller bestämmelser om handräckning för det fall att förbud som har meddelats enligt 20 § åsidosätts.

22 §

I paragrafen, vars första stycke motsvaras av 18 § i utredningens förslag, ges bestämmelser om ansvar. Andra stycket i paragrafen, som har föranletts av de nya bestämmelserna om tillsyn, har utformats efter förebild av 44 § andra stycket minerallagen.

23 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om tystnadsplikt bl. a. för den som deltagit i tillsyn enligt lagen. Bestämmelsen har utformats efter förebild av motsvarande bestämmelse i 45 § minerallagen.

Fullföljd av talan

24 §

I paragrafen ges bestämmelser om fullföljd av talan mot beslut som fattats enligt rörledningslagen. Vid bestämmelsernas utformning har eftersträvat att frågor av övervägande rättslig karaktär skall prövas av domstol.

10.2 Förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen

2 §

I enlighet med vad som har förordats i avsnittet 8.2 i den allmänna motiveringen skall beslut i koncessionsärende enligt rörledningslagen vara bindande vid prövning enligt ML. Bestämmelse härom har tagits in i andra stycket av denna paragraf.

6 §

I paragrafen har intagits en bestämmelse om att bestämmelserna i första och andra styckena i paragrafen inte skall gälla rörledning, vars framdragande eller begagnande prövats enligt rörledningslagen. Det innebär att förbud inte kan meddelas med stöd av paragrafen mot rörledning för vilken koncession har meddelats enligt rörledningslagen.

9 §

I ett tillägg till andra stycket i paragrafen har föreskrivits att ansökan om tillstånd enligt ML beträffande koncessionspliktig rörledning inte får tas upp av koncessionsnämnden för miljöskydd, innan prövning enligt rörledningslagen har skett.

10.3 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen

2 kap. 40 §

Som har förordats i avsnittet 8.2 i den allmänna motiveringen skall vid prövning enligt VL av rörledning för vilken koncession har meddelats enligt rörledningslagen tillämpas en begränsad tillåtlighetsbedömning. Bestämmelsen i denna paragrafs första stycke innebär att i fråga om sådan rörledning någon prövning enligt 2 kap. 3 § första stycket VL av ledningsföretagets ekonomiska tillåtlighet inte skall ske. Orden "vare sig statens eller enskild" har såsom överflödiga utgått.

10.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

I enlighet med vad jag har förordat i avsnittet 8.1. i den allmänna motiveringen skall lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar göras tillämplig också på rörledning som är koncessions-

pliktig enligt rörledningslagen. I konsekvens härmed har lagens rubrik ändrats till "lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m. m."

1 §

I paragrafen finns en allmän beskrivning av de anläggningar som omfattas av lagen. Beskrivningen har ändrats så att den täcker även sådana rörledningar som enligt 2 § 5) skall omfattas av lagen.

2 §

Genom tillägg av en ny punkt, punkt 5, har angivits att med anläggning i lagens mening avses också rörledning för vilken krävs koncession enligt rörledningslagen.

9 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser bl. a. om krigsskydds nämndens sammansättning, har upphävts. Bestämmelser av detta slag behöver inte upptas i lagen utan kan meddelas av regeringen.

12 §

Genom ett tillägg till paragrafens andra stycke har föreskrivits att ärende om koncession enligt rörledningslagen inte får avgöras förrän krigsskydds nämnden har yttrat sig.

14 §

I paragrafen finns en bestämmelse som avser att göra det möjligt att tvångsvis ta i anspråk annans mark eller vattenbyggnad i fall då detta behövs för skyddsåtgärd enligt lagen. Bestämmelsen är numera obehövlig och har därför utgå. I 2 kap. 6 § ExL finns sålunda en regel om expropriation bl. a. för ändamål av särskild betydelse för totalförsvaret. Denna regel gör det möjligt att tillgodose här föreliggande skyddsbehov.

11 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om vissa rörledningar,
2. lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
3. lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
4. lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

12 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1
Utredningens förslag

1 Förslag till

Lag om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Rörledning för transport av petroleum, produkt därav eller naturgas får, om längden överstiger 20 kilometer, framdragas eller begagnas endast efter tillstånd (*koncession*) av Konungen. Koncession fordras dock ej för ledning som nyttjas uteslutande för kommunal distribution eller distribution inom hamn- eller industriområde.

Konungen får beträffande viss ledning medge undantag från tillståndsplikten.

2 § Koncession får meddelas, om ledningen är lämplig från allmän synpunkt och om den som söker koncessionen kan antagas vara i stånd att uppfylla med koncessionen förenade villkor.

3 § Koncession meddelas för viss tid ej överstigande 30 år, eller, om särskilda skäl föranleder därtill, längst 40 år.

Koncession får ej överlåtas utan medgivande av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

4 § Vid meddelande av koncession skall föreskrift lämnas om

1. ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning,
2. de särskilda villkor som skall gälla för ledningens utförande,
3. den tid inom vilken ledningen skall vara färdigställd,
4. de villkor i övrigt som finnes behövliga.

Koncession befriar ej koncessionshavare från skyldighet att iakttaga de allmänna bestämmelser, vilka är eller kan bli meddelade för sådan ledning som koncessionen avser.

5 § Koncessionshavare är skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, i den mån transporten är förenlig med ledningens ändamål och kan ske utan att koncessionshavarens eget behov av ledningen eftersättes.

6 § Fråga om förpliktelse som avses i 5 § prövas av myndighet som Konungen bestämmer.

Vid handläggningen av sådant ärende skall myndigheten biträdas av en nämnd bestående av fem av Konungen för viss tid förordnade ledamöter (oljeledningsnämnden).

7 § Koncessionshavare är skyldig att på anfordran tillhandahålla myndighet som avses i 6 § de uppgifter av teknisk eller ekonomisk art som behövs för bedömning av fråga om förpliktelse enligt 5 §.

Om uppgiftsskyldigheten skall vad som sägs i 3—7, 9—13 och 15 §§ lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden äga motsvarande tillämpning.

8 § Framstår som sannolikt att koncession kommer att meddelas och är det angeläget att förrättning enligt ledningsrättslagen (197 :) snarast inledes, får Konungen på begäran av sökanden genom särskilt beslut medge att sådan förrättning får påbörjas utan hinder av att beslut om koncession ännu ej föreligger. I medgivandet anges ledningens huvudsakliga sträckning och omfattning samt de övriga villkor som finnes påkallade.

9 § Asidosätter koncessionshavare i väsentlig mån föreskrift, som givits vid meddelande av koncessionen, eller för ledningens drift gällande säkerhetsbestämmelse eller uppfyller han ej förpliktelse, som eljest åligger honom enligt denna lag, kan koncessionen helt eller delvis återkallas. Detsamma gäller, om koncessionshavaren under tre år i följd ej haft ledningen i bruk.

Fråga om återkallelse prövas av myndighet som Konungen bestämmer. Mot beslutet om återkallelse föres talan hos kammarrätten genom besvär.

10 § Erfordras i samband med ändring av allmän väg, till farväg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan vattentrafikled (trafikled), att åtgärd vidtages beträffande ledning, där den korsar trafikleden, är koncessionshavaren skyldig vidtaga åtgärden. Kostnaden härför, liksom för annan av trafikledsändringen föranledd åtgärd beträffande ledningen, skall ersättas av den under vars förvaltning trafikleden står.

Kan arbete med ledning inom område för annan trafikled än allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medföra större ingrepp i trafikleden, skall, innan arbetet igångsättes, anmälan härom göras hos den som förvaltar trafikleden. Denne meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag eller annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Påkallas på grund av inträffad skada skyndsamt reparation av ledningen och skulle dröjsmål med arbetets igångsättande vålla avsevärd olägenhet, får arbetet påbörjas utan att anmälan gjorts. Koncessionshavaren skall dock snarast underrätta den som förvaltar trafikleden om arbetet. Kostnaderna för arbetet åvilar koncessionshavaren, om ej annat följer av första stycket.

I fråga om arbete med ledning inom område för allmän väg finns föreskrifter i 44 § väglagen (1971: 948).

11 § Föranleder ledning som dragits fram inom område för trafikled ökade kostnader för trafikledens underhåll, skall koncessionshavaren ersätta kostnadsökningen.

12 § För skada i följd av ledningens drift på annat än vara som transporterats genom ledningen är koncessionshavaren ansvarig även om han ej är vållande till skadan.

Första stycket gäller ej skada som är en direkt följd av krigshandling

eller liknande handling under väpnad konflikt, inbördeskrig eller uppror eller som orsakats av allvarlig naturkatastrof av osedvanlig art.

Ersättning skall bestämmas efter allmänna skadeståndsrättsliga grunder.

Jämkning av skadestånd i anledning av medvållande på den skadelidandes sida får äga rum endast om medverkan till skadan skett uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet.

13 § Är två eller flera koncessionshavare ansvariga för samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet.

Mellan koncessionshavarna inbördes fördelas ansvarigheten efter vad som är skäligt med hänsyn till varje lednings andel i skadans uppkomst och övriga omständigheter.

14 § Vad i 12 och 13 §§ sägs gäller även den som utan att ha erhållit koncession begagnar ledning för vilken fordras sådan.

15 § Anspråk på ersättning för skada till följd av lednings drift får ej göras gällande mot annan än den som enligt 12 eller 14 § är ansvarig för skadan.

16 § Den som i anledning av skada som i 12 § sägs vill rikta ersättningsanspråk mot den som enligt 12 eller 14 § är för skadan ansvarig skall, vid äventyr av talans förlust, anmäla sitt anspråk hos denne inom tre år från den dag, då han fick eller med iakttagande av skälig aktsamhet bort få kännedom om att han lidit skada som medför rätt till ersättning enligt denna lag och om den för skadan ansvarige. Talan om ersättning skall väckas inom tio år från den dag skadan inträffade.

17 § Ersättning som någon utgivit på grund av bestämmelserna i 12—14 §§ får han kräva åter av den som uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet orsakat skadan. I övrigt äger han icke av annan kräva åter vad han utgivit enligt denna lag i vidare mån än vad som följer av 13 § andra stycket.

18 § Den som begagnar ledning utan att inneha koncession, där sådan fordras, eller bryter mot föreskrift som givits vid meddelande av koncessionen straffas med böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

19 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den

2 Förslag till

Lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)

Härigenom förordnas att 1 § miljöskyddslagen (1969: 387) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §

Denna lag ————— helt tillfällig.

Lagen är icke tillämplig på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen (1971: 1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten eller på störning i radiomottagningsapparat. Ej heller är lagen tillämplig i fråga om joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning, varom särskilda bestämmelser gäller.

Lagen är icke tillämplig på transport i rörledningar för vilka koncession meddelats enligt lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m. eller på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen (1971: 1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten eller på störning i radiomottagningsapparat. Ej heller är lagen tillämplig i fråga om joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning, varom särskilda bestämmelser gäller.

Åtgärd eller ————— miljöfarlig verksamhet.

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till

Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom förordnas, att 19 och 20 §§ naturvårdslagen (1964: 822) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §

Finnes anledning ————— länsstyrelsens tillstånd.

I samband ————— eller motverkas.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag

(Nuvarande lydelse)

vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

(Föreslagen lydelse)

vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen eller för vars utförande meddelats koncession enligt lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m.

20 §

Kan arbetsföretag — — — — — med länsstyrelsen.

Beträffande arbetsföretag — — — — — på landskapsbilden.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag, vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag, vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen eller för vars utförande meddelats koncession enligt lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m.

Denna lag träder i kraft den

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Härigenom förordnas att 2 och 9 §§ lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 §

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk — — — tjugofemtusen kilovoltampère;

2) anläggning för — — — — — miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare; samt

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genom-

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare;

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genom-

Nuvarande lydelse

gångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère.

Föreslagen lydelse

gångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère; samt

5) sådan rörledning för transport av petroleum, produkt därav eller naturgas, å vilken lagen (197 :) om vissa rörledningar för petroleum, naturgas m. m. är tillämplig.

9 §

Krigsskyddsnämnden består — — — — — en suppleant.

Vid handläggning av ärende som avses i 2 § 5) skall i stället för representanterna för vattenfallsverket och för kommunala och enskilda kraftföretag ingå en representant för kommerskollegium och en för företag inom petroleumindustrin.

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militära ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militära ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag eller företag inom petroleumindustrin utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Nämnden äger — — — — — enkel beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den

Bilaga 2
De remitterade förslagen

1 Förslag till

Lag om vissa rörledningar

Härigenom föreskrives följande.

Koncessionsplikt

1 § Rörledning för transport av råolja, naturgas eller produkt av råolja eller naturgas eller av annan vätska eller gas som är ägnad att användas som bränsle får ej utan särskilt tillstånd (koncession) framdragas eller begagnas.

Koncession kräves icke för ledning som

1. har eller avses få en längd av högst 20 kilometer,
 2. huvudsakligen skall nyttjas för tillgodoseende av enskilda hushålls behov eller
 3. uteslutande skall nyttjas inom hamn- eller industriområde.
- Regeringen får i visst fall medge undantag från koncessionsplikt.

2 § I ledning ingår för driften erforderliga tillbehör och anordningar.

3 § Fråga om koncession prövas av regeringen.

Ansökan om koncession ges in till statens industriverk. Den som söker koncession skall erlagga ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver.

Förutsättningar för koncession

4 § Koncession får meddelas endast om det från allmän synpunkt är lämpligt att ledningen framdrages och begagnas och sökanden finnes lämplig att utöva verksamhet som avses med koncessionen.

Villkor för koncession

5 § Koncession skall avse ledning med en i huvudsak bestämd sträckning och gälla viss tid. Giltighetstiden får bestämmas till längst 30 år.

6 § Koncession skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen eller enskild rätt.

Som villkor för koncession får föreskrivas att staten skall ha rätt att delta i verksamheten eller att koncessionshavaren skall utge särskild avgift till staten eller iakttaga annat liknande villkor.

Vidare får som villkor för koncession föreskrivas att ledningen skall vara färdigställd inom viss tid. Regeringen kan förlänga föreskriven tid, om särskilda skäl föreligger. Ansökan härom skall göras före utgången av den föreskrivna tiden.

7 § Uppkommer genom verksamhet för vilken koncession har meddelats enligt denna lag betydande olägenhet som icke förutsågs när kon-

cessionen meddelades, får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk föreskriva villkor som är ägnat att förebygga eller minska olägenheten för framtiden.

Transport åt annan

8 § Koncessionshavare är skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, om det kan ske utan väsentligt förfång för koncessionshavaren.

Fråga om skyldighet enligt första stycket prövas av statens industriverk.

9 § Koncessionshavare är skyldig att på anfordran tillhandahålla statens industriverk de tekniska och ekonomiska uppgifter som behövs för prövning av fråga som avses i 8 §.

I fråga om denna uppgiftsskyldighet skall 4—7, 9, 10 och 12 §§ lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden tillämpas.

Rörledning inom område för trafikled

10 § Har ledning framdragits inom område för befintlig allmän väg, till farväg nyttjad enskild väg, järnväg, spårväg eller kanal eller annan vattentrafikled (trafikled), är koncessionshavaren skyldig att vid ändring av trafikleden vidtaga och bekosta de åtgärder beträffande ledningen som behövs för att ändringen av trafikleden skall kunna genomföras. Har sådan åtgärd vidtagits där ledningen korsar trafikleden, skall dock den som förvaltar trafikleden ersätta koncessionshavaren kostnaden för åtgärden.

11 § Föranleder ledning som har framdragits inom område för befintlig trafikled ökade kostnader för trafikledens underhåll, skall koncessionshavaren ersätta kostnadsökningen.

12 § Kan arbete med ledning inom område för annan trafikled än allmän väg inverka på trafiksäkerheten eller medföra ingrepp i trafikleden, skall, innan arbetet igångsättes, anmälan härom göras hos den som förvaltar trafikleden. Denne meddelar de föreskrifter om arbetets bedrivande och om rätt till upplag eller annan anordning som, utöver vad som är särskilt föreskrivet, behövs med hänsyn till trafikledens bestånd, drift eller brukande. Påkallas på grund av inträffad skada skyndsam reparation av ledningen och skulle dröjsmål vålla avsevärd olägenhet, får arbetet påbörjas utan att anmälan har gjorts. Koncessionshavaren skall dock snarast underrätta den som förvaltar trafikleden om arbetet. Kostnaderna för arbetet åvilar koncessionshavaren.

I fråga om arbete med ledning inom område för allmän väg finns bestämmelser i 44 § väglagen (1971: 948).

Överlåtelse och upphörande av koncession

13 § Koncession får ej överlätas utan medgivande av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av statens industriverk.

14 § Anmäler koncessionshavaren till regeringen att han vill frånträda sin rätt, upphör denna sex månader efter det att anmäningen kom in, om ej annat följer av koncessionen.

15 § Åsidosätter koncessionshavare för koncessionen gällande villkor eller för ledningens drift gällande säkerhetsbestämmelse eller uppfyller han ej förpliktelse som åvilar honom enligt denna lag, får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk återkalla koncessionen. Detsamma gäller om koncessionshavare under tre år i följd ej har haft ledningen i bruk.

Borttagande av ledning, återställning m. m.

16 § Upphör koncession att gälla, är den som senast har innehaft koncessionen skyldig att taga bort ledningen och vidtaga andra åtgärder för återställning, om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt.

Frågan om skyldighet att vidtaga sådana återställningsåtgärder skall prövas av regeringen i samband med att koncessionen upphör. Regeringen får överlämna till statens industriverk att pröva sådan fråga.

Iakttag den som har innehaft koncessionen icke vad som har ålagts honom, får myndighet som avses i andra stycket vid vite förelägga honom att fullgöra sina åligganden. Vitesföreläggande skall delges.

17 § Har någon framdragit ledning utan att inneha koncession, där sådan kräves, får statens industriverk förelägga honom att taga bort ledningen och vidtaga andra åtgärder för återställning, om detta är påkallat från allmän eller enskild synpunkt.

Föreläggandet får förenas med vite. Vitesföreläggande skall delges.

18 § Kräves för vidtagande av återställningsåtgärder enligt 16 eller 17 § att annans mark tages i anspråk, får statens industriverk besluta att tillträde till marken skall lämnas under viss tid.

Återställningsåtgärderna skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får uppföras och väg byggas endast om markens ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtyckt därtill eller statens industriverk lämnat tillstånd till åtgärden. Tillstånd till sådan åtgärd får lämnas endast om åtgärden är oundgängligen nödvändig för att återställningsåtgärder skall kunna vidtagas.

Föranleder återställningsåtgärderna skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Tillsyn, handräckning, ansvar m. m.

19 § Statens industriverk utövar tillsyn över efterlevnaden av vad som i eller med stöd av denna lag föreskrives om framdragande eller begagnande av rörledning eller om vidtagande av återställningsåtgärder.

Koncessionshavare skall på anfordran lämna industriverket de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen. Industriverket får för visst fall meddela bestämmelser för att trygga efterlevnaden av vad som i eller med stöd av denna lag föreskrives i fråga om framdragande eller begagnande av rörledning eller om vidtagande av återställningsåtgärder.

Den som har att utöva tillsyn äger tillträde till anläggning, där verksamhet som omfattas av denna lag bedrivs, och får göra sig underrättad om förhållande av betydelse för tillämpningen av föreskrift eller villkor för verksamheten.

20 § Uppfyller koncessionshavare icke villkor som har meddelats med stöd av 6 § första stycket eller 7 § eller efterkommer han icke vad som föreskrives eller begäres med stöd av 19 § andra eller tredje stycket, får statens industriverk vid vite förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter. Vitesföreläggande skall delges.

Bedrives verksamhet på sådant sätt att uppenbar fara för allmänt eller enskilt intresse uppkommer, får statens industriverk förbjuda verksamhetens fortsatta bedrivande. Sådant förbud länder omedelbart till efterrättelse.

21 § Åsidosättes förbud som statens industriverk har meddelat enligt 20 § andra stycket, får överexekutor på ansökan av industriverket meddela handräckning för att åstadkomma rättelse.

I fråga om åtgärd av överexekutor enligt första stycket skall reglerna om handräckning i 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1) tillämpas.

22 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet framdrager eller begagnar ledning utan att inneha koncession, där sådan kräves, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Till samma påföljd dömes också den som vid fullgörande av uppgiftsskyldighet, som är förbunden med koncession eller som avses i 19 § andra stycket, lämnar oriktig uppgift, om detta sker uppsåtligen eller av grov oaktsamhet.

23 § Den som har deltagit i tillsyn enligt denna lag eller på annat sätt tagit befattning med ärende som avses i lagen får ej obehörigen röja eller nyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande som han därvid fått kunskap om.

Fullföljd av talan

24 § Mot beslut av statens industriverk i fråga som avses i 16 eller 17 § eller 18 § första stycket föres talan hos regeringen genom besvär. Mot beslut av industriverket i annan fråga som verket enligt denna lag har att pröva föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1978.

Lagen skall icke tillämpas på ledning som har framdragits före lagens ikraftträdande.

2 Förslag till

Lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)

Härigenom föreskrives att 2, 6 och 9 §§ miljöskyddslagen (1969: 387)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

2 §²

Utöver bestämmelserna i denna lag gäller om miljöfarlig verksamhet vad som föreskrives i hälsovårds-, byggnads- och naturvårdslagstiftning

¹ Lagen omtryckt 1972: 782.

² Senaste lydelse 1975: 461.

Nuvarande lydelse

eller i annan lagstiftning. I fråga om viss miljöfarlig verksamhet gäller särskilda bestämmelser enligt lagen (1971: 850) med anledning av gränsöverskenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland.

Har regeringen enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) prövat frågan om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet, är beslutet bindande vid prövning enligt denna lag.

I fråga om byggande i vatten för att motverka vattenförorening och om ianspråktagande av mark för ledning eller annan anläggning för avloppsvatten finns bestämmelser i vattenlagen.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer äger meddela särskilda bestämmelser till förebyggande av vattenförorening genom fast avfall.

Föreslagen lydelse

Har regeringen enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) prövat frågan om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet *eller enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar prövat frågan om framdragande eller begagnande av sådan ledning*, är beslutet bindande vid prövning enligt denna lag.

I fråga om byggande i vatten för att motverka vattenförorening och om ianspråktagande av mark för ledning eller annan anläggning för avloppsvatten finns bestämmelser i vattenlagen (1918: 523).

6 §³

Kan miljöfarlig verksamhet befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse, även om försiktighetsmått som avses i 5 § iakttages, får verksamheten utövas endast om särskilda skäl föreligger.

Innebär den befarade olägenheten att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer eller att liknande allmänt intresse skadas avsevärt, får verksamheten ej utövas. Regeringen kan dock lämna tillstånd enligt denna lag, om verksamheten är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller ej verksamhet, vars tillkomst eller lokalisering prövats enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385). Första stycket eller andra stycket första punkten hindrar ej att sådan flygplats, väg eller järnväg, vars anläggande prövas i särskild ordning, användes för avsett ändamål.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller ej verksamhet, vars tillkomst eller lokalisering prövats enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385), *eller rörledning, vars framdragande eller begagnande prövats enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar*. Första stycket eller andra stycket första punkten hindrar ej att sådan flygplats, väg eller järnväg, vars anläggande prövas i särskild ordning, användes för avsett ändamål.

9 §⁴

Koncessionsnämnden för miljöskydd kan på ansökan av den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet lämna tillstånd till verksamheten efter prövning enligt denna lag.

³ Senaste lydelse 1975: 461.

⁴ Senaste lydelse 1975: 461.

Nuvarande lydelse

Skall *frågan* om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) prövas av regeringen, får ansökan ej upptagas av koncessionsnämnden, innan sådan prövning skett.

Föreslagen lydelse

Skall *fråga* om tillkomst eller lokalisering av viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) *eller om framdragande eller begagnande av rörledning enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar* prövas av regeringen, får ansökan ej upptagas av koncessionsnämnden, innan sådan prövning skett.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1978.

3 Förslag till**Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)**

Härigenom föreskrives att 2 kap. 40 § vattenlagen (1918: 523) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vad i denna lag finnes stadgat om byggande i vatten skall jämväl äga tillämpning i fråga om uppförande av bro eller annat byggande i vatten för allmän väg eller för järnväg, *vare sig statens eller enskild*, till vars anläggande regeringen lämnat tillstånd; *dock utgöre bestämmelserna i 3 § första stycket icke hinder för företag, som nu nämnts.*

*Föreslagen lydelse***2 kap.****40 §¹**

Vad i denna lag finnes stadgat om byggande i vatten skall jämväl äga tillämpning i fråga om uppförande av bro eller annat byggande i vatten för allmän väg. *Detsamma skall gälla i fråga om byggande i vatten för rörledning eller järnväg, till vars framdragande eller anläggande regeringen lämnat tillstånd. Bestämmelserna i 3 § första stycket utgöre dock icke hinder för företag, som nu nämnts.*

Har regeringen för att tillgodose allmänt behov av vatten eller för annat i 38 § ej omnämnt allmänt ändamål prövat nödigt, att vatten ur sjö eller vattendrag ledes bort för att annorstädes nyttjas, gälle i fråga om dylikt företag vad i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1978.

¹ Senaste lydelse 1976: 998.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar¹

dels att 9 och 14 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 4, 17 och 20 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att rubriken till lagen samt 1, 2 och 12 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Föreslagen lydelse

Lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar *m. m.*

1 §

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för *kraftförsörjningen* i riket skola ifråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för *energiförsörjningen* i riket skola ifråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

2 §²

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare; *samt*

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère.

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst tvåhundra kilovolt mellan två ledare;

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst sjuttio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tjugofemtusen kilovoltampère; *samt*

¹ Senaste lydelse av

4 § 1944: 542.

9 § 1944: 542.

17 § 1971: 577.

² Senaste lydelse 1970: 907.

Nuvarande lydelse

Mål om tillstånd enligt vattenlagen till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning må ej avgöras med mindre krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger.

Vad i första stycket är stadgat gäller ock ärende angående tillstånd enligt 2 § lagen *den 27 juni 1902*, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, till utförande av elektrisk ledning som under 2 § 3) i denna lag sägs.

Föreslagen lydelse

5) rörledning för vilken kräves koncession enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar.

12 §

Mål om tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning må ej avgöras med mindre krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger.

Vad i första stycket är stadgat gäller ock ärende angående tillstånd enligt 2 § lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, till utförande av elektrisk ledning som under 2 § 3) i denna lag sägs samt ärende angående koncession enligt lagen (1978: 000) om vissa rörledningar.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1978.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1977-12-29

Närvarande: justitierådet Hesser, regeringsrådet Hamdahl, justitierådet Höglund, justitierådet Hessler.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 10 november 1977 har regeringen på hemställan av statsrådet Johansson beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om vissa rörledningar,
2. lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
3. lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
4. lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Per Nyqvist.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om vissa rörledningar

4—6 §§

Enligt de remitterade förslagen skall koncessionsprövning enligt rörledningslagen vara bindande vid prövning enligt miljöskyddslagen. Vidare avses att en faktisk samordning med naturvårdslagen skall äga rum, så att ledningens framdragande i en huvudsakligen bestämd sträckning enligt koncessionsbeslutet inte skall kunna hindras genom att länsstyrelse sedermera beslutar föreläggande enligt naturvårdslagen eller vägrar tillstånd som behövs på grund av lagen eller förordnande som meddelats med stöd av denna. I sistnämnda hänseende uttalar föredraganden, att det får förutsättas att länsstyrelsen i sitt yttrande till regeringen i koncessionsärendet inte bara har uppmärksammat att planerad rörledning kan komma att beröra mark som ingår i naturreservat eller naturvårdsområde utan även har tagit ställning till huruvida undantag från gällande föreskrifter kan medges för att möjliggöra ledningens framdragande.

Mot denna bakgrund erfordras att regeringen i koncessionsärendet gör en prövning av det tilltänkta företags förenlighet med miljöskyddslagens krav och de intressen som skyddas genom naturvårdslagen och förordnanden som meddelats med stöd av denna.

Föredraganden har i den allmänna motiveringen erinrat om att utredningen angående oljeledningarna inte ansett möjligt att ge några närmare riktlinjer för prövningen i vad avser ledningens inverkan på natur- eller miljövården. Vissa uttalanden om de allmänna riktlinjer som bör iakttas synes dock kunna göras.

Med hänsyn till koncessionsprövningens bindande verkan vid prövning enligt miljöskyddslagen bör sålunda vid koncessionsprövningen beaktas den allmänna tillåtlighetsregeln i 4 § miljöskyddslagen, att för miljöfarlig verksamhet skall väljas sådan plats att ändamålet kan vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskäligen kostnad. Vidare bör beaktas bestämmelsen i 6 § första stycket, att miljöfarlig verksamhet som kan befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse, även om försiktighetsmått som avses i 5 § iakttages, får utövas endast om särskilda skäl föreligger, liksom bestämmelsen i 6 § andra stycket om att verksamheten i vissa fall inte alls får utövas, med möjlighet dock för regeringen att lämna tillstånd om verksamheten är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Om koncession meddelas, bör vid koncessionsvillkorens bestämmande beaktas de i 5 § miljöskyddslagen angivna principerna.

Vid koncessionsprövningen bör även tagas hänsyn till naturvårdslagens regler. Särskilt vid bestämmande av ledningens sträckning måste tillses att ingrepp i strid mot förordnande enligt 7 eller 19 § naturvårdslagen inte företas utan tvingande skäl.

9 §

För att möjliggöra utredning hos statens industriverk i ärende om transportplikt för koncessionshavare åläggs denne i förevarande paragraf skyldighet att tillhandahålla verket vissa uppgifter. I fråga om det närmare innehållet i uppgiftsskyldigheten, tvångsmedel m. m. hänvisas till bestämmelser i lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

Sistnämnda lag har till ändamål att skapa underlag för en övervakning av näringslivet i vissa hänseenden. Uppgiftsskyldigheten enligt förevarande paragraf är däremot att betrakta som ett led i ett administrativt förfarande, vilket avser att slita en tvist mellan koncessionshavaren och annan som har eller gör gällande rätt till transport genom ledningen. Paragrafen reglerar endast förfarandet i första instans. Enligt 24 § i det remitterade förslaget skall talan mot industriverkets beslut i sakfrågan föras hos kammarrätt. Beträffande förfarandet i kammarrätt och i regeringsrätten gäller bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen. På grund av hänvisning i sistnämnda lag blir bl. a. rättegångsbalkens regler om editionsplikt tillämpliga. Förvaltningsprocesslagens och rättegångsbalkens regler om skyldighet att medverka i utredningen gäller båda parterna i ett mål. Även om behovet att föreskriva uppgifts-

skyldighet för koncessionshavarens motpart i ärendet hos industriverket måhända inte är särskilt framträdande, synes det lämpligt att låta uppgiftsskyldigheten avse båda parter även hos industriverket. I paragrafens första stycket bör därför stadgas, att koncessionshavaren och den som påkallat transport är skyldiga att på anfordran tillhålla statens industriverk de tekniska och ekonomiska uppgifter som behövs för prövning av fråga som avses i 8 §.

Med hänsyn till vad som förut anförts om att 9 § rörledningslagen har karaktär av förfaranderegler bör den i paragrafens andra stycke intagna hänvisningen till 10 § lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden utgå. Hänvisningen till 9 § sistnämnda lag synes överflödigt på grund av innehållet i 23 § rörledningslagen och bör likaledes utgå.

12 §

I 10 § regleras det fall, att ledning framdragits inom område för trafikled och att trafikleden sedermera skall ändras. Det stadgas, att koncessionshavaren då är skyldig att vidtaga och bekosta åtgärder beträffande ledningen, som behövs för att trafikledsändringen skall kunna ske. Bestämmelsen gäller, liksom motsvarande bestämmelse i 5 a § 1 mom. ellagen, endast det fall, då trafikleden fanns — var "befintlig" — när ledningen drogs fram; fråga är sålunda, såsom framhålls i motiven, om att här (och även i 11 §) statuera en prioritetsprincip till förmån för trafikleden. Det är endast i det fallet som det ansetts motiverat att ålägga koncessionshavaren att vidtaga och bekosta åtgärder som skall möjliggöra en ändring av trafikleden. Tanken är att man vid ledningens framdragande kunnat dra nytta av att trafikleden fanns. Undantag i fråga om kostnadsansvaret görs för det fall, att åtgärd beträffande ledningen vidtages där ledningen korsar trafikleden. I korsningsfallet anses koncessionshavaren ej ha kunnat dra någon nytta av att trafikleden fanns, då ledningen drogs fram. Koncessionshavaren blir därför, om trafikleden skall ändras, visserligen pliktig att vidtaga nödvändiga åtgärder. Men kostnaden för dessa åvilar i korsningsfallet trafikledens förvaltare.

I lagen regleras inte det fall, att ledningen framdrages först och trafikleden anordnas därefter. Detta gäller tydligen även om trafikleden väl planerats men ännu ej kommit till stånd vid den tidpunkt då ledningen framdrages. Om trafikleden sedermera kommer till stånd och därefter skall ändras, kan uppenbarligen lika väl som i det i lagen reglerade fallet behov uppkomma av att åtgärder vidtages med ledningen för att ändringen beträffande trafikleden skall kunna genomföras. Någon skyldighet för koncessionshavaren att medverka med sådana åtgärder är sålunda då ej stadgad, och ej heller åvilar det koncessionshavaren något kostnadsansvar i denna situation. Uppkommande spörs-

mål måste här lösas efter överenskommelse mellan trafikledens förvaltare och koncessionshavaren.

I 12 § är fråga om arbete med ledning och detta arbetes inverkan på trafikled. Första stycket avser annan trafikled än allmän väg. Det ges bestämmelser bl. a. dels om anmälningsskyldighet och om rätt för trafikledens förvaltare att ge föreskrifter rörande arbetet, om detta kan inverka på trafiksäkerheten eller medföra ingrepp i trafikleden, dels om skyldighet för koncessionshavaren att svara för kostnaderna för sådant arbete.

I 12 § första stycket anges — till skillnad från vad fallet är i 10 och 11 §§ — inte att fråga skall vara om ledning som framdragits inom område för befintlig trafikled. Stadgandets avfattning ger därför närmast vid handen, att de stadgade skyldigheterna skall gälla oberoende av om det var trafikleden eller ledningen som var den i tiden första anläggningen (jfr också 5 a § 4 mom. ellagen). Det synes önskvärt att, om man även i 12 § avser att beröra endast det fallet att trafikleden är först, detta markeras i lagtexten, lämpligen på motsvarande sätt som i 10 och 11 §§.

Emellertid finns otvivelaktigt fog för att såvitt gäller skyldighet för koncessionshavaren att göra anmälan och underkasta sig föreskrifter av trafikledens förvaltare alldeles bortse från vilken av anläggningarna som kan åberopa prioritet. Främst kan hävdas att intresset att skydda trafiksäkerheten bör få ta över intresset hos koncessionshavaren att inte behöva underkasta sig föreskrifter etc. av förvaltaren av en senare än ledningen tillkommen trafikled.

Vad angår ansvaret för kostnaderna för arbetet förefaller det knappast erforderligt att uppta någon generell föreskrift om att detta skall vila på koncessionshavaren. Fråga är ju om arbete med ledningen som inte primärt är föranlett av trafikleden och det är då givet att koncessionshavaren också skall stå för kostnaden. En uttrycklig regel kan dock ifrågasättas beträffande ansvaret för merkostnad som föranleds av anvisningar rörande arbetet vilka trafikledsförvaltaren kan meddela enligt 12 §. Ätminstone då ledningen tillkommit före trafikleden kan hävdas att sådana merkostnader borde belasta trafikledsförvaltaren. I varje fall borde detta kanske gälla, om förvaltaren av trafikleden vid dennas anläggning kunnat dra nytta av den tidigare anlagda ledningen. Att så varit fallet är väl inte uteslutet men å andra sidan inte lika givet som i det omvända fall som regleras i 10 §. Skall ansvar för ifrågavarande merkostnad åligga trafikledens förvaltare, bör väl dock undantag, liksom i 10 §:ns fall, göras där fråga är om en korsnings-situation.

Något särskilt starkt behov av att i nämnda eller andra situationer kunna göra trafikledens förvaltare ansvarig för kostnad föreligger dock knappast. Lagrådet har stannat för att trafikledens förvaltare icke i

något fall bör åläggas kostnadsansvaret. Det synes emellertid vara lämpligt att i lagtexten ange, att koncessionshavaren skall svara även för merkostnad som kan uppkomma på grund av bestämmelserna i 12 §.

Under 12 § inrymmes två olika situationer av "arbete med ledning". Fråga är dels om sådant arbete som gäller framdragandet av ledningen, dels om arbete på en färdigställd ledning. I den för allmän väg gällande bestämmelsen i 44 § väglagen skiljs redaktionellt mellan dessa två situationer så att de regleras i var sitt stycke.

Bestämmelsen i 12 § rörledningslagen skulle efter lagrådets mening vinna i klarhet genom en motsvarande uppdelning. Ett första stycke bör avse arbete med framdragande av ledning; bestämmelserna torde kunna begränsas till arbete med framdragande av ledning som äger rum inom område för befintlig trafikled. Andra stycket bör avse arbete på redan dragen ledning. Som förut anförts bör bestämmelserna här vara tillämpliga oberoende av vilken anläggning som inrättats först. Vidare bör i ett tredje stycke upptas en kostnadsregel av innehåll som förut berörts. Hänvisningen till 44 § väglagen bör bibehållas som ett fjärde stycke.

16 §

Enligt andra stycket i förevarande paragraf skall frågan om skyldighet att vidtaga återställningsåtgärder prövas av regeringen i samband med att koncessionen upphör. Bestämmelsen synes ej hindra att återställningsåtgärdernas art och omfattning slutligt bestäms först sedan någon tid förflutit efter tidpunkten för koncessionens utlöpande. Beslut skall däremot inte kunna träffas på ett väsentligt senare stadium. Ej heller skall ett av regeringen meddelat beslut om återställningsåtgärder längre fram kunna kompletteras genom nytt sådant beslut. Förslagets ståndpunkt är tydligen att så ej skall kunna ske ens i fråga om förhållanden som var okända vid tiden för beslutet och beträffande vilka behov av återställningsåtgärder yppats i ett senare skede. Det kan t. ex. vara fråga om vissa skador som orsakats av ledningen men som ej framträtt förrän längre tid efter det att koncessionen upphört.

Förslagets ståndpunkt är uppenbarligen motiverad av hänsyn till koncessionshavarens intresse av att i ett sammanhang och i nära anslutning till koncessionens upphörande få besked om samtliga de återställningsåtgärder som han skall vidtaga. Det bör dock beaktas att hänsyn till motstående intressen i viss utsträckning kan kräva att återställningsåtgärder skall vidtagas även på ett senare stadium. Ätminstone i sådana fall, då det vid koncessionens upphörande kan förutsättas som sannolikt att vissa skador kan komma att yppas i framtiden, vore det stötande om koncessionshavaren inte skulle kunna åläggas att avhjälpa skadorna blott därför att skadornas närmare beskaffenhet ej kan fastställas när regeringen prövar frågan om återställningsåtgärder. Den

föreslagna lagtexten synes emellertid inte utgöra hinder mot att regeringen i ett sådant fall ålägger koncessionshavaren en principiell förpliktelse att avhjälpa de skador som förutses som sannolika. Ett sådant beslut synes dock böra begränsas till att avse skador av viss närmare angiven typ, så att koncessionshavaren inte helt allmänt åläggs att avhjälpa framtida skador. Ett beslut av så vittgående räckvidd skulle komma i strid med grundtanken i regleringen, att koncessionshavaren skall få ett såvitt möjligt slutgiltigt besked om återställningsåtgärder redan i samband med att koncessionen upphör.

Om i enlighet med det sagda i beslut om återställningsåtgärder in-
tages föreskrift om skyldighet för koncessionshavaren att avhjälpa framtida skador av viss angiven typ och om sådana skador sedermera uppträder, synes det i mån av behov ankomma på statens industriverk att med stöd av 19 § andra stycket meddela bestämmelser som närmare anger vilka åtgärder som bör vidtagas för att avhjälpa skadorna.

Vad som sagts i det föregående äger tillämpning både i fråga om skador som drabbar enskilda och beträffande skador som uppkommer för det allmänna och gäller även i fråga om olägenheter som ej direkt kan betraktas som skador.

Av det anförda följer att återställningsåtgärder i vissa fall kan bli aktuella ganska lång tid efter det att koncessionen upphört. Förhållandena på koncessionshavarens sida kan då ha ändrats; koncessionen kan t. ex. ha innehafts av juridisk person som upplösts. För att trygga att återställningsåtgärder skall kunna genomföras synes det därför i vissa fall kunna bli erforderligt att koncessionshavaren ställer säkerhet för i framtiden eventuellt uppkommande kostnader. Skyldighet i detta avseende synes kunna åläggas honom med stöd av det föreslagna lagrummet.

I lagrummet behandlas koncessionshavarens skyldighet att vidtaga konkreta återställningsåtgärder. Däremot behandlas ej frågan i vad mån den föreslagna regleringen inverkar på koncessionshavarens skadeståndsrättsliga ansvar mot företrädare för olika motstående intressen. Det är tänkbart att skadeståndsskyldighet kan föreligga vid sidan av skyldighet att vidtaga återställningsåtgärder eller inträda i fall då koncessionshavaren underlåter att vidtaga sådana åtgärder. Hithörande frågor torde böra uppmärksammas i samband med den särskilda lagstiftning rörande ansvarighet för skada vid drift av rörledningar som det är avsikten att genomföra längre fram.

23 §

Med den lydelse 7 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen har fram till den 1 januari 1978 skulle den tystnadsplikt som föreslås i förevarande paragraf bryta den s. k. meddelarfriheten enligt tryckfrihetsförordningen. Den 1 januari 1978 träder emellertid, genom ändring av tryckfri-

hetsförordningen, nya bestämmelser angående meddelarfriheten i kraft. Enligt dessa bryter endast sådan tystnadsplikt meddelarfriheten som är angiven i särskild lag. En provisorisk sådan lag, att gälla till dess en definitiv reglering hinner genomföras, har nyligen antagits av riksdagen, se lagen (1977: 1035) om ansvar på tryckfrihetsförordningens område för brott mot tystnadsplikt. Meningen torde vara att en tystnadsplikt, som beslutas efter den 1 januari 1978, bryter meddelarfriheten endast om den anges i den provisoriska lagen. Det bör därför särskilt övervägas, huruvida den tystnadsplikt som nu är i fråga är av det slag att den bör bryta meddelarfriheten. Om så befinnes vara fallet, måste nämligen i den särskilda — provisoriska — lagen anges, att tystnadsplikten medför undantag från meddelarfriheten.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-01-19

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Söder, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Johansson

Proposition med förslag till lag om vissa rörledningar, m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om vissa rörledningar,
2. lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
3. lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
4. lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om vissa rörledningar

4—6 §§

Med anledning av vad lagrådet i anslutning till 4—6 §§ uttalat om riktlinjer för prövningen i vad avser ett rörledningsföretags inverkan på natur- eller miljövården vill jag anföra följande.

De remitterade förslagen innebär att en viss samordning skall ske mellan rörledningslagen och annan lagstiftning, bl. a. miljöskyddslagen (ML) och naturvårdslagen (NvL). Syftet med samordningen är att undvika onödig dubbelprövning av ett rörledningsföretag. En förutsättning för att koncessionsprövningen skall kunna göra en prövning enligt ML eller NvL obehövlig är således att naturvårds- resp. miljöskyddsintresset sådant detta kommit till uttryck i NvL resp. ML kan beaktas i koncessionsärendet. Till den del detta kan ske skall givetvis NvL:s resp. ML:s regler tillämpas. Jag har således inte något att erinra mot vad lagrådet har anfört i detta hänseende.

9 §

Lagrådet föreslår att den i 9 § föreskrivna uppgiftsskyldigheten utsträcks till att gälla även koncessionshavarens motpart i ärende hos statens industriverk om transportplikt. Vidare anser lagrådet att den i

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 10 november 1977.

paragrafens andra stycke intagna hänvisningen till 9 och 10 §§ lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden bör utgå.

Som lagrådet anför är behovet av att kunna föreskriva uppgiftsskyldighet för koncessionshavarens motpart i ärende av detta slag inte särskilt framträdande. Jag vill emellertid inte motsätta mig lagrådets förslag. Paragrafens första stycke bör därför ändras på det sätt som lagrådet föreslår.

Jag delar lagrådets uppfattning att hänvisningen i paragrafens andra stycke till 9 och 10 §§ den nämnda lagen om uppgiftsskyldighet bör utgå.

10 och 12 §§

I anslutning till 10 § uttalar sig lagrådet om rättsläget för det fall att åtgärder beträffande rörledning måste vidtas för att möjliggöra ändring av en trafikled, som har tillkommit efter det att ledningen har framdragits. Jag har inte något att erinra mot vad lagrådet uttalar.

Som lagrådet anför är bestämmelsen i 12 § första stycket i vad den avser arbete på redan dragen ledning avfattad så, att där föreskrivna skyldigheter för koncessionshavaren gäller oberoende av om det var trafikleden eller ledningen som byggdes först. Bestämmelsen överensstämmer härvidlag med motsvarande bestämmelse i 44 § andra stycket väglagen. Jag delar lagrådets uppfattning att bestämmelsen i 12 § första stycket rörledningslagen vinner i klarhet, om den på sätt som har skett i 44 § väglagen delas upp i två stycken. Ett första stycke bör således uppta bestämmelser om arbete med framdragande av ledning. Där bör också intas en regel om koncessionshavarens skyldighet att betala kostnaderna för arbetet. Andra stycket bör avse arbete på redan dragen ledning och gälla oberoende av vilken anläggning som har byggts först. Hänvisningen till 44 § väglagen bör tas upp i ett tredje stycke.

16 §

Jag har inte något att erinra mot vad lagrådet anför om innebörden av 16 §.

23 §

Som lagrådet påpekar kommer den tystnadsplikt som föreslås i 23 § att bryta den s. k. meddelarfriheten endast om den anges i lagen (1977: 1035) om ansvar på tryckfrihetsförordningens område för brott mot tystnadsplikt. Efter samråd med chefen för justitiedepartementet har jag bedömt att den föreslagna tystnadsplikten inte är av sådant slag att den bör bryta meddelarfriheten.

Utöver vad jag nyss har anfört bör lagförslagen ändras vad gäller tidpunkten för ikraftträdandet. Jag förordar att denna tidpunkt bestäms till den 1 maj 1978.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. Förslag till lag om vissa rörledningar	2
2. Förslag till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387) ..	5
3. Förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)	7
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	8
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1977-11-10	10
1 Inledning	10
2 Författningsbestämmelser av intresse i lagstiftningsärendet	11
2.1 Förordningen om brandfarliga varor	12
2.2 Miljöskyddslagen	12
2.3 Naturvårdslagen	14
2.4 Byggnadslagen	15
2.5 Vattenlagen	17
2.6 Väglagen	18
2.7 Ledningsrättslagen	19
2.8 Expropriationslagen	20
2.9 Lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	20
3 Utländsk lagstiftning om ledningar för olja och gas	21
4 Konvention om ansvarighet för skada orsakad av läckning från vissa rörledningar	21
5 Tekniska uppgifter m. m.	22
6 Utredningens förslag	31
6.1 Allmänna synpunkter	31
6.1.1 Koncessionsplikt	31
6.1.2 Förhållandet mellan den föreslagna koncessionslagen och annan lagstiftning	32
6.2 Koncessionspliktens omfattning	35
6.2.1 Typ av ledningar	35
6.2.2 Undantag från koncessionsplikten	36
6.3 Koncessionsprövningen	38
6.3.1 Förutsättningarna för koncession	38
6.3.2 Lämplighetskravet i fråga om ledningen	38
6.3.3 Krav på koncessionshavaren	40
6.3.4 Utredning i koncessionsärendet	40
6.3.5 Prövningsmyndighet	42
6.4 Förhandsmedgivande att påbörja ledningsrättsförrättning ..	42
6.5 Villkor för koncession m. m.	42
6.6 Ansvar för skada	44
6.7 Upphörande av koncession m. m.	46
6.8 Särskilda skyddsåtgärder	47
7 Remissyttrandena	47
7.1 Allmänna synpunkter	47
7.1.1 Koncessionsplikt	47

7.1.2 Förhållandet mellan den föreslagna koncessionslagen och annan lagstiftning	49
7.2 Koncessionspliktens omfattning	50
7.2.1 Typ av ledningar	50
7.2.2 Undantag från koncessionsplikten	51
7.3 Koncessionsprövningen	52
7.3.1 Förutsättningarna för koncession	52
7.3.1 Tillämpningen av lämplighetskravet i fråga om ledningen	52
7.3.3 Utredning i koncessionsärendet	55
7.3.4 Prövningsmyndighet	56
7.4 Villkor för koncession, m. m.	57
7.5 Ansvar för skada	58
7.6 Upphörande av koncession, m. m.	60
7.7 Särskilda skyddsåtgärder	61
8 Föredraganden	61
8.1 Allmänna synpunkter	61
8.2 Förhållandet mellan rörledningslagen och annan lagstiftning	66
8.3 Koncessionspliktens omfattning	73
8.4 Koncessionsprövningen	75
8.5 Ansvar för skada	78
8.6 Upphörande av koncession, återställning m. m.	81
8.7 Tillsyn m. m.	83
8.8 Ikraftträdande m. m.	84
9 Upprättade lagförslag	84
10 Specialmotivering	84
10.1 Förslaget till lag om vissa rörledningar	84
10.2 Förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen	96
10.3 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen	96
10.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	96
11 Hemställan	97
12 Beslut	97
Bilagor	98
1. Utredningens förslag	98
2. De remitterade förslagen	104
Utdrag av lagrådets protokoll 1977-12-29	112
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1978-01-19	119

